

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

Kraków, dnia 29 września 2015 r.

Poz. 5581

Elektronicznie podpisany przez:

Artur Słowik; MUW

Data: 2015-09-29 15:01:16

UCHWAŁA NR VIII/145/2015 RADY MIEJSKIEJ W OLKUSZ

z dnia 15 września 2015 roku

w sprawie przyjęcia Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Olkusz na lata 2015 - 2018

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r., poz. 594, z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 z późn. zm.) po uzyskaniu pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Krakowie, Rada Miejska w Olkuszu uchwala, co następuje :

§ 1. Uchwala się Gminny program opieki nad zabytkami Miasta i Gminy Olkusz na lata 2015 - 2018 w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

§ 2. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego i na stronie internetowej Urzędu Gminy w Olkuszu.

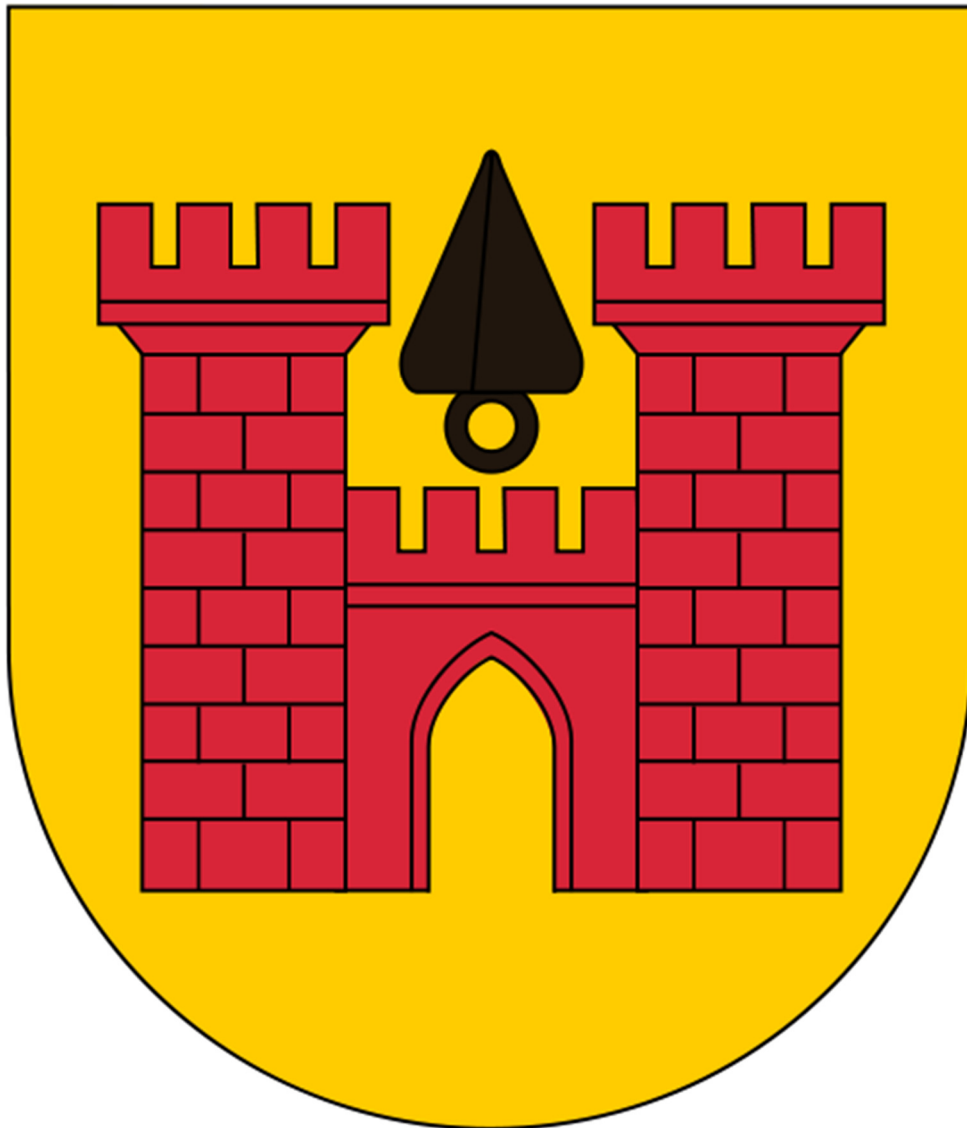
§ 3. Wykonanie Uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Olkusz.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego.

Przewodnicząca Rady
Małgorzata Bień

Załącznik do Uchwały Nr VIII/145/2015
Rady Miejskiej w Olkusz
z dnia 15 września 2015 r.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
MIASTA I GMINY OLKUSZ
NA LATA 2015 - 2018**

OLKUSZ, CZERWIEC 2015

Spis treści

1. Wstęp
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
 - 4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
 - 5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2015 -2018 z dokumentami wykonanymi na poziomie miasta i gminy
 - 5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta i gminy
 - 5.2.1. Charakterystyka miasta i gminy
 - 5.2.2. Zarys historii obszaru miasta i gminy
 - 5.2.3. Krajobraz kulturowy
 - 5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony
 - 5.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków
 - 5.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków ruchomych w mieście i gminie Olkusz
 - 5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków
 - 5.5 Zabytki archeologiczne
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta i gminy. Analiza szans i zagrożeń
7. Założenia programowe
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami
9. Zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta i gminy Olkusz
10. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami
 - 10.1. Dotacje
 - 10.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
 - 10.3. Środki europejskie
11. Realizacja i finansowanie przez miasto i gminę Olkusz zadań z zakresu ochrony zabytków
12. Bibliografia
13. Spis tabel, zdjęć
1. **Wstęp**

Przedmiotem Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta i gminy Olkusz jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego miasta i gminy Olkusz. Celem tego opracowania jest określenie głównych zadań i kierunków działań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446) oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Gminny program opieki nad zabytkami sporządzany jest przez Burmistrza, a następnie po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Miejską. Program ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Burmistrz przedstawia Radzie Miejskiej sprawozdanie z wykonania programu. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

Gminny program opieki nad zabytkami nie jest aktem prawa miejscowego, natomiast stanowi dokument uzupełniający dotychczas przyjęte akty prawa miejscowego, uwzględniając zadania z zakresu opieki nad zabytkami. Określa sposób ich realizacji, poprzez stosowne działania organizacyjne i finansowe oraz upowszechniające wiedzę o zabytkach.

Gminny program opieki nad zabytkami ma również pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe miasta i gminy. Wskazane w programie działania ukierunkowane są na

poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Głównym beneficjentem realizacji programu jest lokalna społeczność, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Gminny program opieki nad zabytkami, między innymi poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne, na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W omawianej ustawie zdefiniowano zabytki jako nieruchomości lub ruchomości, ich zespoły lub części, stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zasadniczo wyróżniane są trzy typy zabytków:

- nieruchome,
- ruchome,
- archeologiczne.

Innymi elementami dziedzictwa kulturowego podlegającymi ochronie są:

- historyczne układy urbanistyczne lub ruralistyczne,
- historyczne zespoły bud,
- krajobraz kulturowy,
- otoczenie zabytku.

W świetle uochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych, służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i śr. Terminem opieka nad zabytkami ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W uokreślono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia programu ochrony opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz Wojewódzcy Konserwator Zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków (którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego), a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych zabytku wpisanym do rejestru. ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ponadto, ustawa dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art.87. ust. 2 cytowanej ustawy, wyznacza cele opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami i są one następujące:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;

2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony tego dziedzictwa określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie tego konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

Konstytucji RP Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. - Dz. U. nr 78 poz. 483, ze zm.) w przepisach:

- **Art. 5** : „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.
- **Art. 6 ust. 1** : „Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.
- **Art. 86** : „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r.o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

- **Art. 3** : definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

- **Art. 4** : objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.
- **Art. 5** : śła, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „nad zabytkami jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.
- **Art. 6** : w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:
- „1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:
- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
 - 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
 - a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. nr 85, poz. 539, z 1998 r. nr 106 poz. 668, z 2001 r. nr 129 poz. 1440 oraz z 2002 r. nr 113 poz. 984),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
 - 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
 - a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,

- c) kurhanami,
- d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej ”.

- **Art 7** : reguluje następujące formy ochrony zabytków:

- 1) do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków.
- 2) Uznanie za pomnik historii, zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.
- 3) parku kulturowego, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć, na uchwały, rada gminy po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- 4) Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dotyczą w szczególności: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Rejestr zabytków - dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat. Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy lub z urzędu, na podstawie decyzji ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Na podstawie decyzji Wojewódzki Konserwator Zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłoszona jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat. Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków- na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki Konserwator Zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu- w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

Pomnik historii - Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może złożyć wniosek, o którym mowa w ust. 1, po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Cofnięcie uznania zabytku nieruchomego za pomnik historii następuje w trybie przewidzianym dla jego uznania. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na Listę Światowego Dziedzictwa

Kulturowego i Naturalnego UNESCO w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

Park kulturowy - jest formą ochrony zabytków. Tworzony jest w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park może być powoływany przez radę gminy, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

- **Art. 16 ust. 1** : wskazuje radę gminy, jako organ tworzący park kulturowy, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy. W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być utworzony. Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

- **Art. 17** : określa zakazy i ograniczenia dotyczące terenu parku krajobrazowego, związane z: robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, ładowaniem lub magazynowaniem odpadów.
- **Art. 18** : „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami ”.

- **Art. 19** : wskazuje, że „1. uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada Gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków ”.

- **Art. 20** : mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.
- **Art. 21** : „zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.
- **Art. 22:** „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Burmistrz (prezydent miasta, wójt) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków”.

- **Art. 89** : wskazuje, że „ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków”.

Ustawie dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. 2013 poz. 594), gdzie w art. 7 ust 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. 2015 poz. 199). Ustawa, określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (t. j. Dz. U. 2013 poz. 1409). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (t. j. Dz. U. 2013 poz. 1232), która mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j. Dz. U. 2013 poz. 627), której przepisy określają m. in. kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 518). W rozumieniu ustawy, celem publicznym jest między innymi: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j. Dz. U. 2012 poz. 406). Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty

kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy

wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, Filmoteka Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1118). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t. j. Dz. U. 2012 poz. 987). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiąganie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).

Zgodnie z ustawą muzeum realizuje powyższe cele poprzez:

- „1) gromadzenie dóbr kultury w statutowo określonym zakresie,
- 2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów,
- 3) przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych,
- 4) zabezpieczanie i konserwację muzealiów oraz, w miarę możliwości, zabezpieczanie stanowisk archeologicznych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody,
- 5) urządzanie wystaw,
- 6) organizowanie i prowadzenie badań, ekspedycji naukowych oraz prac wykopaliskowych,
- 7) prowadzenie działalności edukacyjnej,
- 8) udostępnianie zbiorów do celów naukowych i edukacyjnych,
- 9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów,
- 10) prowadzenie działalności wydawniczej” (art. 2).

Gmina jako podmiot tworzący (lub przejmujący) muzeum zobowiązana jest do:

- 1) zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum,
- 2) zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom,
- 3) sprawowania nadzoru nad muzeum.

Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j. Dz. U. 2012 poz. 642, ze zm.). Mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t. j. Dz. U. 2011 nr 123 poz. 698, ze zm.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Gminny program opieki nad zabytkami miasta i gminy Olkusz zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się Gminny program opieki nad zabytkami połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

Gminny program opieki nad zabytkami miasta i gminy Olkusz żny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami, opracowane przez zespół Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury pod przewodnictwem prof. dr hab. Bogumiły Rouby, są niezwykle ważnym dokumentem, związanym z ochroną zabytków w Polsce. W dokumencie zapisano między innymi: „Ochrona i konserwacja zabytków jest istotnym elementem polityki kulturalnej

Państwa, są one bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia. (...) Ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem ważnym w interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki”.

W opracowaniu zostały zawarte cele i zadania dla Programu Krajowego. Stwierdzono, że „celem Programu jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce”.

Za istotne, uznano przypomnienie podstawowych zasad konserwatorskich porządkujących sferę ochrony zabytków, które dotyczą konserwatorów, pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, pracowników budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych.

Podstawowe zasady konserwatorskie:

Zasady primum non nocere (z łac. - po pierwsze nie szkodzić);

Zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);

Zasady minimalnej niezbędnej ingerencji;

Zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;

Zasady czytelności i odróżnialności ingerencji;

Zasady odwracalności metod i materiałów;

Zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

W dokumencie do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wyznaczone zostały następujące założenia w zakresie:

- Uwarunkowań dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami: określenie stanu zabytków: nieruchomych, ruchomych i archeologicznych oraz stanu zabytków techniki, pomników historii i obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO. Dodatkowo ocena stanu służb związanych z ochroną i opieką nad zabytkami i stan uregulowań finansowych, organizacyjnych i prawnych.
- Działań o charakterze systemowym: powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa; przygotowanie strategii i głównych założeń ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadzenie jej do polityk sektorowych.
- Systemu finansowania: stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.
- Dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania: co oznacza ujednolicenie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych.

- Kształcenia i edukacji: kształcenie profilaktyczne, podyplomowe i system uznawalności wykształcenia, edukacja społeczeństwa, edukacja właścicieli i użytkowników.
- Współpracy międzynarodowej: współpraca z instytucjami i organizacjami, współpraca w obszarze Europy Środkowej.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2014 - 2017

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 - 2017 przyjęty został w dniu 24 czerwca 2014 r. przez Radę Ministrów. Dokument ma usprawnić nadzór nad służbami konserwatorskimi oraz określić źródła finansowania inwestycji i procedur administracyjnych związanych z wydawaniem decyzji oraz przyznawaniem funduszy na prace podejmowane w obiektach zabytkowych.

Uchwalony program jest pierwszym dokumentem porządkującym działania organów sprawujących opiekę nad zabytkami. Z programu będą pochodzić fundusze między innymi na szkolenia dla urzędników i ujednolicenie kwestii formalnych. Wśród zadań uwzględnionych w przyjętym dokumencie znalazło się porządkowanie rejestru zabytków oraz przygotowanie zasad oceny stanu zachowania zabytków nieruchomych. Program ma na celu także zwiększenie społecznego uznania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami poprzez promowanie takich narzędzi jak konkursy, konsultacje z mieszkańcami i współpraca z mediami. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego zamierza przeznaczyć na jego realizację 26,5 mln zł. Dokument doprecyzowuje ponadto kompetencje samorządów w zakresie realizowania projektów konserwatorskich i rewitalizacyjnych. Zgodnie z nowymi ustaleniami Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Generalnego Konserwatora Zabytków, w ciągu najbliższych 3 lat zaangażowanie samorządów w opiekę nad zabytkami powinno znacznie wzrosnąć.

Narodowy Program Kultury „Ochrona Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004 - 2013”

Narodowy Program Kultury „Ochrona Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004 - 2013”, przyjęty przez Radę Ministrów 21 września 2004 r. Jest to dokument, opracowanym w celu wdrożenia Strategii Rozwoju Kultury. Ilością przesłanką do sformułowania tego programu jest uznanie zasobów dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

Określa on działania na lata 2004 - 2013 wytyczając następujące strategiczne cele polityki państwa w sferze ochrony zabytków:

- przygotowanie skutecznego systemu prawnego - finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami;
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa;
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej;
- ograniczenia uznaniowości konserwatorów poprzez nałożenie na nich odpowiedzialności za niezgodne z prawem postępowanie;
- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 wraz z Uzupełnieniem na lata 2004 - 2020

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013, przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., rozwinięta w 2005 r., poprzez przygotowane przez Ministerstwo Kultury uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020, jest podstawowym dokumentem rządowym, w którym w oparciu o rzetelną analizę podjęto próbę określenia zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Stanowi ona podstawę do dalszych systemowych rozwiązań w dziedzinie kultury. Misją tej strategii jest „zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”.

Uznając kulturę za jeden z podstawowych czynników rozwoju regionów zapisano w strategii następujące priorytety:

- wzrost efektywności zarządzania kulturą,

- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,
- wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury,
- poprawa warunków działalności artystycznej,
- efektywna promocja twórczości,
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
- zmniejszenie luki cywilizacyjnej przez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020 wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

W programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety:

- rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Podstawowym celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, kompleksowa ich rewaloryzacja, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.
- zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo

Strategia Rozwoju Kraju 2020 została uchwalona przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012 r. Jest to główna strategia rozwojowa w średnim horyzoncie czasowym, wskazuje strategiczne zadania państwa, których podjęcie w perspektywie najbliższych lat jest niezbędne, by wzmocnić procesy rozwojowe.

Strategia wyznacza trzy obszary strategiczne, w których będą się koncentrować główne zadania:

1. Sprawne i efektywne państwo;
2. Konkurencyjna gospodarka;
3. Spójność łączna i terytorialna.

W pojawiają się zapisy mówiące o wprowadzeniu obowiązku sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych obejmujących obszary miejskie, a w szczególności metropolitalne, tereny wrażliwe rozwojowo, związane z ochroną między innymi dziedzictwa kulturowego (Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem, Priorytet I.1.5. Zapewnienie ładu przestrzennego).

Drugim ważnym, podkreślonym przez ę obszarem jest digitalizacja zasobów dziedzictwa narodowego oraz zapewnienie właściwego ich przechowywania (Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych, Priorytet II.5.3. Zapewnienie odpowiedniej jakości treści i usług cyfrowych; Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych, Priorytet III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych).

Ponadto wspierany będzie rozwój infrastruktury społecznej - w tym infrastruktury kulturalnej - oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co stanowi ważny czynnik rozwoju i podnoszenia atrakcyjności gminy (Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, Priorytet III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich).

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 ła przyjęta uchwałą 104 przez Radę Ministrów z dnia 18 czerwca 2013 r. jedną z dziewięciu tzw. zintegrowanych, służących wdrożeniu SRK 2020. Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno - gospodarczym Polski, w którego ramach określono cztery cele szczegółowe. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”. Wytyczone tutaj kierunki działań to:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030

Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030 została przyjęta uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu;
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym;
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów poprzemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

Strategia rozwoju Polski Południowej do roku 2020

Strategia rozwoju Polski Południowej do roku 2020 została przyjęta uchwałą nr 3 przez Radę Ministrów dnia 8 stycznia 2014 r. Dokument powstał na bazie Strategii dla Rozwoju Polski Południowej w obszarze województw małopolskiego i śląskiego do roku 2020, przyjętej przez sejmiki województw małopolskiego i śląskiego w dniu 5 kwietnia 2013 r. Na potrzeby niniejszego dokumentu Polska Południowa zdefiniowana została jako makroregion obejmujący dwa województwa: małopolskie i śląskie.

Strategia Rozwoju Polski Południowej do roku 2020 identyfikuje możliwości współpracy pomiędzy województwami śląskim i małopolskim oraz wskazuje kierunki interwencji umożliwiające rozwijanie i zacieśnianie tej współpracy. Konsekwencją wspólnych inicjatyw podejmowanych przez oba województwa oraz rząd będzie kreowanie Polski Południowej jako silnego i konkurencyjnego obszaru w Europie.

Cel główny Strategii został zdefiniowany w następujący sposób: Polska Południowa nowoczesnym i atrakcyjnym regionem Europy.

Cel ten zostanie osiągnięty poprzez realizację trzech celów strategicznych:

- pierwszy cel strategiczny zorientowany na wzmacnianie relacji i integrację Europolu górnośląsko - krakowskiego: Europol górnośląsko - krakowski obszarem koncentracji innowacji i kreatywności, wyznaczającym trendy rozwojowe i wpisującym się w sieć najdynamiczniej rozwijających się metropolii europejskich;
- drugi cel strategiczny zorientowany na łączenie aktywności podmiotów i potencjałów endogenicznych całego makroregionu oraz poszerzanie możliwości współpracy i realizowania projektów rozwojowych w Polsce Południowej: Polska Południowa przestrzenią partnerskiej współpracy na rzecz efektywnego wykorzystywania możliwości rozwojowych;
- trzeci cel strategiczny zorientowany na wzmacnianie pozycji makroregionu w otoczeniu, w szczególności dzięki zwiększaniu atrakcyjności makroregionu dla podmiotów w otoczeniu: Polska Południowa miejscem przyciągającym ludzi, podmioty i inicjatywy wzmacniające potencjały makroregionu.

W obszarze turystyki i kultury region Polski Południowej jest obszarem charakteryzującym się wysoką atrakcyjnością turystyczną. Jest także ważnym ośrodkiem kulturalnym na mapie kraju. Posiada dużą liczbę instytucji kultury wysokiej o charakterze widowiskowym. Plasuje się w czołówce regionów pod względem liczby wystaw o znaczeniu krajowym i międzynarodowym.

4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta i gminy Olkuszomówiono o uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta i gminy wynikające z dokumentów na poziomie:

wojewódzkim: rozwoju Małopolski do 2015 roku- „Małopolska 2015”, Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011- 2020 - „Małopolska 2020. Nieograniczone możliwości”, Program Strategicznego Dziedzictwa i Przemysłu Czasu Wolnego, Subregionalny Program Rozwoju 2014 – 2020, Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2014 – 2017, Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego;

powiatowym: Strategia rozwoju Powiatu Olkuskiego na lata 2005 - 2015.

Gminny program opieki nad zabytkami miasta i gminy Olkusz lata 2015 - 2018 jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej miasta i gminy.

Dokumenty opracowane na poziomie województwa i powiatu:

Strategia rozwoju Małopolski do 2015 roku - „Małopolska 2015”, Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2007 - 2013

Według tej strategii, wizja regionu to: „Małopolska regionem szans, wszechstronnego rozwoju ludzi i nowoczesnej gospodarki, silnym aktywnością swych mieszkańców, czerpiącym z dziedzictwa przeszłości i zachowującym tożsamość w integrującej się Europie”.

Od 2004 r., pod przewodnictwem Marszałka Województwa, pracował Zespół Programujący (później Zespół Przygotowawczy), którego zadaniem było wypracowanie roboczej wersji strategii. Organizowane były regionalne konferencje programowe „Małopolska 2015”. Zapoczątkowały one publiczną dyskusję, dotyczącą celów rozwoju Małopolski w kontekście dziesięciu lat. Prace nad tą strategią obejmowały trzy rodzaje przedsięwzięć:

1. prace ekspertów nad diagnozą i projektem strategii;
2. uspołecznianie strategii, w tym warsztaty programowe oraz konsultacje z partnerami społecznymi i samorządowymi;
3. prace Zarządu i radnych nad projektem strategii.

Zarząd Województwa w 2005 r. przyjął główne założenia projektu dokumentu. Został przedstawiony on Sejmikowi Województwa Małopolskiego i po uzyskaniu pozytywnej opinii został podjęty uchwałą nr XLI/527/ w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2007 - 2013.

Okres obejmujący czas strategii rozwoju Małopolski, został dostosowany do okresu związanego z finansowaniem dokumentów programowych, tworzonych na szczeblu krajowym i europejskim. W związku z możliwością wydatkowania pieniędzy europejskich, w okresie dwóch lat od końca okresu programowania (zasada n+2), strategia wykracza poza horyzont planu finansowego 2007 - 2013.

Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011 - 2020 - „Małopolska 2020. Nieograniczone możliwości”

Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011 - 2020 - „Małopolska 2020. Nieograniczone możliwości została przyjęta 26 września 2011 r. przez Sejmik Województwa Małopolskiego. Wyznana one cele „które - jako społeczność regionalna - możemy i chcemy osiągnąć w perspektywie roku 2020”.

Wizją władz regionu jest, aby: „Małopolska była atrakcyjnym miejscem życia, pracy i spędzania czasu wolnego, europejskim regionem wiedzy i aktywności, silnym wartościami uniwersalnymi, tożsamością i aspiracjami swoich mieszkańców, świadomie czerpiącym z dziedzictwa i przestrzeni regionalnej, tworzącym szanse na rozwój ludzi i nowoczesnej gospodarki”.

Główny cel: Efektywne wykorzystanie potencjałów regionalnej szansy dla rozwoju gospodarczego oraz wzrost spójności społecznej i przestrzennej Małopolski w wymiarze regionalnym, krajowym i europejskim.

Realizacja głównego celu oparta na działaniach w siedmiu obszarach:

1. Gospodarka wiedzy i aktywności;
2. Dziedzictwo przemysłu czasu wolnego;
3. Infrastruktura dla dostępności komunikacyjnej;
4. Krakowski obszar metropolitalny i inne subregiony;
5. Rozwój miast i terenów wiejskich;
6. Bezpieczeństwo ekologiczne, zdrowotne i społeczne;
7. Zarządzanie rozwojem województwa.

Obszar drugi obejmuje zagadnienia związane z ochroną dziedzictwa kulturowego województwa. Celem strategicznym tego obszaru jest: „atrakcyjność Małopolski w obszarze przemysłów czasu wolnego dzięki wykorzystaniu potencjału dziedzictwa regionalnego i kultury”. W obszarze tym zostały wyodrębnione cztery kierunki polityki rozwoju:

- Ochrona małopolskiej przestrzeni kulturowej;
- Zrównoważony rozwój infrastruktury oraz komercjalizacja usług czasu wolnego;
- Kształcenie kadr dla rozwoju i obsługi przemysłów czasu wolnego;
- Wzmocnienie promocji dziedzictwa regionalnego oraz oferty przemysłów czasu wolnego.

Wszelkie cele i zadania w ramach obszaru nr 2: Dziedzictwo i przemysły czasu wolnego zakładają efektywne wykorzystanie zasobów dziedzictwa regionalnego (zarówno kulturowego, jak i przyrodniczego) dla wzmocnienia zewnętrznej konkurencyjności regionu Małopolski oraz poprawy jego atrakcyjności jako miejsca zamieszkania i spędzania czasu wolnego.

Program Strategicznego Dziedzictwa i Przemysły Czasu Wolnego

Samorząd województwa małopolskiego przygotowuje 10 programów strategicznych, które stanowić będą najważniejsze narzędzia zarządzania rozwojem regionu - w ramach realizacji Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011 □ 2020. Programy te mają zapewnić jak najlepsze wykorzystanie atutów regionu oraz niwelację zdiagnozowanych problemów/ barier. Zawierają propozycje

przedsięwzięć kluczowych dla osiągnięcia wyznaczonych celów. W marcu 2013 r. Zarząd Województwa Małopolskiego przyjął projekty 9 programów, w tym Dziedzictwo i Przemysł Czasu Wolnego.

Celem głównym programu Dziedzictwo i Przemysł Czasu Wolnego jest podniesienie konkurencyjności regionu w oparciu o aktualne i innowacyjne walory dziedzictwa kulturowego i kultury oraz atrakcyjność turystyczną, a także stymulowanie, wspieranie, modelowanie postaw otwartych, aktywnych i kreatywnych. Sformułowane zostały 4 priorytety, w tym 1 wprost odnoszący się do dziedzictwa kulturowego - Wzmocnienie źródeł tożsamości poprzez ochronę zasobów dziedzictwa, jego rewaloryzację, kształtowanie krajobrazu kulturowego, rewitalizację przestrzeni oraz odczytywanie i interpretację znaczeń kulturowych. W ramach priorytetu zaplanowano 3 działania:

- 1) Działanie 1.1 Przeszłość przyszłości. Prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane przy zabytkach;
- 2) Działanie 1.2 Dla dziedzictwa □ Opis i interpretacja dziedzictwa oraz podnoszenie kompetencji kulturowych;
- 3) Działanie 1.3 Kompleksowe programy rewitalizacji społecznej i ekonomicznej oraz kształtowanie przestrzeni. Wyznaczone priorytety i działania odzwierciedlają założenia określone w Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego 2011 □ 2020 oraz mieszczą się w ogólnym zarysie zasad wsparcia w perspektywie finansowej 2014 □ 2020.

Subregionalny Program Rozwoju 2014□2020

Subregionalny Program Rozwoju na lata 2014 - 2020 (SPR) został przyjęty uchwałą nr 1077/12 przez Zarząd Województwa Małopolskiego dnia 31 sierpnia 2012 r. Program służy realizacji Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011 - 2020, w szczególności w zakresie Obszaru 4. Krakowski Obszar Metropolitalny i inne subregiony oraz Obszaru 5. Rozwój miast i terenów wiejskich.

SPR obejmować będzie w szczególności:

- Programy rozwoju poszczególnych subregionów: programy przygotowywane dla każdego z subregionów, stanowiące część SPR, przygotowywanego i przyjmowanego przez Zarząd Województwa Małopolskiego
- przy uwzględnieniu wyników konsultacji subregionalnych; programy rozwoju poszczególnych subregionów zawierają przede wszystkim:
 - a) . analizę strategiczną kluczowych potencjałów oraz barier rozwojowych subregionu;
 - b) . identyfikację obszarów strategicznej interwencji na obszarze subregionu;
 - c) . wykaz przedsięwzięć subregionalnych dla subregionu.
- Wykazy przedsięwzięć subregionalnych: wykazy przedsięwzięć kluczowych dla danego subregionu, uzgodnione w ramach forum subregionalnego, z uwzględnieniem wyników konsultacji subregionalnych oraz negocjacji z Zarządem Województwa, stanowiące część programu rozwoju danego subregionu.

Cel główny: Wzrost potencjału ekonomicznego oraz spójności społecznej i przestrzennej subregionów, a także wzmocnienie funkcji małych i średnich miast, jako lokalnych ośrodków usług publicznych, zapewniających rozwój gospodarczy i wysoką jakość życia oraz terenów wiejskich.

SPR określa zróżnicowaną terytorialnie politykę województwa wobec pięciu subregionów funkcjonalnych, w tym dla Małopolski Zachodniej, która obejmuje teren gminy Olkusz. Dla tego obszaru opracowano Program Rozwoju Małopolski Zachodniej, dla którego wyznaczono tematyczne obszary strategicznej interwencji:

1. Oświęcim, Chrzanów i Olkusz jako ponadlokalne ośrodki usług publicznych wyższego rzędu;
2. Rozwój potencjału gospodarczego Małopolski Zachodniej;
3. Rozwój małych i średnich miast w Małopolsce Zachodniej.

Graficzne obszary strategicznej interwencji, dla których opracowano przedsięwzięcia strategiczne: Oświęcim, Olkusz, Chrzanów jako ośrodki ponadlokalne; Miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze oraz wymagające rewitalizacji; Obszary o najniższym dostępie do dóbr i usług; Obszary w otoczeniu Zbiornika Świnna Poręba; Obszar Pustyni Błędowskiej; Obszary o najniższej dostępności do głównych węzłów transportowych; Małopolska Zachodnia.

W celu realizacji zadań, jakie zostały ujęte w ramach uzgodnionych list przedsięwzięć subregionalnych w ramach poszczególnych priorytetów SPR, przewiduje się wydzielenie dedykowanego grantu

subregionalnego - w ramach nowego regionalnego programu operacyjnego dla Województwa Małopolskiego na lata 2014 - 2020. Przyjmując założenie, zgodnie z którym alokacja funduszy europejskich, jaka zostanie przyznana na realizację RPO 2014 - 2020 będzie zbliżona rzędem wielkości do sumy alokacji MRPO 2007 - 2013 oraz alokacji regionalnego komponentu PO KL - przewiduje się, że pula środków w ramach grantu dla 5 subregionów powinna wynieść ok. 25% tj. ok. 2 mld PLN.

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2014 □ 2017

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2014 □ 2017 został przyjęty uchwałą nr LI/822/14 przez Sejmik Województwa Małopolskiego dnia 26 maja 2014 r. Jest to kontynuacja i rozwinięcie Wojewódzkiego programu ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Małopolski przyjętego uchwałą nr XXXVII/469/05 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 3 października 2005 r., a następnie ódzkiego programu opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2010 - 2013 przyjętego uchwałą LII/843/10 Sejmiku Województwa Małopolskiego dnia 8 listopada 2010 r.

Celem opracowania jest stworzenie i wdrożenie nowego modelu rozwoju przestrzeni kulturowej, będącej przestrzenią spójną, innowacyjną, produktywną i kreatywną w dziedzinie nauki i kultury, wykorzystującą zasoby dziedzictwa kulturowego, która zapewni mieszkańcom Małopolski wysoką jakość życia w oparciu o pomyślność gospodarczą i szacunek dla dziedzictwa. Najważniejszym wyzwaniem pozostaje skorelowanie polityki ochrony przestrzeni kulturowej z polityką rozwoju regionalnego i strategią zrównoważonego zagospodarowania województwa. Zdefiniowana w ramach programu misja brzmi następująco: PRZESZŁOŚĆ PRZYSZŁOŚCI - ambitne i wieloaspektowe wskazywanie wartości krajobrazu kulturowego, a także zintegrowanie działań na rzecz wzmocnienia systemu ochrony i opieki nad regionalnym dziedzictwem oraz świadomego wykorzystywania jego zasobów dla rozwoju regionu i poprawy jakości życia mieszkańców.

Celem strategicznym jest zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego Małopolski dla rozwoju gospodarczego regionu i zapewnienia wysokiej jakości życia Małopolan. Wyznaczono 2 cele kierunkowe, w ramach których określono 5 priorytetów oraz 33 kierunki działań, stanowiące wytyczne horyzontalne ułatwiające prowadzenie skutecznej polityki ochrony regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz sprawowania właściwej opieki właścicielskiej nad posiadanymi dobrami kulturowymi:

Cel kierunkowy 1. Skuteczna ochrona regionalnej przestrzeni kulturowej i wartości kulturowych;

Priorytet 1. Zachowanie historycznej ciągłości i autentyczności regionalnego dziedzictwa kulturowego;

Priorytet 2. Zachowanie historycznej wielokulturowości regionu, tradycji i tożsamości regionalnej i lokalnej;

Cel kierunkowy 2. Funkcjonalne zarządzanie regionalną przestrzenią kulturową;

Priorytet 1. Aktywność społeczna i emocjonalne zaangażowanie w opiekę nad regionalnym i lokalnym dziedzictwem kulturowym;

Priorytet 2. Efektywne zarządzanie regionalnym dziedzictwem kulturowym;

Priorytet 3. Ekonomiczne zorientowanie regionalnego dziedzictwa kulturowego.

W ramach wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami wyznaczono także propozycje konkretnych zadań programowych o randze ponadlokalnej (katalog otwarty), wynikające z przyjętych priorytetów i uwzględniające wyniki analizy strategicznej ochrony dziedzictwa kulturowego w regionie, wytyczne dokumentów planistycznych i rekomendacje służb ochrony zabytków. Dotyczą one w szczególności: zabytków zagrożonych, wymagających prac ratunkowych, zabytków o znaczeniu regionalnym, posiadających duże znaczenie artystyczne i historyczne, obszarów zaproponowanych do objęcia ochroną prawną, a także zasobów dóbr kultury współczesnej zidentyfikowanych w województwie małopolskim. Zakłada się współdziałanie wszystkich szczebli jednostek samorządu terytorialnego w województwie z instytucjami rządowymi i organizacjami pozarządowymi, placówkami badawczymi, środowiskami naukowymi, podmiotami gospodarczymi i właścicielami lub użytkownikami zabytków - dla realizacji celów i zamierzeń określonych w programie.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego został przyjęty uchwałą nr XV/174/03 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 22 grudnia 2003 r. Plan zagospodarowania przestrzennego jest podstawowym instrumentem regionalnej polityki przestrzennej, której kształtowanie

i prowadzenie należy do zadań samorządu województwa. Podstawowym zadaniem planu jest określenie celów, zasad oraz kierunków gospodarowania przestrzenią województwa, stanowiące rozwinięcie długofalowej polityki regionalnej, która została zawarta w „Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego”. Dodatkowo, ważnym elementem jest wykreowanie jak najlepszych warunków przestrzennych do realizacji priorytetów inwestycyjnych, ujętych w „Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego” oraz programach krajowych i wojewódzkich.

W tomie pierwszym (Uwarunkowania rozwoju), rozdział trzeci (Uwarunkowania kulturowe), podpunkt drugi, zostają wskazane elementy, które miały wpływ na bogate dziedzictwo kulturowe tego regionu. Składają się na nie zarówno zabytki architektury, budownictwa, sztuki, archeologii (sfera materialna), ale także tradycje oraz zwyczaje (sfera niematerialna). Teren województwa małopolskiego jest bogaty w obiekty i zespoły zabytkowe. Zachowały się tu liczne przykłady architektury sakralnej, obiekty rezydencjonalne, obronne, mieszkalne, użyteczności publicznej, zabytki techniki, etnograficzne oraz układy przestrzenne miast, wsi i uzdrowisk.

Zgodnie z założeniami planu, dziedzictwo kulturowe stanowić ma trwały element krajobrazu województwa małopolskiego. Wśród tematycznych celów wymienić można między innymi:

- ochronę i rewaloryzację zasobów dziedzictwa kulturowego dla podniesienia poziomu wiedzy, świadomości historycznej oraz edukacji społeczeństwa, a także możliwości ich wykorzystania;
- wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla ochrony tożsamości regionalnej oraz promocji województwa i jego rozwoju gospodarczego;
- kształtowanie harmonijnego krajobrazu poprzez prawidłowe kształtowanie struktur przestrzennych od skali urbanistycznej po rozwiązania architektoniczne.

Strategia rozwoju Powiatu Olkuskiego na lata 2005 - 2015 wraz z aktualizacją

Strategia rozwoju Powiatu Olkuskiego na lata 2005 - 2015 wraz z aktualizacją została przyjęta uchwałą nr XXIX/281/2005 przez Radę Powiatu w Olkuszu dnia 28 czerwca 2005 r. Strategia jest nadrzędnym dokumentem prowadzącym do osiągnięcia celów średnio - i długookresowych w rozwoju społeczno - gospodarczym powiatu olkuskiego. W ramach Strategii Rozwoju wydzielono następujące domeny strategiczne kierunki rozwoju powiatu:

- Infrastruktura techniczna;
- Mała i średnia przedsiębiorczość;
- Turystyka i kultura;
- Usługi społeczne;

W ramach kierunku turystyka i kultura ustalono, że na terenie powiatu olkuskiego zlokalizowanych jest wiele miejsc o wysokich walorach krajobrazowych, kulturalnych i historycznych. Kierunek rozwoju Turystyka i rekreacja oparty jest na trzech celach strategicznych:

I. Rozwój kompleksowej oferty turystycznej w oparciu o specyficzne walory przyrodnicze powiatu olkuskiego

Cele operacyjne:

- I. 1. Koordynowanie współpracy podmiotów działających na rzecz rozwoju turystyki i agroturystyki na terenie powiatu olkuskiego.
- I. 2. Aktywna promocja oferty turystycznej powiatu olkuskiego.
- I. 3. Stymulowanie rozwoju szlaków turystycznych i bazy gastronomiczno - noclegowej na terenie powiatu.
- I. 4. Organizacja systemu kształcenia z zakresu turystyki, agroturystyki i ekologii.

II. Stworzenie w powiecie oluskim centrum usług rekreacyjnych o znaczeniu regionalnym

Cel operacyjny

- II. 1. Tworzenie warunków sprzyjających świadczeniu usług rekreacyjnych wysokiej jakości.
- II. 2. Utworzenie zbiorników rekreacyjno-wypoczynkowych i ich wykorzystanie do tworzenia nowego produktu turystycznego powiatu.

III. Wzrost atrakcyjności turystycznej obiektów dziedzictwa kulturowego powiatu olkuskiego.

Cel operacyjny:

III. 1. Ochrona i wzrost atrakcyjności turystycznej zamków i zabytkowej zabudowy powiatu olkuskiego.

III. 2. Ochrona zabytków sakralnych i nekropolii z terenu powiatu.

III. 3. Ochrona i wykorzystanie do celów turystycznych miejsc związanych z olkuską historią górnictwa.

III. 4. Prowadzenie działań sprzyjających włączaniu kulturalnego dorobku powiatu w promocję zasobów dziedzictwa kulturowego na szczeblu regionalnym.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2015 - 2018 z dokumentami wykonanymi na poziomie miasta i gminy

Władze samorządowe w procesie zarządzania gminą kierują się wytycznymi zawartymi w sporządzonych na poziomie miejskich opracowań, które obejmują całokształt zjawisk i czynników istotnych dla lokalnego rozwoju. Program opieki nad zabytkami jest zgodny z innymi dokumentami gminnymi dotyczącymi różnych aspektów życia społeczno - gospodarczego.

Gminny program opieki nad zabytkami miasta i gminy Olkusz zgodny jest z następującymi dokumentami:

Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Olkusz na lata 2014 - 2022

Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Olkusz na lata 2014 - 2022 została przyjęta uchwałą nr XXIX/427/2013 przez Radę Miejską w Olkuszu dnia 17 grudnia 2013 r. Jest to aktualizacja strategii opracowanej na lata 2008 - 2015 oraz z 2000 r. Strategia jest podstawowym narzędziem usprawniającym proces zarządzania rozwojem miasta i gminy. Struktura strategii rozwoju miasta i gminy Olkusz obejmuje trzy główne części: diagnostyczną, aksjologiczną oraz wdrożeniową.

W strategii przedstawiono i opisano atrakcje turystyczne miasta, w tym: bazylika św. Andrzeja, muzeum regionalne PTTK, Muzeum afrykanistyczne, kolekcja wikliny Władysława Wołkowskiego, kolekcja minerałów ziemi olkuskiej i skamieniałości jury krakowsko - częstochowskiej, Muzeum pożarnictwa ziemi olkuskiej, Galeria sztuki współczesnej biuro wystaw artystycznych, zamek Rabsztyn, baszta i mury miejskie Olkusza, podziemia olkuskiej starówki, podziemia olkuskiego ratusza, Rezerwat Pazurek, Ośrodek sportowo - wypoczynkowy Czarna Góra.

W strategii wyznaczono cel główny miasta i gminy Olkusz: Olkusz - gmina o wysokiej jakości życia i atrakcyjności inwestycyjnej oraz unikatowej ofercie turystycznej, dostarczająca mieszkańcom i przedsiębiorcom możliwości rozwoju, które nie są dostępne w sąsiednich aglomeracjach, a równocześnie umożliwiającą poprzez dobre powiązania infrastrukturalne korzystanie z udogodnień dostarczanych przez Aglomerację Górnośląską i Kraków (Metropolię Krakowską).

Cele strategiczne i cele szczegółowe Olkusza do roku 2020:

CS1. Rozwój gospodarczy Olkusza opierający się na wykorzystaniu przedsiębiorczości mieszkańców, atutów przyrodniczo - kulturowych oraz lokalizacji miasta w sąsiedztwie Aglomeracji Górnośląskiej i Krakowa.

W obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego, wskazano na cel szczegółowy:

C1. 2. Rozwijające się w oparciu o wykorzystywanie dziedzictwa przyrodniczego i historyczno - kulturowego usługi czasu wolnego - turystyka weekendowa i aktywna, rekreacja, kultura, rozrywka - o wysokiej atrakcyjności dla mieszkańców Olkusza oraz sąsiednich aglomeracji.

CS2. Kapitał ludzki główną siłą napędzającą rozwój społeczny i gospodarczy Olkusza.

W obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego, wskazano na cel szczegółowy:

C. 2.4. Aktywności kulturalne i sportowe mieszkańców poszerzające ofertę spędzania czasu wolnego oraz wzmacniające wizerunek miasta w otoczeniu.

CS3. Wysoka jakość życia opierająca się na zadowalającym poziomie dochodów, kameralności i przyjazności miasta, dobrej organizacji przestrzennej, dostępności nowoczesnych usług publicznych, dobrych warunkach środowiskowych oraz łatwej osiągalności udogodnień oferowanych w sąsiednich aglomeracjach.

Lokalny program rewitalizacji Olkusza - obszar centrum na lata 2008 - 2016

Lokalny Program Rewitalizacji Olkusza na lata 2008 - 2016 został przyjęty uchwałą nr XXVIII/307/2009 przez Radę Miejską w Olkuszu dnia 13 stycznia 2009 r. Program został przygotowany w odpowiedzi na zaobserwowane w Olkuszu zjawiska kryzysowe. W wyniku ilościowej analizy przestrzennego zróżnicowania problemów społeczno - gospodarczych, a także uwzględniając dodatkowe kryteria jakościowe, wyznaczono obszar, który w pierwszej kolejności przeznaczony będzie do rewitalizacji.

Wyznaczony obszar rewitalizacji obejmuje 8 podobszarów o łącznej powierzchni 107,87 ha. Dla potrzeb powyższego opracowania wyznaczony obszar rewitalizacji został nazwany obszarem Centrum. Zakłada się, że rewitalizacja wskazanego obszaru kryzysowego stanie się czynnikiem zrównoważonego rozwoju oraz wpłynie na zachowanie dziedzictwa materialnego i kulturowego. W wyniku przeprowadzonej diagnozy, w powiązaniu do strategii rozwoju miasta, wskazano 8 kluczowych celów rewitalizacji wyznaczonego obszaru:

- C. 1. Poprawa jakości życia mieszkańców terenu włączonego do programu rewitalizacji.
- C. 2. Zatrzymanie dalszej degradacji terenów i obiektów objętych programem.
- C. 3. Podniesienie poziomu bezpieczeństwa na objętych programem obszarach.
- C. 4. Poprawa estetyki przestrzeni miejskiej.
- C. 5. Tworzenie warunków dla rozwoju nowych funkcji na obszarze Starówki, co przyczyni się do jej ożywienia.
- C. 6. Wzmocnienie spójności przestrzennej terenów historycznej starówki z terenami miejskimi.
- C. 7. Zwiększenie dostępności i podniesienie atrakcyjności terenów rekreacyjno -sportowych na obszarze objętym programem.
- C. 8. Podniesienie atrakcyjności turystycznej miasta.

Przyjęto, że do realizacji tak wyznaczonych celów niezbędne będą liczne projekty, realizowane zarówno przez Urząd Miasta, jak i partnerów zewnętrznych. Założono, że realizowane projekty będą podzielone na dwa nurty:

- 5 kluczowych projektów, które przyczynią się w zasadniczy sposób do zmiany oblicza wskazanego obszaru kryzysowego
- przynajmniej 25 mniejszych, uzupełniających projektów przestrzennych, gospodarczych i społecznych.

Ich realizacja będzie prowadziła do zrównoważonego, kompleksowego i komplementarnego rozwoju obszaru kryzysowego.

Główne planowane przedsięwzięcia:

- Rewitalizacja i ochrona Olkuskiej Starówki;
- Program odnowy zabytkowego centrum Olkusza;
- Modernizacja parku „Czarna Góra” w Olkuszu;
- Rewitalizacja osiedla Śródmieście;
- Centrum handlowe ul. Sławkowska.

W programie opisano środowisko kulturowe gminy oraz granice stref ochrony konserwatorskiej, wymieniono obiekty wpisane do rejestru zabytków z terenu gminy, wymieniono obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Poniżej przedstawiono tabelę ze zrealizowanymi zadaniami Tabela nr 1.

Tabela nr 1. Zbiorczy raport monitoringowy za 2014 r. w Lokalnym program rewitalizacji Olkusza - obszar centrum na lata 2008 - 2016

ZADANIA PRZESTRZENNE			
L P.	NAZWA ZADANIA	WYDATKI W PLN	
		2013	2014

1	Rewitalizacja i ochrona olkuskiej Starówki	3 530 629,61	kwota zadania w latach 2008-2013: 19 953 083,70
		zakończenie rzeczowe zadania	
2	Rewitalizacja olkuskiej Starówki - Przebudowa ul. Szpitalnej	zadanie zakończone w roku 2008 - kwota: 1 932 172,00	
3	Rewitalizacja olkuskiej Starówki - Przebudowa ul. Świętokrzyskiej i ul. Szpitalnej (krótkiej) z budową parkingu	zadanie zakończone w roku 2009 - kwota: 1 500 000,00	
4	Rewitalizacja olkuskiej Starówki - Modernizacja ul. Mickiewicza	zadanie zakończone w roku 2008 - kwota: 1 348 560,00	
5	Rewitalizacja osiedla Śródmieście - Modernizacja obiektu kultury: Biblioteki Miejskiej i MOK	zadanie zrealizowane w roku 2010 - kwota: 3 511 639,20	
6	Rewitalizacja osiedla Śródmieście - Modernizacja i remont części wspólnych budynków mieszkalnych, Os. Skalska budynki 6-12,7-21, Nullo 23, Bylicy 3+ remont jezdni, chodników, parkingi, mała architektura	596 524,03	870967,04
7	Rewitalizacja osiedla Śródmieście - Modernizacja i remont części wspólnych budynków mieszkalnych, Osiedle Nullo budynki 3,3a,5,5a, Kościuszki 14- Nullo 1, Kościuszki 12 + remont jezdni, chodników, parkingi, mała architektura	45 500,24	305 104,63
8	Rewitalizacja osiedla Śródmieście - Modernizacja i remont części wspólnych budynków mieszkalnych, Osiedle Krakowskie Przedmieście budynki 12, 12 a, b, 14, 14a. + remont jezdni, chodników, parkingi, mała architektura	446 315,51	90 724,20
9	Place zabaw na terenie miasta - nawierzchnia piaskowa i ogrodzenie na placu zabaw w parku miejskim przy ul. Mickiewicza	zadanie zostało zrealizowane w roku 2008 - kwota: 48 740,00	
10	Modernizacja i rozbudowa drogi powiatowej nr 1159 K ul. Kazimierza Wielkiego, III etap	zadanie zostało zrealizowane w roku 2009 - kwota: 2 000 000,00	
11	Rewitalizacja osiedla Śródmieście - Termomodernizacja SP nr 4	zadanie zostało zrealizowane w roku 2010 - kwota: 949 409,51	
12	Konserwacja i modernizacja infrastruktury Bazyliki pw. św. Andrzeja Apostoła w Olkuszach wraz z obiektami przyległymi	227 000,00	150 000,00
13	Modernizacja i rozbudowa segmentu środkowego budynku UMiG	4 255,39	0,00 (środki na kontynuację zadania zabezpieczone w WPF na lata 2015-2018)
RAZEM		4 845 969,39	1 416 795,87
ZADANIA GOSPODARCZE			
L P.	NAZWA ZADANIA	WYDATKI W PLN	
		2013	2014
1	Program ochrony zabytkowego centrum Olkusza	50 000,00	18 233,53
2	Punkt Informacji Turystycznej	52 817,95	61 903,96
RAZEM		102 817,95	80 137,49
ZADANIA SPOŁECZNE			
L P.	NAZWA ZADANIA	WYDATKI W PLN	
		2013	2014

1	Powierzanie prowadzenia placówki opiekuńczo - wychowawczej dla dzieci ze Szkoły Podstawowej Nr 1, ul. Kantego 5, Szkoły Podstawowej Nr 4 ul. Nullo 36	170 000,00	82 000,00
2	Organizacja stałych zajęć sportowo -szkoleniowych w różnych dyscyplinach sportowych - Czarna Góra, MOSiR ul. Wiejska 1, Szkoły Podstawowej Nr 4 ul. Nullo 36	11 892,00	451 979,00
3	Wspieranie działania Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Olkuszu - MOK, ul. Nullo, PiMBP w Olkuszu, ul. Nullo, Centrum Kultury, ul. Szpitalna Beneficjent - MOK	35 600,47	34 342,96
4	Wspieranie organizowanych imprez sportowo - rekreacyjnych - MOSiR ul. Wiejska 1, Czarna Góra, Szkoła Podstawowa Nr 4 ul. Nullo 36	0,00	12 000,00
5	Dofinansowanie obozów sportowych -Tresna k. Żywca, Bocheniec k. Kielc, Ostroróg	0,00	0,00
6	Organizacja prac społecznie - użytecznych - Szkoła Podstawowa Nr 1, ul. Kantego 5, Szkoły Podstawowej Nr4 ul. Nullo 36, MOSiR ul. Wiejska 1, Gmina Olkusz, UMiG Olkusz, Rynek 1	15 080,00	16 716,00
7	Organizacja Olkuskiego Forum Organizacji Pozarządowych - UMiG Olkusz, Rynek 1	0,00 (odbyło się bezkosztowo)	nie odbyło się
8	Organizacja szkoleń dla organizacji pozarządowych - Centrum Kultury, ul. Szpitalna, UMiG Olkusz, Rynek 1	0,00 (odbywa się bezkosztowo)	
9	Powołanie Punktu Konsultacji i Wolontariatu dla organizacji pozarządowych - Centrum Kultury, ul. Szpitalna	25 000,00	25 000,00
10	Wspieranie powstania Teatru dla Osób Niepełnosprawnych	6 000,00	5 000,00
11	Wspieranie powstania alternatywnych form wychowania przedszkolnego na obszarze rewitalizowanym.	0,00	525 708,49
12	Od Nowa - wsparcie kobiet powracających do aktywności zawodowej	0,00	20 240,73
13	Współpraca z Centrum Integracji Społecznej Klucze, ul. Bolesławska 23	2 285,28	2 618,55
RAZEM		265 857,75	1 175 605,73

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miasta Olkusz

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miasta Olkusz zostało przyjęte uchwałą nr XXXIV/279/97 przez Radę Miejską dnia 27 lutego 1997 r., z późniejszymi zmianami, w tym ostatnio przyjętą uchwałą nr XXXI/459/2014 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 08 kwietnia 2014 r. w sprawie zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Olkusz.

Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gminy i miasta jest zasadniczym elementem, który wyznacza politykę przestrzenną dla Rady Miejskiej. Studium określa najważniejsze cele i ich hierarchię rozwoju przestrzennego, ustala także zakres podstawowych działań, aby cele te zostały osiągnięte. Studium to dokument, który przedstawia koncepcję zagospodarowania przestrzennego gminy i miasta i stanowi główną wytyczną do sporządzania planów miejscowych.

Wyznaczone cele główne w studium:

- Osiągnięcie rozwoju zrównoważonego (harmonijnego, wszechstronnego) oraz trwałego (stabilnego), w którym zachowane byłyby właściwe relacje między społecznymi, ekologicznymi, kulturowymi, gospodarczymi i przestrzennymi aspektami tego rozwoju.
- Utrwalenie funkcji Olkusza jako ponadlokalnego I stopnia ośrodka życia gospodarczego, kulturowego oraz usług ponadlokalnych.
- Zachowanie i przywrócenie wartości przyrodniczych i kulturowych, stanowiących kapitał miasta i gminy.

Do celu głównego określono następujące grupy celów:

- Cele ekonomiczne: kształtowanie mechanizmów generujących efektywny rozwój ekonomiczny,
- Cele społeczne: poprawa standardu cywilizacyjnego społeczności lokalnej,
- Cele przyrodnicze: ochrona i racjonalne kształtowanie środowiska przyrodniczego,
- Cele kulturowe: ochrona dziedzictwa kulturowego,
- Cele przestrzenne: kształtowanie ładu przestrzennego.

Realizacja celów ekonomicznych gminy stanowi podstawowy warunek osiągnięcia celów pozostałych grup.

Cele kulturowe wyrażają się w zachowaniu wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego i obejmują:

- 1) zachowanie tożsamości kulturowej obszaru poprzez utrzymanie wartościowych zasobów środowiska kulturowego oraz krajobrazu kulturowego miasta,
- 2) zachowanie otwartych przestrzeni o wybitnych walorach krajobrazu przyrodniczo - kulturowego obszaru,
- 3) rozszerzenie zakresu prawnej ochrony obiektów, zespołów zabudowy i zieleni oraz archeologicznych zabytków nieruchomych.

W studium dokonano diagnozy poszczególnych obszarów, w tym szczegółowo opisano: Zasoby środowiska kulturowego i krajobrazu, Rozwój osadnictwa wiejskiego, Rozwój miasta Olkusza, Układ przestrzenny i zabudowa miasta, układy przestrzenne wsi, obiekty i zespoły zabytkowe, krajobraz kulturowy, istniejące i postulowane formy ochrony, wartości kulturowe i krajobrazowe miasta i gminy Olkusz.

Dążąc do osiągnięcia celów kulturowych ustalono następujące kierunki i zasady działania:

- 1) ochronę i poprawę stanu istniejącego obiektów i zespołów zabytkowych prawnie chronionych i postulowanych do objęcia ochroną, z wyeksponowaniem ich i udostępnieniem dla turystyki krajoznawczej, z odpowiednim zagospodarowaniem terenów otaczających,
- 2) utrzymanie historycznej struktury przestrzeni Starego Miasta i części śródmieścia w Olkuszu, poprzez rewitalizację Starego Miasta i części śródmieścia jako miejskiego centrum usługowego, z zachowaniem jego wartości kulturowych i zwiększeniem wartości użytkowej i atrakcyjności krajobrazu kulturowego tej części miasta,
- 3) ochronę i kształtowanie wartości kulturowych i krajobrazowych obszaru gminy oraz zachowanie zabytkowych układów wsi, wewnątrz krajobrazowych oraz przedpól ekspozycji zespołów zabytkowych,
- 4) ochronę naukowo - konserwatorskiej wartości archeologicznych obiektów nieruchomych prawnie chronionych i postulowanych do objęcia wzmożonym nadzorem archeologicznym,
- 5) kształtowanie współczesnej zabudowy wsi w nawiązaniu do zabudowy tradycyjnej i przeciwdziałanie tendencjom do rozpraszania zabudowy wsi,
- 6) przeciwdziałanie dewastacji krajobrazu elementami infrastruktury technicznej,
- 7) promowanie wykorzystywania i przystosowania obiektów o wartościach kulturowych na cele usługowe (przez stosowanie ulg podatkowych, czasowych zwolnień od podatków itp.).

W granicach obszaru objętego ochroną konserwatorską i archeologiczną, określa się następujące zasady i kierunki działania:

- 1) ochronę układu przestrzennego przed przekształceniami oraz ochronę obiektów i zespołów zabytkowych prawnie chronionych i ich otoczenia przed zmianami mogącymi spowodować degradację ich wartości historycznych, estetycznych i architektonicznych,
- 2) dopuszczenie rozbudowy i nadbudowy istniejącej zabudowy oraz lokalizacji nowej zabudowy pod warunkiem uwzględnienia formy tradycyjnej zabudowy i zasad kompozycji układu przestrzennego,
- 3) porządkowanie i uzupełnianie zabudową istniejącego układu przestrzennego w celu podniesienia atrakcyjności obszaru jako części centrum miasta,
- 4) wzbogacenie funkcji usługowych obszaru, przy jednoczesnym ograniczeniu rozwoju usług wymagających znacznych kubatur i stanowiących cel ruchu kołowego,
- 5) wykluczenie rozwoju działalności gospodarczej (wytwórczości i usług) wymagających przekształceń istniejącego układu przestrzennego,
- 6) uwzględnienie przy ustalaniu przeznaczenia i zasad zagospodarowania terenów w toku miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego bądź podejmowania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu w przypadku braku planu, szczegółowych wskazań konserwatorskich obejmujących:
 - a) ochronę kształtu działek i przebiegu ulic przed przekształceniem,
 - b) zachowanie obiektów i zespołów zabytkowych postulowanych do objęcia ochroną oraz ich formy architektonicznej przed przekształceniami prowadzącymi do obniżenia wartości historycznych, estetycznych i architektonicznych.

W granicach obszarów objętych ochroną archeologiczną określa się następujące zasady i kierunki działania:

- 1) wykluczenie realizacji nowych obiektów budowlanych,
- 2) wykluczenie przekształcania chronionych stanowisk i ich otoczenia, bądź użytkowania, które mogłoby spowodować degradację ich wartości naukowej i kulturowej,
- 3) podejmowanie działań mających na celu zmianę sposobu zagospodarowania chronionego stanowiska na podstawie zgody właściwego organu ds. ochrony zabytków archeologicznych.

W granicach obszarów objętych ochroną krajobrazu kulturowego określa się następujące zasady i kierunki działania:

- 1) zachowanie i ochronę przed niekontrolowanym przekształceniem historycznie ukształtowanego układu przestrzennego oraz zachowanie obiektów i zespołów postulowanych do objęcia ochroną na mocy ustaleń planów miejscowych,
- 2) dopuszczenie rozbudowy, wymiany i lokalizowania nowej zabudowy, w tym zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej przy ul. J. Kantego, oznaczonej symbolem MW, pod warunkiem odpowiedniego ukształtowania formy architektonicznej oraz pod warunkiem, że nie spowoduje się obniżenia wartości kulturowych otoczenia chronionych i postulowanych do objęcia ochroną obiektów i zespołów zabytkowych oraz terenów zieleni urządzonej, a także nie zakłóci się odbioru Sylwety Zespołu Staromiejskiego,
- 3) zachowanie historycznie ukształtowanej sieci dróg,
- 4) zachowanie istniejących zadrzewień i zespołów zieleni,
- 5) zachowanie istniejących osi widokowych na obiekty zabytkowe oraz wykluczenie przesłaniania ich nową zabudową i tworzenia nowych dominant,
- 6) wykluczenie działań powodujących degradację otoczenia obiektów i zespołów chronionych i postulowanych do objęcia ochroną.

W granicach obszarów objętych ochroną krajobrazu otwartego określa się następujące zasady i kierunki działania:

- 1) zachowanie najwartościowszych przedpól ekspozycji ruin zamku w Rabsztynie i zespołów zabytkowych wsi oraz wewnątrz krajobrazowych wsi poprzez wykluczenie lokalizacji nowej zabudowy poza istniejącymi terenami zespołów osadniczych w granicach ich ograniczonego lub proponowanego rozwoju, bądź poza proponowanymi potencjalnymi terenami rozwoju funkcji osadniczych w strefach wiejskich,

- 2) ochronę przed przekształceniem układów poprzez utrzymanie zasadniczych elementów rozplanowania,
- 3) kształtowanie nowej zabudowy uwzględniającej zasadnicze elementy formy tradycyjnego budownictwa wsi.

Wyznaczone strefy ochrony konserwatorskiej:

- Strefa „,”pełnej ochrony konserwatorskiej;
- Strefa „,”pośredniej ochrony konserwatorskiej;
- Strefa „,” najwartościowszych przed pól ekspozycji bierne i czynnej zespołów;
- Strefa „,”ochrony najwartościowszych wnętrz krajobrazowych;
- Strefa „,”ochrony archeologicznej.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy

Zgodnie z art. 15, ust. 2 pkt. 5 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. 2015 poz. 199) w planie miejscowym określa się obowiązkowo zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Projekt planu, zgodnie z ww. ustawą musi zostać uzgodniony przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Ponad 90 % terenu miasta i gminy pokryte jest miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, obowiązuje kilkadziesiąt miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z zapisów zawartych w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miasta i są każdorazowo uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. W planach znalazły się zapisy dotyczące ustaleń w zakresie ochrony dóbr kultury, w celu ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków, gminnej ewidencji zabytków, w celu zachowania wyjątkowych wartości kulturowych założenia miejskiego, w celu ochrony krajobrazu wsi, w celu ochrony wartości naukowych i poznawczych zabytków archeologicznych. Dodatkowo wyznaczone strefy ochrony konserwatorskiej: strefę ochrony ekspozycji Zespołu Staromiejskiego, strefę „A” ochrony konserwatorskiej, strefę „E” bezpośredniej ochrony ekspozycji, strefę „K” ochrony krajobrazu wsi, strefę „W” ochrony archeologicznej.

Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego na terenie miasta i gminy Olkusz:

1. Uchwała nr LI/406/98 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 28 maja 1998 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zespołu działalności gospodarczej w rejonie wsi Olewin.
2. Uchwała nr LII/411/98 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 17 czerwca 1998 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zespołu mieszkaniowego Mazaniec - Kamyk w Olkuszu
3. Uchwała nr LII/412/98 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 17 czerwca 1998 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego kompleksu cmentarnego Olkusz – Piaski.
4. Uchwała nr XIII/99 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 25.06.1999 r. w sprawie zmiany miejscowego szczegółowego planu zagospodarowania przestrzennego zespołu osiedli Olkusz -Północ
5. Uchwała nr LII/582/2001 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 20 grudnia 2001 r. w sprawie: zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Olkusz, obejmującego fragment północno-zachodniej części Osieka
6. Uchwała nr LV/610/2002 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 28 lutego 2002 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów osadniczych w Zedermanie i Kogutku
7. Uchwała nr LX/610/2002 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Olkusz - Śródmieście wraz z aktami zmieniającymi
8. Uchwała nr XIII/131/2003 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 25 czerwca 2003 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wschodniej części dzielnicy północnej Olkusza wraz z aktami zmieniającymi
9. Uchwała nr XIV/142/2003 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 20 sierpnia 2003 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Żurada - Wierzbie
10. Uchwała nr XXIX/315/2004 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 8 września 2004 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Olkusz - Pomorzany

11. Uchwała nr XXX/336/2004 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 29 września 2004 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zachodniej części dzielnicy północnej i zachodniej dzielnicy przemysłowej Olkusza wraz z aktami zmieniającymi

12. Uchwała nr XXXV/410/2005 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 9 lutego 2005 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Pazurek - Rabsztyn - Bogucin Mały - Podgrabie wraz z aktami zmieniającymi

13. Uchwała nr XLV/583/2005 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 20 sierpnia 2003 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Żurada - Wierzbie

14. Uchwała nr LI/669/2006 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Olkusz - Czarna Góra - Zagaje wraz z aktami zmieniającymi

15. Uchwała nr LI/673/2006 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części sołectwa Zederman w granicach działki nr ew. gr. 747

16. Uchwała nr III/16/2006 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla północnej części Osieka i Sieniczna

17. Uchwała nr XLVII/516/2010 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 25 maja 2010 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Osiedli Południowych Olkusza wraz z aktami zmieniającymi

18. Uchwała nr XLIX/526/2010 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 15 czerwca 2010 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Osiek Południe - Zimnodół

19. Uchwała nr XLIX/527/2010 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 15 czerwca 2010 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Żurada

20. Uchwała nr L/551/2010 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 31 sierpnia 2010 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru po wschodniej stronie ul. Biema /aktualnie ul. Księdza Kanonika Stanisława Gajewskiego/ w Olkuszu

21. Uchwała nr VII/73/2011 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 15 marca 2011 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gorenice - Zawada wraz z e zmianami

22. Uchwała nr VII/74/2011 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 15 marca 2011 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Kosmolów - Wiśliczka wraz ze zmianą

23. Uchwała nr VII/75/2011 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 15 marca 2011 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu sołectwa Niesułowice wraz ze zmianą

24. Uchwała nr XI/134/2011 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 25 października 2011 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Witeradów - Niesułowice

25. Uchwała nr XIII/169/2011 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 5 grudnia 2011 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Podlesie Rabsztyńskie - Troks - Braciejówka

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta i gminy

5.2.1. Charakterystyka miasta i gminy

Gmina Olkusz to gmina miejsko - wiejska, położona na płn. - zach. krańcu województwa małopolskiego, w środkowo - pld. części powiatu olkuskiego. Miasto Olkusz pełni funkcję ośrodka powiatowego. Miasto i gmina Olkusz graniczy:

- od płn. z gminami Klucze i Wolbrom,
- od zach. z gminami Bolesław i Bukowno,
- od pld. z gminami Trzebinia i Krzeszowice,
- od wsch. z gminami Trzyciąż, Sułoszowa i Jerzmanowice,

Granica z gminami Krzeszowice, Jerzmanowice i Sułoszową jest równocześnie granicą z powiatem krakowskim, a z gminą Trzebinia z powiatem chrzanowskim.

Gmina składa się z miasta Olkusz, podzielonego na 10 osiedli: Centrum, Śródmieście, Pomorzany, Glinianki, Czarna Góra, Słowiki, Młodych, Pakuska, Skalskie i Wschód oraz następujących sołectw: Bogucin Mały, Braciejówka, Gorenice, Kogutek, Kosmolów, Zadole Kosmolowskie, Niesułowice, Olewin, Pazurek, Podlesie, Osiek, Rabsztyn, Sieniczo, Troks, Wiśliczka, Witeradów, Zawada, Zederman, Zimnodół, Żurada.

Rzeźba terenu gminy jest bardzo urozmaicona, co związane jest z budową geologiczną tego obszaru, procesami geomorfologicznymi zachodzącymi do tej pory (kras), działalnością rzek, działalnością człowieka (górnictwo). W rejonie olkuskim dominuje styl tektoniki zrębowo - uskokowej.

Gmina Olkusz leży w przeważającej części na Wyżynie Krakowsko - Częstochowskiej, zwanej także Jurą. Charakterystycznym elementem krajobrazu Jury są ostańce skalne. Powstałe w wyniku zjawisk krasowych jaskinie także należy zaliczyć do charakterystycznych elementów jurajskiej budowy geologicznej. Cały obszar miasta i gminy leży w dorzeczu rzeki Wisły, niemal w całości w zlewni Białej Przemszy. Niewielka część w rejonie wsi Gorenice należy do zlewni Rudawy. Centralna część należy do zlewni Baby, która jest tu głównym ciekim. Baba uchodzi do rzeki Sztoły (lewobrzeżnego dopływu rzeki Białej Przemszy), która zasilana jest przede wszystkim wodami dołowymi z kopalń. Zlewnia Sztoły położona w pld. - zach. częściminy Olkusz. W częśpłd. - wsch. terenu przebiega dział wodny pomieżlewnią tej Przemszy i Rudawy. jest terenem o znacznym stopniu zalesienia. Wystęą lasy pań, prywatne i gminne.

Na terenie miasta i gminy Olkusz występuje jeden obszar NATURA 2000:

- las Jaroszwiec (PLH120006) - jest w pñ. - zach. części Płaskowyżu Ojcowskiego, na wsch. od krawędzi Wyżyny Krakowsko - Wieluńskiej, opadającej ku Wyżynie Śląskiej. Sąsiaduje bezpośrednio z obniżeniem Białej Przemszy, zwanym Bramą Wolbromską. W jego skład wchodzi trzy, odizolowane wyniesienia terenu, z licznymi ostańcami wapiennymi.

Na terenie miasta i gminy Olkusz występują następujące parki krajobrazowe:

- Park Krajobrazowy „Orlich Gniazd”- jest największym Zespołem Jurajskich Parków Krajobrazowych. Położony na obszarze dwóch województw małopolskiego i śląskiego. W granicach województwa małopolskiego obejmuje on obszar wyłącznie Powiatu Olkuskiego (gminy Klucze, Olkusz, Trzyciąż i Wolbrom). Nazwa Parku pochodzi od „Orlich Gniazd”, tj. średniowiecznych warownych zamków, które w dużej liczbie występują na tym obszarze. Park obejmuje najbardziej skalistą i najwyżej położoną część Wyżyny Krakowsko -Częstochowskiej. Charakterystyczną cechą krasowego charakteru parku są liczne jaskinie (około 350) z naciekami oraz źródła krasowe, zwane wywierzyiskami. Park ma również wysokie walory kulturowe, znajdują się tu między innymi liczne ruiny średniowiecznych zamków i strażnic zbudowanych na urwistych jurajskich skałach. Na terenie parku znajdują się: Rezerwat Przyrody Michałowice, użytek ekologiczny Pustynia Błędowska (obszar Natura 2000), Rezerwat Przyrody „Pazurek”, pomniki przyrody, między innymi zabytkowy park dworski w Porębie Dzierżnej, kompleks Skał Zegarowych w Dolinie Wodącej, skałki w Rabszynie, Pomorzańskie Skały, Skały na Syborowej Górze.

Rezerwat „Pazurek” usytuowany jest na pñ. od Olkusza, liczy prawie 188 ha. Rośnie tam chroniony i rzadko spotykany żywiec dziewięciolistny, miesięcznica trwała i czosnek niedźwiedzi. Na terenie rezerwatu występuje przeszło 20 gatunków chronionych roślin naczyniowych. Atrakcją są potężne Zubowe Skały o ciekawych formach i kształtach tworzące prawdziwe skalne miasto.

- Park Krajobrazowy „Dolinki Krakowskie”wraz z otulinami- łożony jest w całości na terenie województwa małopolskiego, na obszarze Płaskowyżu Ojcowskiego. Dominującym elementem krajobrazu parku są doliny głęboko wcięte w wapienne, skalne podłoże oraz liczne jaskinie. Lasy Parku to głównie fragmenty Puszczy Trzebiańsko - Olkuskiej. W obrębie parku występują liczne pomniki przyrody, w tym dominującą większość stanowią pomniki przyrody nieożywionej - ostańce wapienne, jaskinie i źródła.

Zwarte kompleksy leśne, łąki i pola uprawne otaczające Olkusz i jego okolice stanowią obszar węzłowy międzynarodowego korytarza ekologicznego Jury Krakowsko - Częstochowskiej (krajowego korytarza pld. - centralnego). Jest to biocentrum tego obszaru. Do ważniejszych obszarów publicznej zieleni urządzonej zalicza się park Czarna Góra przy ośrodku sportowo - rekreacyjnym, park im. Buchowieckiego przy ul. Sławkowskiej, stary cmentarz oraz skwer Krasickiego.

Na terenie miasta i gminy Olkusz znajduje się obecnie 35 pomników przyrody, w tym 10 pomników przyrody ożywionej i 25 pomników przyrody nieożywionej.

Przez gminę przebiegają następujące szlaki turystyczne - szlaki piesze i konny konny: „Orlich Gniazd”, „Pustynny południowy”, łącznikowy zielony szlak przez Rezerwat Pazurek, „Powstańców 1863 roku”, „św. Jakuba (via reggia)”, „ak Gwarków” żółty przebiega przez Śląsk, „Partyzantów Ziemi Olkuskiej” przebiega przez gm. Klucze, Wolbrom, „Szlak Konny PTTK”, „Warowni Jurajskich” przebiega przez Wolbrom, Trzyciąż, szlak zielony z Olkusza do Racławic (przez Płoki) oraz osiem szlaków rowerowych: cztery główne (szlak Okrężny, Wschodni, Kordonów, Granicznych, Januszkowej Góry) i cztery łącznikowych o łącznej długości ponad 100 km. Szlaki przebiegają po najbardziej atrakcyjnych turystycznie rejonach miasta i gminy Olkusz i łączy się ze szlakami sąsiednich gmin. Wszystkie szlaki związane są z centralnym położeniem miasta wciągającym się od Krakowa przez Olkusz po Wieluń Zespole Jurajskich Parków Krajobrazowych, ekologiczno - kulturowym systemie przyrodniczych obszarów chronionych.

Gmina zlokalizowana jest pomiędzy Katowicami - głównym ośrodkiem Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego, odległym o około 50 km a Krakowem - oddalonym o około 40 km.

Olkusz jest średniowiecznym miastem górniczym. Stopień przekształcenia naturalnego krajobrazu i środowiska w mieście jest widoczny. Górnicza działalność spowodowała znaczne przekształcenia rzeźby. Wydobycie rud prowadzone było płytko pod powierzchnią terenu. Na terenie Starego Olkusza natknąć się można na pozostałości kopalni Feliks oraz Józef, którą zbudowano na pocz. XIX w., a czynna była jeszcze przed II wojną światową - hałdy, ślady po szybach i płuczkach, które istniały tu do końca XIX w. W latach 60 - tych rozpoczęto budowę kopalni „Olkusz”, później „Pomorzany” oraz osiedli mieszkaniowych przeznaczonych dla pracowników śląskich zakładów przemysłowych. Rozbudowano fabrykę naczyń oraz postawiono ogromne hale wytwórni wentylatorów. Rozwój przemysłu niekorzystnie odbił się na środowisku naturalnym. Dziś w rejonie miasta częstym zjawiskiem są poważne szkody górnicze, zaburzona została również równowaga hydrologiczna rzek. W strukturze użytkowania gruntów dużą część zajmują tereny przemysłowe. Obecnie gmina jest jednym z najważniejszych ośrodków górnictwa rud cynkowo - ołowionych w Polsce (kopalnia rud metali nieżelaznych „Olkusz - Pomorzany” należąca do Zakładów Górniczo - Hutniczych „Bolesław” w Bukowni). Z pozostałych zakładów przemysłowych na uwagę zasługuje fabryka naczyń „Emalia” S.A. oraz fabryka wentylatorów „OWENT”.

Instytucje i organizacje zajmujące się promowaniem kultury i dziedzictwa materialnego na terenie miasta i gminy:

- Muzeum Regionalne PTTK, ul. Rynek 20 w Olkuszu - zostało założone w 1911 r. W zbiorach muzeum znajduje się miecz z przełomu XIII i XIV w. zwany „katowskim”, średniowieczne rzeźby, groty strzał z XV w. i drewniane rury wodociągowe z XVI - XVII w., a także bogata kolekcja archeologiczna i górnictwa kruszcowego. W muzeum zgromadzono także dokumenty, mapy, monety, fotografie, liczne judaica oraz zbiory malarstwa
- Muzeum Afrykanistyczne im. dr Bogdana Szczygła i Bożeny Szczygieł - Gruszyńskiej oraz Kolekcja Sztuki i Malarstwa Czarnej Afryki im. prof. dr hab. Anny i pilota Leona Kubarskich, ul. Szpitalna 32 w Olkuszu - to jedno z największych w Polsce muzeów prezentujących sztukę i kulturę Czarnego Lądu. Można tu oglądać sprzęty codziennego użytku, stroje, maski rytualne, instrumenty muzyczne, amulety, rzeźby i biżuterię oraz broń z różnych regionów Afryki. Muzeum ma w swoich zbiorach bogatą kolekcję malarstwa Czarnej Afryki (ofiarowana przez Annę i Leona Kubarskich), w większości są to obrazy namalowane w latach 60 - tych i 70 - tych XX w. przez kongijskich artystów.
- Muzeum twórczości Władysława Wołkowskiego (1902 - 1986), ul. Szpitalna 32 w Olkuszu - Władysław Wołkowski nazywany był „Michałem Aniołem wikliny”. Wykonane przez niego wiklinowe krzesła, czy stoły do dziś zaskakują oryginalnością rozwiązań. Szczególny charakter mają „strojeńce polskie”, czyli duże, barwne makaty i kilimy. Wykonywane z wikliny, sznurka, trzciny i piór dzieła Wołkowskiego są świadectwem niepospolitego talentu artysty. Olkuska kolekcja stanowi największy w Polsce zbiór jego prac.
- Kolekcja minerałów ziemi olkuskiej i skamieniałości Jury Krakowsko - Częstochowskiej, ul. Szpitalna 32 w Olkuszu - Na bogate i unikatowe zbiory składa się kilka tysięcy eksponatów przekazanych przez prywatnych kolekcjonerów. Można tu oglądać przeszło 30 rodzajów minerałów, w tym pochodzące z olkuskich kopalń okazy rud cynku i ołowiu. Widowiskowa jest ekspozycja skamieniałych organizmów sprzed milionów lat. Największy z prezentowanych amonitów ma około pół metra średnicy

- Muzeum Pożarnictwa Ziemi Olkuskiej, ul. Floriańska 8 w Olkuszu - założone w 1978 r. przez Stefana Ząbczyńskiego (1912 - 2002), długoletniego prezesa olkuskiej OSP. Zgromadzono tu bogate zbiory sprzętu strażackiego, samochodów, konnych sikawek, hełmów, pasów, toporów i mundurów strażackich z XIX i XX w. Ciekawostką jest dzwon alarmowy z XVII w. Prezentowane są także dokumenty, fotografie, sztandary, mundury, medale i odznaczenia, a także zdjęcia i osobiste pamiątki.
- Galeria Sztuki Współczesnej Biuro Wystaw Artystycznych, ul. Szpitalna 34 w Olkuszu - działa od 2001 r. W zbiorach zgromadzono liczącą około 250 prac stałą ekspozycję polskiej sztuki współczesnej, głównie malarstwa, grafiki, rzeźby, ceramiki i fotografii. Uzupełnia ona cykliczne wystawy, na których prezentowany jest dorobek czołowych artystów polskich i zagranicznych. Organizowane są tu także koncerty, konkursy, spotkania z twórcami oraz plenery.
- Punkt Informacji Turystycznej, ul. Floriańska 8 w Olkuszu.
- Miejski Ośrodek Kultury, ul. Francesco Nullo 29 w Olkuszu.

5.2.2. Zarys historii obszaru miasta i gminy

W tej części programu przedstawiono zarys historii poszczególnych miejscowości gminy Olkusz:

Bogucin Mały - nazwa według legendy pochodzi od sokolnika Boguty, który otrzymał te tereny pod opiekę od właściciela Rabsztyna. Wieś powstała niedawno, a historyczne wiadomości dotyczą miejscowości Bogucin Duży, który znajduje się w gminie Klucze.

Na terenie wsi, na Górze Syborowej, znajduje się pomnik przyrody nieożywionej - kolisty zespół 14 wapiennych skałek.

Braciejówka - wieś lokowana była w 1327 r. założycielem wsi był Braciej i jego ojciec Andrzej, kmieć pochodzący z Chrząstowic. Od imienia Bracieja wioska przyjęła swą nazwę weszła w skład klasztoru zwierzynieckiego (kompleksu klasztoru sióstr Norbertanek na krakowskim Salwatorze). W 1402 r. sołtysiem wsi, oraz pobliskiego Troksa, szlachcic Dzierśław Razurem. Potem sprzedana została rajcom krakowskim. Pod koniec XVIII w. wieś liczyła 52 domy, 338 mieszkańców. Parafia we wsi została ustanowiona lipca 1935 r. - ppw. Świętej Trójcy. Na terenie wsi znajduje się zabytkowa drewniana kapliczka z przełomu XVIII i XIX w.

Gorenice - nazwa pochodzi od imienia Gorynia, które mógł nosić pierwszy właściciel wsi, w źródłach można spotkać także, że nazwa pochodzi od Mikołaja de Gorinicz (Goruncz), właściciela miejscowości z XIV w. Nazwa wioski ulegała w ciągu wieków częstym zmianom. W źródłach można znaleźć Gorowicz, Gorinicz czy Goruncz. Dlatego mieszkańcy nazwali wieś Gorenice, bo „gore” z staropolskiej gwary znaczy pożar, a „nice”, bo nic nie zostało (wszystko spłonęło). Wieś była własnością szlachecką i dość często zmieniała właścicieli. Od XV w. we wsi była prowadzona eksploatacja rud ołowiu, co więcej działały tu nawet odrębne władze górnicze. W 1523 r. właścicielem wsi był Paweł Kaufman, krakowski mieszczanin i burmistrz Krakowa, właściciel licznych kopalni. Już w XV w. była w Gorenicach szkoła, a jej uczniowie podejmowali studia na Akademii Krakowskiej. W XVIII w. w Gorenicach powstał szpital dla ubogich. W poł. XVIII w. wieś liczyła 218 mieszkańców. W 1789 r. były tu 64 domy, zamieszkiwane przez 368 osób. Pod koniec XIX w. w okolicach Gorenic prowadzono eksploatację rud żelaza, galmanu, ołowiu i limonitu. Resztki kopalń zachowały się w okolicznych lasach. Na południe od Gorenic, w lesie znajduje się Jaskinia Gorenicka o głębokości 7 metrów i długości 55 m. Pod Gorenicami odbyła się jedna z walk powstania styczniowego z 20 na 21 kwietnia 1863 r., którą siły powstańcze wygrały.

W Gorenicach warto zwiedzić barokowy kościół św. Mikołaja wybudowany w latach 1645 - 1673 na miejsce wcześniejszej, drewnianej świątyni. Warto zwrócić uwagę na barokowy ołtarz główny, z obrazem Matki Boskiej z Dzieciątkiem. W jednym z XVII wiecznych ołtarzy bocznych znajduje się słynący łaskami obraz św. Antoniego Padewskiego z 1691 r.

Kogutek - nazwa pochodzi od zwierzęcia, nie ma wzmianek historycznych dotyczących wsi. Sołectwo Kogutek powstało na pocz. lat 90 - tych i jest jednym z najmniejszych z gminy Olkusz.

Kosmolów - wieś założona na pocz. XIV w. Z dokumentu z 1315 r. dowiadujemy się, że las, na którym lokowana była wieś Sułoszowa ciągnie się od zamku Pieskowa Skała do granic Kosmolowa. Nazwa wsi została zapisana, jako Cosmalow. Prawdopodobnie pochodzi od imienia Cosmal. W 1403 r. wzmiankowany był sołtys Kosmolowa o imieniu Jaszek, który został przyjęty do prawa miejskiego w Krakowie. Wieś była własnością królewską i należała do starostwa rabsztyńskiego. W poł. XVI w. była

tu karczma, mieszkańcy wsi poza rolnictwem zajmowali się także rzemiosłem. Od poł. XVII w. Kosmołów należał do parafii w Przegini. We wsi znajduje słup milowy z XVII w. Na wysokim, kamiennym słupie wykonanym z czerwonego zlepieńca parczewskiego, na którym ustawiony jest krzyż. Na dole słupa wykuty jest napis „DOM AN DM 1642”. Słup oznaczał dawny trakt z Krakowa do Olkusza i był ustawiony o jedną milę polską, czyli 7 km od olkuskiego rynku. Jest to jedyny zachowany tego typu zabytek na terenie gminy Olkusz. Ciekawym zabytkiem jest także kapliczka ku czci św. Szczepana Męczennika. Na jej wsch. stronie zachowała się inskrypcja z 1793 r., z której dowiadujemy się, iż kapliczka została ufundowana przez ówczesnego proboszcza ks. Kazimierza Taszewskiego nakładem „całej gromady wsi Kosmołowa”. Obok kapliczki rośnie ponad stuletnia lipa - pomnik przyrody. Ciekawostką jest także polny krzyż z końca XIX w. stojący w dolinie Racławki ufundowany w 1889 r. przez Mateusza Mączkę. We wsi zachowało się też kilka drewnianych domów z przełomu XIX i XX w.

Niesułowice - wieś założona w XIV w., przywileje dla wsi wydał jeszcze król Kazimierz Wielki. Najstarsza wzmianka pochodzi z 1430 r., kiedy to Hanus Borg, mieszczanin krakowski, sprzedał za 250 grzywien srebra wieś Niesułowice niejakiemu Paszkowi z Balina. Następnie wieś będąca własnością szlachecką często zmieniała dziedziców. Jak wspomina Jan Długosz, we wsi znajdowała się karczma. Przez wiele lat wieś należała do Olkusza, lecz nie cała. Część wsi była do XIX w. własnością miejscowej szlachty, o czym świadczyła nazwa - Niesułowice Szlacheckie. Niestety pod dworze, który wznosił się w Niesułowicach nie pozostało śladu. Wieś ma sięgające średniowiecza tradycje górnicze. Rudę ołowiu i srebra, czyli galenę, wydobywano w okolicach Niesułowic już od 1507 r., a w XIX w. eksploatowano tu galman, czyli rudę cynku. Do tej pory zachowały się szyby dawnych kopalń, hałdy i zapadliska w miejscach zawalonych podziemnych chodników. Pod Niesułowicami znajdują się duże złoża dolomitów i są plany ich eksploatacji.

Olewin - dmiejscowość tą nazywano Olelinem lub Oławinem. Pierwsza wzmianka o wsi występuje w zapiskach sądowych z 1388 r. Od 1388 r. do 1411 r. w posiadaniu Mikołaja oraz jego trzech synów - Dobiesława, Jan i Miczka. W latach 1415 - 1417 Olewin został zakupiony za cenę 160 grzywien przez rajcę olkuskiego Mikołaja Fingra. Około 1470 r. wieś była własnością królewską. W 1665 r. Olewnależał do zamku w Ogrodzieńcu. Około 1790 r. zamieszkiwany przez 55 mieszkańców, znajdowało się tam 15 domów. W XIX w. folwark i wieś należały do dóbr Parcze Górne. W 1886 r. było tu 18 osadników, którzy mieli 227 mórg gruntu.

Olkusz - można przypuszczać, że początki Olkusza pochodzą ze starożytności, gdyż najstarsze ślady potwierdzające obecność człowieka odnalezione w jurajskich jaskiniach pochodzą z dawnych czasów. Legenda mówi, że miasto zostało założone w starożytności przez i już wtedy było związane z wydobywaniem kruszców. Świadczyć o tym może pierwotna nazwa miasta - Elkusz, którą najłatwiej jest objaśnić na gruncie . El znaczy „pan”, „Bóg”, a czasownik kusz - „kuć”. Fenicjanie mogli przywędrować w te strony w poszukiwaniu skarbów, którymi okazały się pokłady rud srebrno-żelaznego ołowiu. Najnowsze badania archeologiczne pokazują, że początki eksploatacji złóż ołowiu w Olkuszu sięgają już VIII w. p.n.e., co prawdopodobnie związane było z przybyciem w tym czasie na tereny , które specjalizowały się w obróbce srebra.

Nazwa miasta, której pochodzenie nie zostało wyjaśnione, w ciągu wieków ulegała licznym zmianom. W dawnych dokumentach występują następujące nazwy: Lcuhs, Hilcus, Ilcus, Ilkusz, Olkusz.

Początkowo osadnictwo rozwijało się na zachód od obecnego miasta, w Starym Olkuszu, który został spalony na pocz. XIV w. W związku z tym osada przeniosła się nad rzekę . Miasto w nowym położeniu, pomiędzy rzeką Babą od pld. i grzędzawiskami od pñ., charakteryzowało się lepszymi warunkami fortyfikacji umacniając tym swoją pozycję w systemie obronnym państwa. Sytuacja taka, obok górnictwa, przyczyniła się do szybkiego rozwoju Olkusza.

Pierwsza wzmianka o Olkuszu pochodzi z 1257 r., kiedy przeniósł klasztor klarysek z do i zobowiązał się wypłacać na jego utrzymanie rocznie dwie grzywny złota z dochodów za ołów olkuski. Pierwszy przywilej dla kopalń olkuskich wydany został w 1374 r. w Krakowie przez . Miasto lokowane zostało na najprawdopodobniej jeszcze przed 1299 r. Akt lokacyjny miasta zaginął, wskutek czego niemożliwe jest ustalenie dokładnej daty. Jednak dokument z 1299 r., w którym kasztelan nadaje „obywatelowi olkuskiemu” Henrykowi wieś wskazuje na posiadanie przez Olkusz już w tym czasie praw miejskich.

Inne źródła przypisują założenie miasta dopiero , który wobec malejącego wydobywania kruszców w i , a rosnącej wydolności kopalń, założył tu miasto, w miejsce obwarowań ziemnych wznosił mury obronne oraz ufundował kościół pw. św. i klasztor augustianów. Informacja ta może dotyczyć ponownej lokacji Olkusza przez Kazimierza Wielkiego, natomiast prawa miejskie Olkusz otrzymał wcześniej, najprawdopodobniej od . Od panowania Kazimierza Wielkiego nastąpił intensywny rozwój Olkusza. Miasto zaliczono do największych i najważniejszych miast .

W 1356 r. miasto zyskuje prawo delegowania swoich przedstawicieli do nowo powstałego , który był najwyższym organem sądowniczym dla miast Małopolski. Dokumenty z 2 poł. XIV w. ukazują Olkusz jako ciągle rozwijający się prężny ośrodek miejski i przemysłowy. Liczba tysięcy mieszkańców stawia go w rzędzie najludniejszych miast tego okresu w diecezji krakowskiej. Jego wyjątkowo dobry stan potwierdza fakt podjęcia tutaj przez starostów krakowskich w 1363 r. cesarza Karola IV, udającego się do Krakowa na ślub z wnuczką Kazimierza Wielkiego - Elżbietą.

Pozycja Olkusza w życiu gospodarczo - politycznym kraju, ugruntowana za króla Kazimierza Wielkiego, stała się podstawą dynamicznego rozwoju miasta w okresie panowania Jagiellonów. W kolejnych latach jeszcze kilka razy odwiedził miasto i przyczynił się w ten sposób do zbudowania w nim klasztoru Augustianów. Nadał również miastu nowe prawa górnicze. Zainteresowanie Olkuszem przez króla miało pozytywne skutki ekonomiczne dla miasta. Mieszczanie olkuscy stali się w Krakowie ławnikami, wójtami, właścicielami domów. Znaczna liczba mieszczan pełniła wysokie stanowiska w nauce i administracji.

W XV w. zaczęły wyczerpywać się pokłady surowców płytko położonych, przez co zostają wybudowane umożliwiające wydobywanie z pokładów umiejscowionych na znacznie większej głębokości. W 1551 r. ustanowił nowy statut dla kopalń w okolicach Olkusza. W 1579 r. uruchomiono w kamienicy położonej na Rynku , która działała do 1601 r. Na pocz. XV w. w mieście pojawiły się liczne domy murowane. Rozbudowano przedmieścia, w których znajdowało się drugie tyle domów, co w mieście. Zaludnienie wzrosło do 1500 mieszkańców. Miasto zostało wykupione przez wójtostwo. Zbudowano wodociąg z doprowadzeniem wody bieżącej do mieszkań, powstały brukowane nawierzchnie ulic. Ratusz otrzymał nową wieżę, zbudowano synagogę, rozbudowano kościoły. Informacje o bogactwie mieszkańców mają także czasem negatywne skutki, stając się powodem zorganizowanych napadów rabunkowych. Jednym z nich był w 1455 r. najazd Morawian. Zasobność mieszczan, rabunki i zagrożenia tureckie przyczyniają się do rozbudowy fortyfikacji miejskich w końcu XV w.

Ukierunkowanie gospodarki Olkusza wyłącznie na obsługę górnictwa spowodowało silne perturbacje w dziejach miasta. Z chwilą zatrzymania się wydobywania kruszców, na pocz. XVI w., miasto utraciło podstawy swego istnienia. Miasto wyludniło się, domy pustoszały. Ogłoszenie w 1505 r. słynnej ustawy zasadniczej dla miasta i kopalń „Statuta Montana Ilcusiensia” nie zdołało zmienić tej sytuacji.

Ożywienie miasta miało miejsce dopiero w poł. XVI w., w wyniku odnowienia prac górniczych. Zostały podjęte ogromne przedsięwzięcia budowlane, związane z realizacją sztolni, mających odwieść głębsze pokłady kruszców. Przy przedsięwzięciu asystował król Zygmunt August, który osobiście w 1547 r. odwiedził miasto. W budowie uczestniczyli specjaliści z Węgier, Czech i Śląska. Łączna długość zbudowanych sztolni wynosiła 32 km, w tym 25 km podziemnych chodników, a koszt jednego km był równy budowie 15 kamienic w rynku. Na pocz. XVII w. Olkusz należał do największych miast ówczesnego województwa krakowskiego. Obok miasta opasanego murami obronnymi coraz bardziej rozwijały się przedmieścia, gdzie zabudowa mieszkalna bezpośrednio przeplatała się z kopalniami i całym ich technicznym zapleczem. W krajobrazie przedmieść widniały szyby z kołowrotami, płuczki, hałdy, piece hutnicze, stajnie i szopy. Większość mieszkańców Olkusza w XVII w. zamieszkiwała na przedmieściach. Poza murami miejskimi już od XIV w. rozwijały się przedmieścia. Objęte były prawem miejskim. Powstały przedmieścia: Krakowskie, Sławkowskie, Żuradzkie i Parczewskie. Składały się przeważnie z małych domków i chałup, lecz wśród nich pojawiały się także nieliczne dworki. Poza murami miejskimi budowano również niewielkie kościołki - kaplice, którym towarzyszyły cmentarze. Były zatem: kościółek św. Krzyża na Przedmieściu Krakowskim, kościółek św. Ducha na Przedmieściu Sławkowskim, kościółek św. Jana na Starym Olkuszu, kościółek św. Urszuli na Parczach, kościółek św. Stanisława przy drodze do Żurady, kościółki św. Elżbiety i Matki Boskiej Anielskiej, oraz kaplica - Zbór Ariański. Wzrastająca skala rozwoju olkuskiego górnictwa wymagała znacznych środków finansowych, przekraczających możliwości miejscowych gwarków. Zainteresowanie się zyskami kopalń wpływowej elity społeczno - politycznej

kraju, doprowadziło do zmiany stosunków prawnego - własnościowych i szybkiego zdobycia całkowitej przewagi zamieszcanych finansistów - w tym szlachty. Przemiany społeczno - ekonomiczne wywołały równocześnie istotne przekształcenia struktury przestrzennej. Wśród drobnej zabudowy mieszczańskiej pojawiły się przedstawicielskie rezydencje, kontrastujące z otoczeniem.

Przemiany tego okresu jednak pozornie wzbogacały miasto. Miasto faktycznie traciło swoje znaczenie. Jego rola zaczęła coraz bardziej ograniczać się wyłącznie do obsługi górnictwa, w sensie zapewnienia siły roboczej i nadzoru. Rabunkowa eksploatacja kopalń i uchylanie się ich właścicieli od obowiązków utrzymywania wspólnych urządzeń, sukcesywnie pogarszały ich stan techniczny. Nie skutkowały ponawiane królewskie zakazy kopania pod miastem. Podkopy powodowały również ruiny wielu budowli na powierzchni. Do całkowitej klęski przyczynił się - olkuskcy gwarkowie zostali zabrani przez do wykonania podkopów pod klasztor na , gdzie wszyscy zginęli. W dodatku zaniedbane i zamulone sztolnie spowodowały zalanie kopalń. Przez miasto kilkakrotnie wówczas przetaczały się pożary, które zniszczyły większość zabudowań.

W 1702 r. zrabowali zapasy ołowiu i nałożyli na gwarków olkuskich opłatę 30 tys. zł. W 1712 r. zapadły się dwie główne sztolnie: ponikowska i pilecka, przez co prawie całkowicie zaprzestano prac górniczych. W 1772 r. miasto zostało doszczętnie splądrowane przez oddziały rosyjskie . Pod koniec XVIII w. Olkusz znajdował się w całkowitym upadku.

Próby odnowienia olkuskiego górnictwa podjął się król Stanisław August Poniatowski. W 1764 r., zgodnie z zaprzysiężonym w „pacta conventa” obowiązkiem ratowania kopalń. W latach 1778 - 1782 działała w Olkuszu Komisja Dobrego Porządku. Drugi rozbiór Polski przerwała podjęte działania. Przemarsze obcych wojsk i rabunki powiększyły zniszczenia. W wyniku trzeciego rozbioru Polski, miasto na 13 lat przeszło w ręce zaboru austriackiego. Utworzony został administracyjny okręg olkuski i podjęte próby wskrzeszenia górnictwa.

Po w 1809 r. miasto znalazło się w , a od 1815 r. po kongresie wiedeńskim włączone zostało do Królestwa Polskiego. w . Rozpoczęto tworzyć plany dotyczące odbudowy w rejonie olkuskim. W latach 1813 - 1814 powstały pierwsze kopalnie , z których największą była „Józef”. Olkusz stał się wtedy siedzibą powiatu. W czasie na terenie Olkusza i okolic czynnie działały oddziały partyzanckie, w tym grupa żołnierzy dowodzonych przez płk , który zginął w bitwie pod i dziś ma grób na olkuskim starym cmentarzu. W tym okresie miasto pełniło funkcję ośrodka administracji państwowej. Utworzono obwód olkuski, którego zasięg oparty od pld. o granice zaboru austriackiego, obejmował od zach. Czeladź i Koziegłowy, od pñ. Olsztyn i Koniecpol, od wsch. Szczekociny i Skałę. Powstały publiczne obiekty: starostwa (1826 r.), magistratu (1833 r.), szpitala (1849 r.). W 1 poł. miasto przeszło znaczną metamorfozę - wyburzono stary ratusz, mury miejskie z bramami i basztami, zasypana została fosa. W 1821 r. dokonano rozbiórki klasztoru Augustianów wraz z kościołem pw. NMP. Okres wielkich przekształceń materialnej struktury Olkusza XIX w. był równocześnie okresem burzliwych wydarzeń społeczno - politycznych kraju, w których miasto uczestniczyło bardzo czynnie. W czasie powstania listopadowego uformowany został, już w 1830 r. olkuski batalion, mający służyć jako siła policyjna i rezerwa wojskowa, a wiosną 1831 r. uruchomiono na użytek powstania produkcję prochu.

Po powstaniu przełomowym wydarzeniem była budowa w latach 1883 - 1885 linii kolejowej obok miasta, zwanej wówczas Iwanogrodzko - Dąbrowską drogą żelazną, która znacznie ożywiła miasto. Umacniała ona pozycję miasta jako ośrodka administracji państwowej oraz stworzyła podstawy rozwoju przemysłu niezależnego od miejscowych zasobów mineralnych. Dzięki korzystnemu położeniu na szlakach komunikacyjnych w 1907 r. austriacki przemysłowiec założył Fabrykę Naczyń Blaszanych, obecnie , która zapewniła większą stabilizację miastu i stworzyła szerszą płaszczyznę jego ekonomicznego rozwoju.

Na przełomie XIX i XX w. wyłonił się nowy kształt Olkusza. Osią rozwoju stała się droga łącząca stare miasto z dworcem kolejowym. W powiązaniu z fabryką budowane były osiedla robotnicze, tak zwane „Place Fabryczne”. Powstały nowe obiekty usługowe, mieszkaniowe i komunalne. Od 1913 r. dominantą miasta stała się nowa dzwonnica kościelna. W rynku powstała wieża ciśnienia, zbudowano wodociągi, łaźnie, elektrownię miejską, uliczne oświetlenie, park miejski. Szybko rosła liczba mieszkańców.

Wybuch I wojny światowej w 1914 r. i przemarsze wojsk okupacyjnych poza wysadzeniem dworca kolejowego, nie spowodowały większych zniszczeń w mieście. Miasto włączono do

Rzeszy Niemieckiej. Znacznie spadła liczba mieszkańców, głównie w wyniku wydalenia ludności pochodzenia żydowskiego. Z działań wojennych miasto wyszło bez większych zniszczeń zabudowy. Po miasto zaczęło szybko się rozwijać - powstały szkoły, znacznie poprawił się stan miejskiej infrastruktury. Olkusz liczył wówczas około 12 tysięcy mieszkańców, z czego niemalże 1/3 stanowili . Istniała również znaczna mniejszość niemiecka. W latach 1918 - 1939 znajdował się w ówczesnym .

W wyniku działań wojennych na początku września 1939 r. miasto zostało zajęte przez , następnie wcielone do . Rządy objęła mniejszość niemiecka. Miasto przemianowano najpierw na Olkusch, a później Ilkenau, utworzono także żydowskie. Dnia 31 lipca 1940 r. () rozstrzelano 20 osób, a setki innych (przeważnie pochodzenia żydowskiego) maltretowano na miejskich placach. Do poł. 1942 r. zlikwidowano olkuskie getto, mieszkańców przewieziono do . Ostatecznie dnia 20 stycznia 1945 r. zajęła miasto w wyniku przeprowadzonej ofensywy na .

Po wojnie nastąpił dalszy rozwój Olkusza. W latach 60 - tych rozpoczęto budowę kopalni Olkusz oraz osiedli mieszkaniowych przeznaczonych dla pracowników śląskich zakładów przemysłowych. Rozbudowano fabrykę naczyń oraz postawiono ogromne hale nowej wytwórni wentylatorów. Rozwojowi przemysłu towarzyszył szybki przyrost liczby mieszkańców miasta. Rozwinęło się budownictwo mieszkaniowe. Wybudowano Miejski Dom Kultury, szpital, hotel miejski, halę sportowo - widowiskową, miasto połączono dwupasmową trasą ze Śląskiem.

Pazurek - nazwa miejscowości prawdopodobnie pochodzi od Dzierżława Razurka, dziedzica z pobliskiego Podlesia.

W pobliskim lesie, na terenie rezerwatu „Pazurek” znajduje się ścieżka przyrodniczo - leśna. Dodatkowo w pobliżu znajdują się dwa projektowane rezerваты przyrody - na Januszkowej Górze i na Górze Stołowej.

Podlesie - podlesie czyli miejscowość „pod lasem”, w XVI w. należało do okręgu parafialnego Gołaczewy. W 1827 r. było tu 30 domów i 249 mieszkańców. W czasie II wojny światowej w pobliżu wsi przebiegał nielegalny szlak, którym przekraczano granicę pomiędzy Rzeszą a Generalnym Gubernatorstwem.

Na terenie wsi znajduje się Jaskinia Januszkowa Szczelina, o długości 180 m, głębokości na 56,6 m na zboczu Januszkowej Górze.

Osiek - pierwsze pisane wzmianki pochodzą z 1408 r., kiedy występuje ona pod nazwą „Ossek” i „Hosszek”. U schyłku XV w. pojawia się nazwa „Osiek”. Nazwa Osiek, oznaczała miejsce, gdzie wznosiła się warownia leśna wybudowana z pni drzewa. Oznacza to, że w średniowieczu mogła tu istnieć osada obwarowana np. drewnianą palisadą. Nazwa wsi pojawia się w dokumentach kronikarza Jana Długosza, który wspomina o karczmie w tej wsi. Od XV w. wieś była królewszczyną należącą do starostwa w Rabsztynie. W styczniu 1945 r. w okolicach wsi rozegrała się potyczka pomiędzy oddziałem AK i wojskiem niemieckim. W efekcie okupanci spacyfikowali wieś i rozstrzelali kilku mieszkańców.

W Osieku zachowało się kilka drewnianych domów z pocz. XX w. Przed wybudowanym w latach 70 - tych kościołem pw. NMP Królowej Świata znajduje się, przeniesiona ze środka wsi kamienna kolumna z krzyżem pochodząca z 1687 r. Jak wynika z inskrypcji na kolumnie, jej fundatorem był Wojciech Bigaj. Niewykluczone, że kolumna, spięta metalowymi klamrami mogła niegdyś służyć, jak słup milowy. Obok kościoła, przed plebanią znajduje się współczesna kapliczka z ciekawą figurą Matki Boskiej.

Rabsztyn - Zamek Rabsztyn został wybudowany prawdopodobnie na przełomie XIII i XIV w. Jego nazwa wywodzi się z niemieckiego „Rabenstein”, czyli „Krucza Skała”. Tak w średniowieczu określano miejsca kaźni. Nie ma informacji, kto wybudował najstarszą część, czyli zamek górny wznoszący się na stromej wapiennej skale. Prawdopodobnie był to małopolski ród rycerski Toporczyków z Morawicy. Inne źródła wiążą początki zamku z działalnością księcia Henryka Brodatego lub biskupa krakowskiego Jana Muskaty. Protoplasta rodu Toporczyków, Nawój z Morawicy jeszcze przed lokacją Tenczyna, jaka miała miejsce w 1318 r. podpisywał się „de Rabstyn”, czyli „z Rabsztyna”. O zamku Rabsztyn wspomina także kronikarz Jan Długosz. Przez niemal cały XIV w. zamek Rabsztyn nie był wzmiankowany w źródłach. Dopiero u schyłku XIV w. ukazały się pierwsze zapiski o zamku i związanych z nim osobach. Dokument z 1394 r. wspomina o tym, że burgrabią rabsztyńskim był Iwo z Karniowa, a w 1396 r. wymienia się kapelana Grzegorza z zamkowej kaplicy. Pod koniec XIV w., po śmierci króla Kazimierza Wielkiego zamek w Rabsztynie trafił w ręce rodu Leliwitów - Melsztyńskich, którzy posiadali go, jako zastaw. Pod

koniec XIV w. na miejscu wcześniejszych umocnień powstała strażnica królewska, a w 1412 r. przeprowadzono częściowy remont zamku rabsztyńskiego, podczas którego przebudowano wieżę obronną oraz wydrążono studnię. W poł. XIV w. zamek Rabsztynie stał się siedzibą starostwa. Po śmierci zbuntowanego przeciwko królowi Spytki z Melsztyna zamek został skonfiskowany, lecz wkrótce zwrócono go rodzinie, a kolejnym starostą rabsztyńskim został Andrzej Tęczyński, który w 1443 r. na rozkaz króla rozpoczął odbudowę i wzmocnienie zamku. Wtedy wybudowano ceglana nadbudowę gotyckiej, kamiennej wieży. Kolejnym starostą był syn Andrzeja Tęczyńskiego - Jan, który przyjął nazwisko Rabsztyński. Od pocz. XVI w. zamkiem władaly trzy pokolenia Bonerów. W 1574 r. w rabsztyńskim zamku nocował król elekt Henryk Walezy. Pod koniec XVI w. dowódcą załogi wojskowej Rabsztyna był kozak, płk Gabriel Hołubek, który w 1587 r. wraz z olkuskimi górnikami rozbił kilkusetosobowy oddział idący na pomoc arcyksięciu Maksymilianowi Habsburgowi, jednemu z dwóch elektów wybranych na króla po śmierci króla Stefana Batorego. W 1592 r. starostą rabsztyńskim został Marszałek Wielki Koronny Mikołaj Wolski herbu Półkozic. To on prawdopodobnie rozpoczął budowę renesansowego pałacu, którego mury zachowały się do naszych czasów. Budowę dokończył kolejny starosta rabsztyński, Marszałek Wielki Koronny Zygmunt Gonzaga Myszkowski herbu Jastrzębiec, właściciel zamku w Mirowie. Pałac powstał na początku XVII w., ale jego świetność nie trwała długo. W 1657 r. zamek został spalony przez ustępujących z Polski Szwedów. Po Potopie zamek został tylko częściowo odbudowany ze zniszczeń. Dlatego na pocz. XVIII w. u podnóża zamku wybudowano dwór starościński i folwark, a opuszczony zamek popadał w coraz większą ruinę. Okoliczna ludność rozbierała zamkowe mury dla odzyskania budulca, a na przełomie XIX i XX w. ktoś wysadził w powietrze wysoką zamkową wieżę zbudowaną z wapienia i cegły.

W 1939 r. w następstwie , główna część gminy Rabsztyn (Bogucin, Golczowice, Gorenice, Olewin, Osiek, Pomorzany, Rabsztyn, Sieniczno, Skalskie, Wiśliczka i Zimnodół) została wcielona do . Dnia maja 1941 r. zniesiona i przekształcona w (Olkusz). Po wojnie przywrócona. Przez bardzo krótki czas zachowała przynależność administracyjną sprzed wojny, lecz już r. została wraz z całym powiatem olkuskim przyłączona do Dnia . część obszaru gminy Rabsztyn weszła w skład nowych gmin Według stanu z dnia . gmina składała się z 14 gromad: Bogucin Duży, Bogucin Mały, Gorenice, Kosmołów, Olewin, Osiek, Podlesie, Pomorzany, Rabsztyn, Sieniczno, Skalskie, Zawada, Zederman i Zimnodół. Jednostka została zniesiona . wraz z reformą wprowadzającą miejsce gmin. Po reaktywowaniu gmin z dniem r. gminy Rabsztyn nie przywrócono, utworzono natomiast jej terytorialny odpowiednik, tym powiecie.

Sieniczno - nazwa wsi jest kulturowa i pochodzi od stogu siana, siennika, siennicy lub innego miejsca, gdzie przechowywano siano. Pierwotnie Siennikno. Wzmiankowana przed 1470 r. przez Jana Długosza. Była wsią królewską i podlegała starostwu rabsztyńskiemu. Znajdowała się tu już wtedy karczma. W XV w. zwana Zenyczno, podlegała parafii w Przegini. W 1581 r. występowała jako Siemieczno. Miała wówczas trzy półtanks kmiece. Regestr poboru z 1629 r. podaje, że Adam Ślaka oddał pobór z tej wsi od 1 i 1/2 łanów i czynszownika, w sumie 7 florenów 18 groszy. W 1789 r. we wsi znajdowało się 8 domów i 41 mieszkańców. W XVIII w. działał tu kamieniołom, gdzie pozyskiwano surowiec do budowy domów. W 1843 r. powstała elementarna szkoła. W czasach II wojny światowej przez wieś przechodził nielegalny szlak pomiędzy Rzeszą a Generalnym Gubernatorstwem. We wsi zachowało się kilka starych, drewnianych domów oraz kapliczka szafkowa.

Troks - wieś lokowana na prawie niemieckim w poł. XIV w. Najstarsze wzmianki pochodzą z 1365 r., kiedy wymienia się sołtysa Krajkę „de Trexe”, czyli „z Troksa”. Wieś wchodziła w skład dóbr klasztoru norbertanek w krakowskim Zwierzyńcu. Od końca XVI w. wieś należała do parafii Gołaczewy. Podczas II wojny światowej w okolicy działała partyzantka AK.

We wsi zachowało się kilkanaście drewnianych domów z pocz. XX w. oraz kilka murowanych kapliczek.

Wiśliczka - to jedna z najmniejszych wsi w gminie Olkusz. Jej nazwa zapisana, jako „Wisliczka” została odnotowana po raz pierwszy w 1839 r. w Mapie Topograficznej Królestwa Polskiego. W XIX w. we wsi znajdował się folwark i dwór należący do majątku Parcze Górne. XIX w. cała wieś należała do szlacheckich posiadłości w dobrach Parcze Górne. W 1886 r. mieszkało tu zaledwie 9 osadników wraz z rodzinami, którzy uprawiali ok. 50 hektarów ziemi, ale już okresie międzywojennym liczba gospodarstw wzrosła dwukrotnie, osiągając liczbę 18. W okresie międzywojennym miejscowość została wcielona do III Rzeszy. Obok miejscowości przebiegała wtedy granica między Generalnym Gubernatorstwem a Rzeszą, więc w okolicy kwitł przemysł.

We wsi zachowało się kilka drewnianych domów i niewielka przydrożna kapliczka.

Witeradów - pierwsze wzmianki o wsi „Vitoradow” pochodzą z 1388 r., jednak źródła podają, że już w XII w. istniała tutaj osada. Ślady osadnictwa są znacznie starsze, co wykazały badania archeologiczne prowadzone w 1990 r. W ich trakcie znaleziono ślady dwóch obiektów mieszkalnych oraz fragmenty naczyń, żelazną zapinkę, paciorek z niebieskiego szkła i bursztynową zawieszkę. Znaleźiska pochodzą sprzed 4500 lat są śladami osady celtyckiej. Nazwa wsi może pochodzić od imienia Witorad, lub słowa „witarnia”, czyli staropolskiego określenia drzewa gruszy. Od 1402 r. wieś należała do miasta Olkusza, co potwierdzały kolejne przywileje królewskie. Przez wieś przepływa rzeka Witeradówka (Witeradowianka). Dokumenty potwierdzają, że już w poł. XV w. we wsi istniał młyn wodny na tej rzece. Jego właścicielem był Mikołaj Gindel, syn mieszanina krakowskiego. We wsi był folwark i dwór, a także kilka sadzawek rybnych. Pomiedzy Witeradowem i Osiekiem wznosi się Dzwonowa Góra. To porośnięte buczyną wzniesienie, wedle legend, jest miejscem, w którym zaginął w czasie Potopu oddział wojsk szwedzkich wiozący zrabowane kościelne dzwony. Badania archeologiczne wykazały, że na Dzwonowej Górze pomiędzy XIV a XVIII w. funkcjonował kamieniołom, z którego dobywano szary piaskowiec. W 1827 r. było tu 41 domów i 241 mieszkańców. W 1875 r. we wsi były dwa młyny wodne. Zachowały się kamienne zabudowania jednego z nich, który później funkcjonował, jako tartak. Na pocz. XX w. (1904 - 1906) we wsi wybudowano wodociąg dostarczający wodę pitną z Witeradowa do Olkusza. Podczas II wojny światowej w obozach, na frontach i na robotach zginęło kilkunastu mieszkańców wsi.

We Witeradowie znajduje się kilka kapliczek przydrożnych i drewnianych domów z pocz. XX w.

Zawada - według popularnej legendy nazwa pochodzi od karczmy, która przed wiekami istniała we wsi i o którą to podróżni „zawadzali”, podróżując historycznym gościńcem ze Śląska przez Sławków, Olkusz do Krakowa. Pierwsze wzmianki pochodzą z 1388 r. i należała wtedy do Mikołaja Strzały. W latach 1403 - 1453 była w panowaniu rycerza - Andrzeja Kreza, herbu Przeginia, sołtysa Zedermana. Następnie wieś przez wiele lat była w posiadaniu sukcesorów. Rejestry poborowe z XVI w. zawierały informację o jednym rzemieślniku z Zawady. W kolejnym rejestrze poborowym wieś należała do Marcjana Chełmskiego. W 1789 r. we wsi znajdowało się 26 domów i 145 mieszkańców. W 1871 r. dobra Zawady składały się z folwarków Zawada i Kmiecówka, liczących 937 mórg powierzchni. W 1893 r. wieś liczyła 39 osadników, którzy posiadali 338 mórg powierzchni. W 1895 r. czynny był tu wapiennik. Po wsch. stronie wsi, na zach. zboczu wzgórza, znajduje się kamieniołom wapienia, w którym prawdopodobnie pozyskiwano surowiec dla tutejszego wapiennika.

Do tej pory część wsi, gdzie niegdyś wznosiły się zabudowania karczmy, przez mieszkańców nazywana jest Karczmiskiem.

Zaderman - Zapiski w kościele w pobliskiej Przegini podają, że poprzednio nosił nazwę Zuderman. Natomiast Kazimierz Rymut w pracy naukowej „miejscowe północnej części dawnego woj. krakowskiego” podaje, iż wieś Zederman zawdzięcza swoją nazwę eponimowi Sand(er)mann. Zederman w XV w. (1471 r.) był w posiadaniu Jana Andrzejowica z Rabsztyna. W 1509 r. wchodził w skład klucza rabsztyńskiego, przejętego wówczas po Rabsztyńskich przez kasztelana krakowskiego Spytka z Melsztyna. Jak dowiadujemy się z aktu z 3 lipca 1592 r. woźnego ziemskiego Wojciecha Bilicy z grodu krakowskiego Zederman był wsią parafii Przeginia, gminy Rabsztyn i powiatu olkuskiego. W źródłach historycznych spotkać można inne nazwy wsi Zederman: Zaderman, Zedman, Zandyрман, Zadrman, Zandrman, Zadermanow, Zyndyрман, Zandram, Zerman, Sandman, Sandmann, Sanderman, Suderman.

Zimnodół - wieś jest jedną z najstarszych osad w powiecie olkuskim. Najstarsza wzmianka pochodzi z 1299 r. z dokumentu, w którym „Virbenta castellanus de Cehow” nadał swoją wieś „Symnodol” Henrykowi mieszczaninowi olkuskiemu. Jest to zarazem najstarsza wzmianka potwierdzająca, że Olkusz był już miastem. W dokumencie z 1428 r. spotykamy pisownię nazwy wsi, jako „Szimni Dol”, a w XVIII w. „Zimny Dół”, co wyjaśnia pochodzenie nazwy. Od XV w. Zimnodół był wsią królewską wchodzącą w skład starostwa rabsztyńskiego. Już w XVI w. na terenie wsi znajdowała się karczma.

Do ciekawszych zabytków na terenie wsi można zaliczyć kapliczkę domkową z przełomu XIX i XX w. Zachowało się też kilka drewnianych domów z pocz. XX w.

Żurada - w 1402 r. rajcy olkuscy zakupili od Rafała z Miechowa trzy podolkuskie wsie, wśród nich Żuradę. Mieszkańców wsi obejmowało prawo miejskie Olkusza, a oni sami zwani byli suburtanami („przedmieszczanami”). Od XV w. Żurada należy do okręgu parafialnego w Olkuszu. Jan Długosz w „Liber Beneficiorum” wymienia należącą do miasta ośmiołanową Żuradę z dworem jako dobro monarsze. Z końca

XV w. mamy więc potwierdzoną informację o folwarku w Żuradzie. W 1581 r. registr poborowy powiatu krakowskiego wyliczał ją jako jedną z trzech wsi dzierżawionych przez Piotra Czarnego. Registr poborowy z 1629 r., w którym Żurada (zapisana jako Dzdzurada) występuje łącznie z Witeradowem i Starczynowem wylicza, że Walenty Drab oddał pobór z tych wsi od: 14 łanów, papiernika, towarzysza, koła dorocznego, 6 zagród bez ról, 3 zagród z rolą i piekarza - w sumie florenów 73 i 2 grosze. W XVII w. obce wojska rujnowały wieś, okoliczna szlachta podbierała przygraniczne pola. Żurada, jak i inne miejskie wsie, były w ciągłej zastawie dzierżawnej, na poczet między innymi kontrybucji nakładanych na Olkusz przez różne wojska. W 1791 r. było tu 45 dymów (domów), w których mieszkało 268 osób, w tym 5 Żydów. W 1827 r. miejscowość zwiększyła się do 71 domów i 518 mieszkańców. W XIX w. wieś dzierżawili między innymi: Andrzej Grąbczewski, Franciszek Lelowski, Ignacy Widerakiewicz. W poł. XIX w. wieś liczyła 997 mórg i 116 prętów. Było w niej 54 gospodarzy, 5 chałupników. Gospodarstwa obejmowały 5 - 10 mórg. W 1908 r. w Żuradzie doszło do starcia bojówkarzy socjalistycznych z żandarmerią carską. Żuradę rozstrawił ppor. Władysław Gnyś z krakowskiego dywizjonu myśliwskiego, który 1 września 1939 r., ok. godz. 6 rano, zestrzelił nad wsią dwa niemieckie bombowce Dornier, wracające z bombardowania Krakowa.

W 1961 r. w lesie pod Żuradą znaleziono 9 srebrnych monet. Na skarb składały się półgrosze koronne wybite w latach 1399 - 1414 czyli w czasach panowania Władysława Jagiełły.

5.2.3. Krajobraz kulturowy

Synteza elementów przyrody i widocznych efektów działalności człowieka jest architekturą krajobrazu, czyli formą, która obok treści składa się na krajobraz kulturowy. Ochrona tego krajobrazu to pełna ochrona obiektu zabytkowego wraz z jego otoczeniem i walorami przyrodniczymi, roślinnością i warunkami socjologicznymi. Polega ona na ochronie najcenniejszych obiektów, zespołów, obszarów i świadomym ich przekształcaniu w taki sposób, by tworząc nowe wartości, unikać deformacji istniejącego, historycznie ukształtowanego dziedzictwa. Chronić należy więc nie tylko obiekty architektury, kapliczki i figury przydrożne, również krajobraz ukształtowany ludzką ręką.

Procesy osadnicze i rozwój przestrzenne gminy znacząco wpłynęły na stan zachowania i występowanie niektórych rodzajów obiektów i zespołów zabytkowych. Wśród nich wyróżnia się zespół zabytków związanych z miastem i obiekty występujące na terenie miasta i gminy. Są to: układ miejski z zabytkowym zespołem zabudowy, zespoły i obiekty sakralne, obiekty architektury obronnej oraz stanowiska archeologiczne obejmujące ślady kultur przeworskich i wczesnośredniowiecznych. Wielowiekowa dominacja gospodarcza miasta, a także znaczna wielkość własności królewskiej przy niewielkich rozmiarach własności szlacheckiej, spowodowała brak znaczących zachowań założeń rezydencjonalnych.

Krajobraz miejski Olkusza tworzy układ przestrzenny wraz z walorami kompozycyjnymi, zabudową z obiektami monumentalnymi, zespołami zieleni i terenami otwartymi. Na zasoby krajobrazu kulturowego obszaru miasta i gminy składa się urozmaicone ukształtowanie terenu oraz jego zróżnicowane pokrycie, obejmujące układy przestrzenne wsi poszczególnych typów wraz z towarzyszącymi im rozłogami i zabytkami architektury, a także ekspozycja widokowa.

Historia miasta, powstałego w średniowieczu jako ośrodek przemysłowy wpłynęła znacząco na bogactwo miasta, co przyczyniło się do kompleksowej realizacji planu lokacyjnego. Kompozycja układu urbanistycznego miasta zgodna była z przyjętymi w średniowieczu zasadami geometrii i modułowi. Plan miasta nawiązuje również do regularnych, prostokątnych, idealnych planów miast włoskich i południowo - francuskich powstałych ok. poł. XIII w. Wartościowym, współczesnym założeniem urbanistycznym Olkusza jest zrealizowany w XIX w. pierścień ulic obwodowych, jako alei z szeregiem obiektów zabudowy dawnych przedmieść, tworzących pokrewną w skali i wyrazie architektonicznym otulinę zespołu staromiejskiego.

Pomimo zmiennych okresów prosperity i regresu miasto zachowało ślady swojej bogatej przeszłości nie tylko w formie układu przestrzennego, lecz także obiektów i zespołów zabudowy oraz śladów działań gospodarczych i osiągnięć technicznych. Wśród zabudowy z przełomu XIX/ XX w. utrwalonej w wyglądzie miasta, zwracają uwagę przykłady architektury municypalnej z XIX w., będącej wyrazem zamożności i dumy lokalnych władz -budynek dawnego starostwa.

Wartościowy jest zespół dawnej osady górniczej i terenów górniczych położony w granicach miasta Stary Olkusz, ze śladami szybów kopalni oraz unikalnych urządzeń górniczych (sztolnie Pilecka i Ponikowska), stanowią one przykład działalności górniczej, prowadzonej od wczesnego średniowiecza.

Układy przestrzenne wsi gminy Olkusz posiadają wartości zabytkowe i krajobrazowe, ze względu na stan zachowania struktury przestrzennej, niwy siedliskowej i układu pól, zespołów zabudowy. Wsie Braciejówka, Gorenice, Troks, to zabytkowe zespoły ruralistyczne o zachowanym układzie pierwotnym wraz z reliktnymi rozłogami pól i zabudowy. Podobne wartości reprezentują układy przestrzenne wsi Niesułowice, Olewin, Zawada, chociaż bez reliktnych tradycyjnej zabudowy. Zabytkowe zespoły ruralistyczne, lecz o zachowanym układzie pourzędzeniowym łącznie z rozłogiem pól, stanowią wsie: Kosmołów, Osiek, Podlesie, Rabsztyn, Sieniczno, Zederman, Żurada, Witeradów, Zimnodół i Pomorzany. W części tych wsi, jak: Osiek, Podlesie, Witeradów i Pomorzany zachowały się relikty tradycyjnej zabudowy.

Do obszarów o najwyższych wartościach krajobrazowych należą, zarówno obszary o krajobrazie miejskim, jak i otwartym. W tej części przedstawiono kilka najbardziej charakterystycznych i najcenniejszych obiektów znajdujących się w mieście i gminie Olkusz:

Kościół parafialny pw. św. Mikołaja w Gorenicach

Zdjęcie nr 1, 2. Kościół parafialny pw. św. Mikołaja w Gorenicach

Budowa kościoła rozpoczęła się w 1645 r. i zainicjował ją burgrabia zamku krakowskiego, Aleksander Szembek. Kościół wzniesiono na miejscu dawnej, drewnianej świątyni z poł. XV w. Budowa nowego kościoła trwała dość długo. Zakończono ją dopiero w 1673 r. Jednak źle zbudowany kościół, zaczął szybko niszczeć. Dlatego rozebrano część ścian i postawiono nowe. Dokonał tego Michał Stanisław Tarnowski, kasztelan sieradzki. On także zlecił położenie nowych posadzek, ufundował ołtarze i naczynia liturgiczne. W 1731 r. kościół przebudowano w stylu barokowym.

Kościół murowany, jednonawowy, z absydalnie zakończonym prezbiterium, sklepiony kolebką na gruntach. Kościół jest cennym przykładem wczesnobarokowej architektury sakralnej z zachowanym detalem kamieniarskim, są to obramienia portali, podziały pilastrowe oraz geometryczna dekoracja sklepień. Przy kościele znajduje się dzwonnica - murowana, na planie kwadratu, bez podziałów, nakryta daszkiem namiotowym, z dzwonem z 1726 r. Na wyposażenie składa się ołtarz główny złożony z sześciu kolumn z obrazem Matki Boskiej w typie Śnieżnej z Dzieciątkiem, ołtarze boczne z XVII w., w tym po prawej stronie łaskami słynący obraz św. Antoniego Padewskiego (z 1691 r.). Na ścianach umieszczone są epitafia z czarnego marmuru chęcińskiego, przedstawiające portrety fundatorów kościoła. Obok wejścia do zakrystii umieszczono epitafium Franciszka z Łętowa Łętowskiego herbu Ogończyk, syna podkomorzego krakowskiego. Pod chórem, po lewej stronie, znajduje się płyta z barokową ramą i herbami Rawicz i Szembek, z dziejami świątyni. Główne wejście ozdobione barokowymi odrzwiami z herbami Rola i Ostoja. Ramy, w które oprawiona jest Męka Pańska, wykonane są z drewna dębowego i zostały zrobione w warsztacie pana Feliksa Sokołowskiego w Przemyślu w roku 1901. Godne uwagi są: barokowa ambona, późnogotycka rzeźba Chrystusa Ukrzyżowanego oraz monstrancja z pocz. XVII w.

Bazylika mniejsza św. Andrzeja Apostoła, ul. Szpitalna 1 w Olkuszu

Zdjęcie nr 3, 4, 5. Bazylika mniejsza św. Andrzeja Apostoła, ul. Szpitalna 1 w Olkuszu

Pierwsza wzmianka o świątyni jest datowana na 1317 r. Jednak najstarsza część wybudowana w stylu późnoromańskim została wzniesiona jeszcze w XIII w i stanowi ona obecne prezbiterium. Kościół został rozbudowany w stylu gotyckim za panowania Kazimierza Wielkiego, w XV i XVII w. dobudowano renesansowe kaplice. W XV w. do płd. ściany kościoła dobudowano kaplicę św. Anny. W 1582 r. rozpoczęto przebudowę kościoła, która została przerwana podczas wielkiego pożaru miasta, do którego doszło dwa lata później. Dlatego przez następne lata świątynia była remontowana, a przy okazji rozbudowywana. W 1620 r. powstała renesansowa kaplica Loretańska zwana też Amendzińską, od nazwiska fundatora, czyli Stanisława Amendy. Jest ona wzorowana na słynnej kaplicy Zygmuntowskiej na Wawelu. Wtedy dobudowano dużą i małą kruchtę, czyli przedsionki kościoła. Pod koniec XVIII w. obok kościoła wybudowano kaplicę św. Jana Kantego, a w 1913 r. wzniesiono wysoką (63 m), neogotycką dzwonnice. W 2002 r. olkuski kościół został ustanowiony Bazyliką Mniejszą.

Kościół orientowany, trójnawowy, o konstrukcji halowej, został zbudowany z cegły i miejscowego czerwonego piaskowca. Korpus kościoła składa się z prostokątnego, trójprzęsłowego prezbiterium i pięcioprzęsłowej części nawowej. Do prezbiterium przylega od pñ. - zach. przylega skarbczyk, stanowiący dziś część zakrystii.

We wnętrzu warto zwrócić uwagę na renesansowy ołtarz z pocz. XVII w. z obrazem św. Andrzeja Apostoła - patrona kościoła. Najstarszym zabytkiem jest gotycki poliptyk z końca XV w. Pamiątką górniczej przeszłości miasta jest tu też chrzcielnica wykonana pod koniec XVI w. z olkuskiego ołowiu i okazały, półtorametrowej wysokości srebrny krzyż gwarków, podarowany w XVII w. przez olkuskich górników. Wnętrze kościoła zdobią nagrobki mieszczan z charakterystycznymi gmerkami i gotyckie stalle. Jednym z najcenniejszych zabytków są późnorenesansowe organy z 1611 r., kiedy podpisano umowę na wykonanie instrumentu z Hansem Hummel, wybitnym organomistrzem niemieckim.

Średniowieczne założenie urbanistyczne miasta - układ rynku i ulic wraz z zabudową z XV - XIX w. w Olkuszu

Średniowieczne założenie urbanistyczne miasta obejmuje teren, który objęty jest ścisłą ochroną. Obszar ten ograniczony jest ulicami: Mickiewicza, Górniczą, Kościuszki i Szpitalną wraz z zabudową tych ulic po stronie wewnętrznej śródmieścia oraz teren ten obejmuje bezpośrednie otoczenie obejmujące zabudowę po zewnętrznej stronie wyżej wymienionych ulic. Śródmieście miasta stanowi dobrze zachowany przykład średniowiecznego założenia miejskiego, na które składa się z czworobocznego rynku z ulicami wybiegającymi z narożników. Zabudowa tworzy zwarte ciągi wzdłuż pierzei rynku oraz ulic wybiegających z narożników rynku. Budynki o zachowanych cechach renesansowych, barokowych i klasycystycznych, sytuowane na wąskich działkach, a w głębi działki wznoszono wzdłuż granic zabudowę oficynową. Kamienice przyrynkowe, murowane, piętrowe charakteryzują się wyrównanym gabarytem. Przykryte są przeważnie dachami dwuspadowymi o niewielkim kącie nachylenia połaci. Budynki użyteczności publicznej usytuowane w pierzejach rynku reprezentują architekturę klasycystyczną. Zabudowę ulic wylotowych stanowią parterowe, murowane domy z sienią na osi, sytuowane na szerszych działkach. Dominantę układu stanowi kościół parafialny z dzwonnica wolnostojącą. Nie zachował się kościół i klasztor Augustianów oraz ratusz, które odgrywały istotną rolę w historycznej panoramie miasta. Z systemu obronnego miasta przetrwały fragmenty murów z basztą, adaptowaną na kaplicę św. Jana Kantego.

Relikty zabudowy z XIV i XVI w. usytuowane przy ul. Bóźnicznej, Górniczej w Olkuszu

Relikty zabudowy z XIV i XVI w. składają się z fragmentów obronnego muru miejskiego z basztą oraz przyległą zabudową XVI - XVII w. (piwnic i części kondygnacji). Teren ten usytuowany jest w najstarszej części miasta, w obrębie miasta lokacyjnego przy płn. pierzei ul. Bożnicznej, równoległej na tym odcinku do płn. pierzei Rynku. Płn. granica sąsiaduje z ul. Górniczą. Obie ulice przebiegają w pobliżu średniowiecznych fortyfikacji. W trakcie badań archeologicznych odkryto mury z kilku faz budowy. Najstarszy fragment datowany jest na XIII/ XIV w. Podczas badań odkryto relikty zabudowy: muru obronnego, baszty oraz dolnych kondygnacji budynku z końca XVI w. lub XVII w. Odkryte fragmenty stanowią potwierdzenie egzystencji i działalności człowieka, złożony z nawarstwień kulturowych.

Relikty średniowiecznej zabudowy miejskiej w Olkuszu

Relikty średniowiecznej zabudowy miejskiej zlokalizowane są w pld. - zach. części miasta, pomiędzy ulicami: Szpitalną, Basztową i Rynkiem. Relikty te zostały odkryte w trakcie prac archeologicznych w latach 1972 i 1992. Na relikty te składają się:

- wał z fosą z 1 poł. XIV w.;
- relikty autentycznego fundamentu muru obronnego i baszty (pierwotnie półbaszty) z XIV w. wraz z fosą;
- pozostałości uliczki przymurnej z XIV w. pomiędzy wewnętrznym licem muru obronnego a reliktem średniowiecznej zabudowy, szerokość uliczki to 5 - 6 m;
- fundamenty czterech średniowiecznych kamienic zlokalizowanych na zapleczu działek, przy przymurnej uliczce z 1 poł. XIV w.;
- fundamenty budynku dawnego starostwa, będące pozostałością czterech kamienic, zlokalizowanych przy Rynku z 1 poł. XIV w.

Całość zespołu stanowi przykład średniowiecznej, murowanej zabudowy, pochodzącej z 1 poł. XIV w., która świadczy o znaczącym znaczeniu ekonomicznym górniczego miasta.

XIV i XV - wieczne relikty budynku ratusza, usytuowane w obrębie płyty rynku w Olkuszu

Elementem średniowiecznego układu przestrzennego jest wytyczony w pierwszej fazie lokacji Olkusza jest prostokątny rynek z prostopadłym układem ulic wraz z zabudową przyrynkową. Ratusz miejski wzmiankowany był po raz pierwszy w 1449 r. Ratusz posadowiony był w środkowej części rynku, po zach. stronie wybiegających w kierunku pld. i płn. ulic. Wcześniejsze badania wskazywały na istnienie pld. wieży, która mogła być postawiona najwcześniej, jako wolnostojący budynek, do którego w późniejszym okresie od strony wsch. i pld. dostawiono prostokątną część. W 2 poł. XVI w. oraz w 1737 r. w mieście miały miejsce pożary, w których zabudowa miasta uległa częściowemu zniszczeniu. Z zachowanych dokumentów z końca XVIII w. widać, że od strony zach. budynek ratusza to murowana, masywna budowla, z dwiema nadziemnymi kondygnacjami. Od strony pld. - wsch. do ratusza przylegała wyższa wieża oraz parterowa, drewniana przybudówka. W 1837 r. ratusz został rozebrany. W 1905 r. w sąsiedztwie dawnego ratusza postawiono ceglana, wieloboczną wieżę ciśnień.

W 2011 r., w trakcie prac archeologicznych odsłonięto XIV i XV - wieczne mury piwnic ratusza. Prace te pozwoliły ustalić, że ratusz zbudowany został na planie prostokąta o bokach 14 na 21 m. Z budynku ratusza zachowały się tylko piwnice. Mury obwodowe wzniesiono z kamiennych ciosów, narożniki i krawędzie gdzieśgdzie wzmocniono blokami czarnego piaskowca parczewskiego. Połączenie wieży z sąsiednimi ścianami magistralnymi wskazują na jednorodny, harmonijny charakter konstrukcji. Wnętrze zostało podzielone na cztery komora nakryte sklepieniem kolebkowym. Ściany działowe wykonano z cegły. Mury zachowały się tam na wysokość 3 - 3,5 m, poza środkową ścianą wsch., która rozebrana została na pocz. XX w. wraz z budową wieży ciśnień. Nad dwiema płn. komorami bardzo dobrze zachowały się kamienne sklepienia, nad pld. komorą zachowały się tylko fragmenty. Dodatkowo zachowała się ceramiczna posadzka, piec hipokaustyczny, detale architektoniczne, kamienne portale.

W pomieszczeniach podziemi ratusza i wieży ciśnień planowane jest zaprezentowanie w oparciu o autorski scenariusz multimedialna trasa turystyczna.

Budynek starostwa, Rynek 4 w Olkuszu

Zdjęcie nr 6. Rynek 4 w Olkuszu

Budynek wzniesiony w 1826 r., jako siedziba administracji rządowej obwodu olkuskiego. Obiekt zbudowany w stylu klasycystycznym, usytuowany w pld. - zach. narożniku rynku na czterech działkach lokacyjnych. Na pierwszej od strony kościoła mieściła się w końcu XVI w. mennica królewska. Na trzeciej z kolei (na lewo od wejścia do dzisiejszego budynku „Starostwa”), znajdowała się siedziba władz górniczych. Odbywały się w niej posiedzenia sądu górniczego, mieściła archiwum i więzienie żupne, zapewne w częściowo jeszcze zachowanych piwnicach.

Budynek magistratu, Rynek 1 w Olkuszu

Zdjęcie nr 7. Rynek 1 w Olkuszu

Budynek wzniesiony w 1833 r. jako siedziba władz miejskich, po zburzeniu ratusza. Zajmuje centralną pozycję w zach. pierzei rynkowej. Zbudowany na miejscu dawnych dwu działek lokacyjnych, według niektórych przekazów „na gruzach domu Bonerów” - właścicieli rabsztyńskiego zamku.

Domy mieszczkańskie w rynku

Zdjęcie nr 8. Rynek 20 w Olkuszu

Zdjęcie nr 9 Ciąg kamienic Rynek w Olkuszu

Najstarsze, najciekawsze i najliczniejsze elementy mieszczańskiej zabudowy zachowały się w poziomach piwnic, miejscami dwukondygnacyjnych, kiedyś licznie dostępnych z ulicy, a dziś zaniedbanych i jeszcze przez właścicieli niedocenianych, stanowiących potencjalne bogactwo rozwoju oryginalnych form usług, głównie turystycznych. W poziomach parterów na uwagę zasługują sklepienia pomieszczeń oraz portale kamienne i ościeża okienne - gotyckie, renesansowe i barokowe. Na elewacjach, przetrwały wykute w kamieniu nieliczne gmerki olkuskich gwarków, zachowane także na płd. elewacji kościoła, zapewne wtórnie tu osadzone, po wydobyciu z ruin kamienic mieszczańskich. Mała szerokość przyrynkowych działek lokacyjnych, wynosząca przeciętnie około 9 m narzucała rozwiązania techniczne, charakteryzujące się między innymi znacznie większą wysokością zabudowy, której proporcje zmieniały się wskutek podziałów własnościowych. Domy najpierw drewniane, szybko, jak na polskie warunki, zostały przebudowane na kamienice. W 1 poł. XIV w. było ich 18, a w XVI w. wszystkie domy w rynku były murowane. Wiele z nich należących do wielkich rodów magnackich wyróżniało się skalą i bogactwem - nazywano je pałacami. Jednym z nich był dom narożny przy ul. Augustiańskiej, obecnie PTTK, w którym na piętrze, oglądać możemy gotycki portal kamienny, godny zamkowego wystroju. Zabudowa charakteryzowała się dużym zróżnicowaniem wysokości - od parteru po kilka kondygnacji. Przed budynkami wznoszone były podcienia ułatwiające handel. Dachy w większości szczytowe, nie przypominały dzisiejszych skromnych, wręcz prowizorycznych form, upowszechnionych dopiero w XIX w.

Baszta i mury miejskie w Olkuszu

Zdjęcie nr 10, 11. Baszta i mury miejskie w Olkuszu

Baszta wzniesiona została prawdopodobnie w XV w. przy zamianie drewniano - ziemnych umocnień na kamienno - ceglane mury obronne. Pierwotnie jako półbaszta zwieńczona . W basztę rozbudowano, podwyższono i nakryto dachem. Skutkiem działań górniczych jako jedna z pierwszych popadła w ruinę i została rozebrana najprawdopodobniej przed poł. .

Jak przekazuje Długosz, Olkusz został otoczony kamiennym murem za czasów Kazimierza Wielkiego. Mur miał ponad 1100 metrów długości i 9 metrów wysokości. Broniło go dodatkowo 14 baszt zbudowanych na planie prostokąta.

Przypadkowo odkryte w r. fundamenty baszty zainspirowały działaczy Towarzystwa Miłośników Ziemi Olkuskiej i Władzę Miasta do odbudowy tego fragmentu średniowiecznych murów wraz z basztą. Odbudowana baszta jest dwukolorowa. Fragmenty muru i baszty zbudowane z czerwonego piaskowca pokazują stan z XIV w. To czasy kiedy powstawał olkuski system obrony. Wtedy baszta była otwarta od strony miasta, wznosiła się na wysokość muru i podobnie jak on była zakończona blankowanym krenelażem. Powyżej domurowano część z białego wapienia, zadaszono basztę i mur. Tak wyglądał olkuski system obronny w XV w. We wnętrzu baszty, gdzie znajduje się popularna kawiarnia, można zobaczyć oryginalne fragmenty muru pochodzące z XIV w.

Stary cmentarz Olkuszu

Stary cmentarz usytuowany jest przy ul. Króla Kazimierza Wielkiego. Powstał na pocz. XIX w., ostatnie pochówki są datowane na okres międzywojenny. Funkcjonował do 1914 r., choć pojedyncze pochówki w grobach rodzinnych odbywały się jeszcze w latach 30 - tych XX w. Na cmentarzu zachowało się kilkadziesiąt nagrobków i pomników z XIX i XX w. Są tu pochowani uczestnicy powstań narodowych i znamienici obywatele Olkusza. Najbardziej znany jest grób płk Francesco Nullo, włoskiego ochotnika z Bergamo, który zginął w bitwie pod Krzykawką 5 maja 1863 r. Ciekawostką cmentarza jest „Ściana Pamięci”, czyli odbudowany mur oddzielający prawosławną część cmentarza. Na murze umieszczono pamiątkowe tablice upamiętniające mieszkańców ziemi olkuskiej, którzy zginęli podczas I i II wojny światowej. W murze cmentarnym umieszczona jest niewielka tablica z napisem: „Tu leży Simon Kuropatwa Zachow. Pod tym kamieniem któremu daj Panie Boże duszne zbawienie. A.D.1651”, a poniżej „Di. 21 marca pod tym kamieniem złożone kości z grobów i cmentarza po augustiańskiego w roku 1870 wykopane w Olkuszu”. części prawosławnej grzebano ludność rosyjską zamieszkującą powiat olkuski na przełomie XIX i XX w. Prawdopodobnie najstarszy nie zachowany nagrobek pochodzi z 1843 r.

Stary cmentarz żydowski w

Cmentarz znajduje się przy ul. Kolorowej, został założony po 1584 r. Podczas legł dewastacji - wykorzystano do prac budowlanych na terenie miasta (utwardzenie placu za budynkiem dawnego gimnazjum). Kilka odnalezionych macew pochodziło z XVII w. (z lat 1609, 1618, 1652, 1653) - to jedne z najstarszych tego typu zabytków w Polsce. W 1993 r. trafiły do konserwacji w Kielcach i na razie nie wróciły na swoje miejsce. Proces dewastacji był kontynuowany w okresie wskutek czego na początku lat 90 - tych stwierdzono istnienie jedynie siedmiu nagrobków. W r. na umieszczono około trzydziestu odzyskanych nagrobków. W 2008 r. przez cmentarz poprowadzono nową drogę. W kwietniu

2013 r. cmentarz został zdewastowany w czasie prac budowlanych. W trakcie budowy kanalizacji Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji naruszyło teren cmentarza, w wyniku czego ujawniły się na powierzchni kości ludzkie. We współpracy z Gminą Żydowską, zebrane kości zostały ponownie pochowane, a teren uporządkowano, poprzez przykrycie naruszonych miejsc warstwą nawiezionej ziemi.

Nowy cmentarz żydowski w Olkuszu

Cmentarz usytuowany jest przy ul. Jana Kantego. Powstał na przełomie XIX i XX w. z powodu przepełnienia starego kirkutu. Według różnych źródeł ocalało od kilkudziesięciu do dwustu sztuk macew, z których większość nie znajduje się na swoim pierwotnym miejscu. Wiele nagrobków zostało zniszczonych, użytych jako budulec lub wykorzystanych w inny sposób. Cmentarz jest częściowo ogrodzony, częściowo ograniczony ruinami, najprawdopodobniej pozostałościami po domu przedpogrzebowym. W 2010 r. na cmentarzu przeprowadzono prace restauracyjne. Teren został uporządkowany, część macew ustawiono, wykonane zostało także ogrodzenie.

Cmentarze wojenne w Olkuszu

Na olkuskim cmentarzu parafialnym w 43 zbiorowych mogiłach pochowano szczątki około trzystu żołnierzy armii austro - węgierskiej, rosyjskiej i polskiej, którzy zginęli podczas walk I wojny światowej, jakie toczyły się w okolicach Olkusza. Centralnym elementem kwatery jest kamienny postument z rzeźbą orła. Obok, za kamiennym murem znajduje się kwatera, na której pochowano w zbiorowych mogiłach 1113 żołnierzy Armii Czerwonej poległych w styczniu 1945 r. Na każdej z mogił znajduje się betonowy blok z numerem grobu i czerwoną gwiazdą. W centralnym punkcie kwatery znajduje się półkolistą kolumnada z pamiątkowym napisem. Obie kwatery wojenne są otoczone kamiennym murem.

Kopiec Kościuszki

Kopiec usytuowany jest w zach. części miasta przy ul. Sławkowskiej. Usypany został w 1861 r. przez miejscowe społeczeństwo z inicjatywy „Komitetu Narodowego” dla uczczenia 44 rocznicy śmierci Tadeusza Kościuszki. Uroczystego poświęcenia dokonano w dniu 15 października 1861 r., wkopano na wierzchołku Kopca wielki dębowy krzyż z cierniowym wieńcem. W maju 1863 r. naczelnik gen. - major książ Aleksander Szachowski nakazał krzyż zniszczyć i kopiec rozkopać. W 1917 r., w setną rocznicę śmierci Tadeusza Kościuszki, na miejscu zniszczonego, usypano nowy kopiec który zachował się do dziś. Do roku 1939 i obecnie kopiec staje się miejscem manifestacji narodowo-patriotycznych olkuskiego społeczeństwa.

Ruiny zamku w Rabsztynie

Zdjęcie nr 12. Ruiny zamku w Rabsztynie

Ruiny gotyckiego zamku na wapiennej skale, datowane są na ok. poł. XIV w. Pierwszym znanym jego posiadaczem był Spytko z Melsztyna. W XV w. przechodzi w ręce Toporczyków/ Tęczyńskich i stał się siedzibą starosty. W XVI w. kolejnymi posiadaczami zamku stali się Bonerowie, którzy rozbudowali zamek. Na pocz. XVII w. przez Marszałka Wielkiego Koronnego - Zygmunta Myszkowskiego ponownie przebudowany o część rezydencjonalną, tzw. zamek dolny. W 1657 r. został zajęty przez Szwedów i spalony, zamek górny popada w ruinę, dolny zostaje opustoszony na pocz. XIX w.

Pierwotnie zamek górny zbudowany był na nieregularnym planie, z cylindryczną wieżą w części zach., która runęła w 2 poł. XIX w. Od płd., poniżej skały, znajdował się dziedziniec otoczony

murem. Zamek dolny był trzyskrzydłowy, dwukondygnacyjny z dziedzińcem wewnętrznym, otwartym w kierunku dziedzińca zamku górnego. Wjazd od strony płn. Obecnie zachowały się fragmenty murów zamku górnego oraz ściany trzech skrzydeł zamku dolnego z bramą. Ruina zamku dolnego murowana z kamienia, elewacja płn. pięcioosiowa, trzykondygnacyjna, z bramami na piątej osi zamknięte prostopadło. Okna zamknięte łukiem odcinkowym. Elewacja płd. dziesięcioosiowa, trzykondygnacyjna, elewacja wsch. jedenastoosiowa, dwukondygnacyjna, elewacja zach. zachowana na wysokości przyziemia. Zamek otoczony pozostałościami fosy.

Późniejsze opisy z końca XVII i XVIII w. wymieniają zamek spustoszały, mający wysoką wieżę o 4 pokojach, w połowie z piaskowca a w połowie murowaną z cegły, studnię wykutą w skale i trzykondygnacyjną część rezydencjonalną mieszczącą ok. czterdziestu pokoi.

W XIX w. zamek stanowił źródło budulca innych obiektów w sąsiedztwie i w okolicy. Na potrzeby powstania listopadowego, na bazie gruzów zamkowych uruchomiono lokalną wytwórnię prochu. Na pocz. XX w. poszukiwacze skarbów, wysadzili wieżę górnego zamku. Dziś z zamku górnego i dolnego pozostały tylko znikome fragmenty murów. Zachowały się natomiast znaczne partie bramy wjazdowej i murów zewnętrznych wsch. XVII w. rezydencji. Po płn. stronie zamku znajduje się dobrze zachowana fosa ziemna, ze śladami mostu na murowanych przyczółkach.

Poniżej przedstawiono kalendarium prac na zamku w Rabsztynie od 1990 r., kiedy miasto i gmina Olkusz stała się właścicielem obiektu:

- 2005 r.- mostu do bramy wjazdowej 82 572 zł;
- 2006 r. - Wykonanie bramy do mniejszego wejścia 8000 zł;
- 2007 r. 2008 r. - węzła bramnego zamku w Rabsztynie - 417 zł, tym 59 220 zł dotacja z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego;
- 2009 r.- montaż obrębie węzła bramnego, instalacji elektrycznej w obrębie węzła bramnego 25 996 zł;
- 2010 r.- konstrukcyjne południowego muru zewnętrznego pałacu-748 zł, w tym 000 zł dotacja Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (program Dziedzictwo Kulturowe priorytet Ochrona Zabytków);
- 2011 r. konstrukcyjne wschodniego muru zewnętrznego pałacu koszt 845 zł, w tym 000 zł Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (program Dziedzictwo Kulturowe priorytet Ochrona Zabytków)
- 2012 r.- konstrukcyjne ruin zamku górnego etap I 000 zł, w tym 000 zł dotacja Ministerstwa Kultury Dziedzictwa Narodowego (program Dziedzictwo Kulturowe priorytet Ochrona Zabytków)
- 2013 r.- Badania archeologiczne w obrębie zamku górnego konstrukcyjne ruin górnego koszt 320 zł, w tym 000 zł Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (program Dziedzictwo Kulturowe priorytet Ochrona Zabytków)
- 2013. - 2014 r.- tarasu i schodów w obrębie z zamku górnego w koszt 482,07 zł, tym 294 362 zł Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007;
- 2013 r. - 2014 r. - terenu wzgórza zamkowego w Rabsztynie(parking, ciąg pieszo - jezdny, ścieżki, budynek higieniczny , rekonstrukcja chaty A. Kocjana, mała architektura) - koszt 031 961,38 zł, w tym dotacja 004 316,74 zł Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007;
- 2014 r.- archeologiczne w obrębie zamku średniego, zabezpieczenie konstrukcyjne murów zamku średniego etap I, prace konserwatywne obrębie zamku górnego koszt 678 zł, w tym 000 zł Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (program Dziedzictwo Kulturowe priorytet Ochrona Zabytków);
- 2014 r. prace budowlane przy zamku min. schodów w technologii stalowo - murowanej łączących z zamku średniego na zamek górny, pokrycia dachowego na lapidarium, odgromienia zamku górnego oraz prac dendrologicznych na ostańcu skalnym zamku górnego -koszt 106 637,37 zł, tym dotacja 978 zł z Urzędu Łukowskiego.

Grodzisko i ruiny kościoła św. Jana - stanowisko archeologiczne nr 1, w Olkuszu

Przy zach. granicy miasta, ok. 3 km za zach. od centrum miasta znajduje się grodzisko i ruiny kościoła św. Jana. Najstarsza wzmianka pochodzi z 1489 r., jednak prawdopodobnie kościół został zbudowany w XIV w. Według historycznych źródeł, w poł. XVIII w. kościół był zniszczony i opuszczony.

Do naszych czasów zachowały się jedynie mury i krypty świątyni. W 1937 r. na murze dawnego prezbiterium ustawiono monument z krzyżem i tablicą przypominającą historię tej świątyni. Ruiny kościoła znajdują się w miejscu, gdzie od XIII w. istniał niewielki gród i prawdopodobnie wcześniejszy, drewniany kościół. Gród został zniszczony i opuszczony na przełomie XIII i XIV w. O znaczeniu grodziska świadczy głęboka, kuta w skale fosa. Głównym jego elementem jest dziś wykuty w skale odcinek dobrze zachowanej fosy na płd. stoku zbocza opadającego w kierunku nie istniejącej już rzeczki „Bródek”, nad którą położona była prastara osada górnicza. Wewnątrz grodziska, na małym placu znajdują się ruiny budowli zwane kościołem św. Jana Chrzciciela. Na pocz. XX w. mury miały jeszcze ok. 2 m wysokości. W okresie międzywojennym miejscowa ludność odnajdowała drewniane, niezidentyfikowane znaleziska, pod przesuwającymi się wydymami piasku w dolinie rzeczki. W latach 70 - tych obiekt planowano do zasypać hałdą kopalni „Olkusz”, uratowany został dzięki interwencji Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Olkuskiej i władz konserwatorskich.

Warto wspomnieć także o zabytkach rozebranych i zaginionych:

- Klasztor augustianów wraz z kościołem przyklasztornym Najświętszej Marii Panny (zachowane relikty pod ziemią ul. Augustiańska)
- Kościół szpitalny św. Ducha (pod parkiem pozostały części murów i krypt, park ul. Mickiewicza);
- Kościół św. Krzyża (usytuowany przy ul. K. K. Wielkiego rozebrany w początkach XIX w.) - przez pewien czas zbór kalwiński;
- Kościółek św. Urszuli i 11 Tysięcy Dziewic (przy drodze do Klucz);
- Kościół Matki Bożej Anielskiej;
- Kościół św. Elżbiety (okolice ul. Gęsiej);
- Kościół św. Stanisława (przy skrzyżowaniu drogi na Chrzanów, stoi tam obecnie kapliczka);
- Kościół św. Jana Chrzciciela (stary Olkusz);
- Bóżnica żydowska (ul. Górnicza);
- Mennica królewska oraz dom żupnika Decjusza;
- Mury miejskie, brama Krakowska, brama Sławkowska i ok. 14 baszt;
- Wieża ciśnień.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446) ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;

ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze miasta i gminy Olkusz funkcjonują dwie z ww. form, jest to wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

5.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie miasta i gminy Olkusz znajduje się 15 zabytków nieruchomych, wpisanych do rejestru zabytków (Tabela nr 2), w tym dwa stanowiska archeologiczne. Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie miasta i gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim - rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad

zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Tabela nr 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie miasta i gminy Olkusz

L P.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT/ZESPÓŁ OBIEKTÓW	NR REJESTRU ZABYTKÓW	DATA WPISU
1	Gorenice	dz. nr 806	kościół parafialny pw. św. Mikołaja, dzwonnica, otoczenie, drzewostan	A-336 A-831/M	06.12.1971 r.
2	Olkusz		założenie urbanistyczne	681 A-951/M	10.01.1960 r.
3	Olkusz	ul. Bożnicza, Górnica, dz. nr 1701	relikty zabudowy z XIV w. i XVI w.	A-1283/M	09.11.2011 r.
4	Olkusz	dz. nr 1486	XIV i XV - wieczne relikty budynku ratusza, usytuowane w obrębie płyty rynku	A-1284/M	22.11.2011 r.
5	Olkusz	dz. nr 2227/1, 1584	relikty średniowiecznej zabudowy miejskiej	A-1507/92 A-1286/M	17.11.1992 r.
6	Olkusz	ul. Szpitalna 1	kościół parafialny pw. św. Andrzeja Apostoła z wyposażeniem, dzwonnica, kaplica pw. św. Jana, otoczenie w granicach cmentarza przykościelnego	748 A-950/M	30.10.1959 r.
7	Olkusz	ul. Rynek 4	budynek mieszkalny	A-1299/83 A-944/M	05.07.1983 r., 12.02.2013 r.
8	Olkusz	ul. Rynek 20	budynek mieszkalny	685 A-945/M	20.02.1960 r.
9	Olkusz	ul. Rynek 25	budynek mieszkalny	684 A-946/M	20.02.1960 r.
10	Olkusz	ul. Rynek 26	budynek mieszkalny	686 A-947/M	20.02.1960 r.
11	Olkusz	ul. Rynek 29	budynek mieszkalny	683 A-948/M	20.02.1960 r.
12	Olkusz	ul. Rynek 30	budynek mieszkalny	A-1573/94 A-949/M	20.02.1960 r.
13	Rabsztyn	dz. nr 154/15	ruiny zamku, wzgórze	A-1292/82 A-993/M	02.11.1982 r.
14	Stary Olkusz		stanowisko archeologiczne nr 1, grodzisko wczesnośredniowieczne	1255/81	08.10.1981 r.
15	Witeradów		stanowisko archeologiczne nr 7, osada kultury przeworskiej	A/1517/93	26.02.1993 r.

5.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków ruchomych w mieście i gminie Olkusz

Zgodnie z art. 3. pkt. 1 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ruchomy, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Ze względu na bezpieczeństwo obiektów nie publikuje się szczegółowych danych na temat zabytków ruchomych. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków ruchomych w mieście i gminie Olkusz zostały przedstawione poniżej w Tabeli nr 3.

Wszystkie wymienione obiekty wpisane są do rejestru zabytków i również objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która zobowiązuje właściciela lub posiadacza zabytku ruchomego do:

- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytku;
- przeciwdziałaniu kradzieży, zaginięcia lub nielegalnemu wywozowi za granicę;
- zawiadomienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o uszkodzeniu, zniszczeniu lub kradzieży, zagrożeniu, zmianie miejsca przechowania, zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku.

Tabela nr 3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków ruchomych w mieście i gminie Olkusz

L P.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT/ZESPÓŁ OBIEKTÓW	NR REJESTRU ZABYTEKÓW	DATA WPISU
1	Gorenice	dz. nr 806	16 elementów wyposażenie kościoła parafialnego pw. św. Mikołaja	KR.281/71	06.12.1971 r.
2	Olkusz		obraz „Pejzaż z krowami” Marcello Bacciarellego	UR.147/70	29.06.1970 r.
3	Olkusz	Muzeum Miejskie Ochotniczej Straży Pożarnej, ul. Floriańska 8	sztandar ochotniczej straży ogniowej miasta Olkusza z XIX w.	599/87	04.06.1989 r.
4	Olkusz	ul. Szpitalna 1	ograny w kościele parafialnym pw. św. Andrzeja Apostoła	L.KL.V-114/8/59	30.10.1959 r.
5	Osiek	przy kościele	figura kamienna w kształcie kolumny z latarnią z 1682 r.	KR.95/69	28.05.1969 r.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie miasta i gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446). Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

Zakres gminnej ewidencji zabytków:

zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

stanowiska archeologiczne;

historyczne układy ruralistyczne wsi, historyczne układy urbanistyczne miasta;

inne zabytki nieruchome wyznaczone przez burmistrza (prezydenta miasta, wójta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661).

Gminna ewidencja zabytków nie jest jedną form ochrony zabytków wymienionych w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446) zgodnie z art. 21 jest podstawą sporządzonych programów opieki nad zabytkami. Dodatkowo ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2010 nr 75 poz. 474) istotnie wzmacnia rangę ewidencji zabytków poprzez między innymi obowiązki z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o WZIZT (Warunków Zabudowy i Zagospodarowanie Terenu) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Spis obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków w mieście i gminie Olkusz, której opracowanie zostało ukończone w 2015 r., przedstawiony został poniżej w Tabeli nr 4.

Tabela nr 4. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków w mieście i gminie Olkusz

L P.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	NR DZIAŁKI	TYP OBIEKTU LUB OBSZARU	NR WREJESTRZE
1	Braciejówka	nr 81	942	dom drewniany, dawne przedszkole,	
2	Braciejówka	nr 103	852	dom drewniany	
3	Braciejówka	nr 106	849	dom drewniany	
4	Braciejówka		944/7	kapliczka murowana „na górze”	
5	Braciejówka		944/5	dzwonnica murowana	
6.	Gorenice	ul. Leśna	806	kościół pw. św. Mikołaja, dzwonnica, otoczenie, drzewostan	[A-831/M]
7	Gorenice	ul. Krakowska 17	522	dom drewniany	
8	Gorenice	ul. Kochmańska 46	1210/4	dom drewniano - murowany	
9	Gorenice		1749	budynki gospodarcze dawnego dworu	
10	Gorenice	ul. Leśna 3	808	budynek drewniany, dawna organistówka	
11	Gorenice	ul. Leśna 4	830/1	dom drewniany	
12	Kosmolów		536	kapliczka św. Floriana z 1799 r.	
13	Kosmolów		967	słup milowy 1642 r.	
14	Kosmolów	przy drodze polnej do Troksa	584	słup kamienny z 1892 r.	
15	Kosmolów	przy drodze do Olkusza	608	słup kamienny	
16	Kosmolów	przy nr 113	508	kapliczka z 1801 r.	
17	Kosmolów	nr 113	508	dom drewniany	
18	Kosmolów	nr 120	518	dom drewniany	

19	Kosmolów	nr 40	944	dom drewniany	
20	Kosmolów	nr 54	986	kuźnia	
21	Niesułowice	przy drodze do dworu	1408	kapliczka murowana	
22	Niesułowice	ul. Galicyjska 99	867	chałupa z oborą drewniano -murowaną	
23	Olewin		239	kapliczka murowana z 1857 r.	
24	Olewin		637	domek myśliwski dawna leśniczówka	
25	Olkusz	ul. Cegielniana	1593/14	kapliczka drewniana	
26	Olkusz	ul. Długa	153	kapliczka murowana św. Barbary	
27	Olkusz	ul. Długa	799/2	słup kamienny z krzyżem metalowym 1893 r.	
28	Olkusz	ul. Długa 33	158/2	dom drewniany	
29	Olkusz	ul. Długa	513/1	dawny warsztat ślusarski	
30	Olkusz	ul. Długa 98	396	dom drewniany	
31	Olkusz	ul. Dworska 15	2949/1	willa	
32	Olkusz	ul. Dworska 21	2944	willa	
33	Olkusz	ul. Dworska 26	3006, 3007, 3008	dom drewniany	
34	Olkusz	u. Dworska 32	3012/1, 3012/2	dom drewniany	
35	Olkusz	ul. Floriańska 1	1708/2	kamienica	
36	Olkusz	ul. Floriańska 2	1711	kamienica	
37	Olkusz	ul. Floriańska 8	1699	Remiza i Muzeum Straży Pożarnej	
38	Olkusz	ul. Górnicza 12	1677	szkoła rzemieślnicza	
39	Olkusz	ul. Górnicza 13	1457	kamienica czynszowa z usługami - dawna drukarnia	
40	Olkusz	ul. Górnicza 14	1676	Budynek szkoły rzemieślniczej - dawna szkoła powszechna	
41	Olkusz	ul. Jasna 18	1055/1	dom murowany	
42	Olkusz	ul. Jasna 18	18/3	kapliczka słupowa	
43	Olkusz	ul. Jasna 63	40	chałupa drewniana	
44	Olkusz	ul. Jasna 64	37/1	dom drewniany w zagrodzie	
45	Olkusz	ul. Jana Kantego 2	1579	kamienica	
46	Olkusz	ul. Jana Kantego 5	2127	szkoła podstawowa	
47	Olkusz	ul. Króla Kazimierza Wielkiego 11	2285/1	kamienica	

48	Olkusz	ul. Króla Kazimierza Wielkiego 13	2288	kamienica	
49	Olkusz	ul. Króla Kazimierza Wielkiego 15	2289/1	budynek usługowy	
50	Olkusz	ul. Króla Kazimierza Wielkiego 23	2298/1	kamienica	
51	Olkusz	ul. Króla Kazimierza Wielkiego 25	2299	kamienica	
52	Olkusz	ul. Króla Kazimierza Wielkiego 27	2299	kamienica wielorodzinną	
53	Olkusz	ul. Króla Kazimierza Wielkiego 32	2318/3	dawny młyn	
54	Olkusz	ul. Króla Kazimierza Wielkiego 34	2317/6	kamienica	
55	Olkusz	ul. Króla Kazimierza Wielkiego 39	2311	kamienica	
56	Olkusz	ul. Króla Kazimierza Wielkiego 44	2603	kamienica	
57	Olkusz	ul. Króla Kazimierza Wielkiego 62	2587/2	willa	
58	Olkusz	ul. Króla Kazimierza Wielkiego	2476	cmentarz katolicki „stary” i prawosławny	
59	Olkusz	ul. Kolejowa 10	3067/3	willa	
60	Olkusz	ul. Kolorowa	1522	cmentarz żydowski „stary”	
61	Olkusz	ul. Krakowska nr 1	1729/1, 1740/1	kamienica	
62	Olkusz	ul. Krakowska nr 4	2203	kamienica	
63	Olkusz	ul. Krakowska nr 6	2204	kamienica	
64	Olkusz	ul. Krakowska nr 8	2205	kamienica	
65	Olkusz	ul. Krakowska nr 16	2209/1, 2209/2, 2209/3	kamienica	
66	Olkusz	ul. Krakowska nr 18	2210	kamienica wielorodzinną	
67	Olkusz	ul. Kruszcowa	742	cmentarz wojskowy z I wojny światowej	

68	Olkusz	ul. Kruszcowa	763/1	cmentarz żołnierzy radzieckich z II wojny światowej	
69	Olkusz	ul. 29 Listopada 15	2925	willa	
70	Olkusz	ul. 29 Listopada 19	2961/2	willa	
71	Olkusz	ul. 29 Listopada	2972/2	kapliczka murowana	
72	Olkusz	ul. Łukasińskiego 3	5161	nadleśnictwo	
73	Olkusz	ul. Łukasińskiego 4	2618	willa	
74	Olkusz	ul. Mickiewicza 2	2132	starostwo powiatowe	
75	Olkusz	ul. Mickiewicza 10	1474	kamienica	
76	Olkusz	ul. Mickiewicza 12	1476	kamienica	
77	Olkusz	ul. Mickiewicza 14	1460/2	willa generała Buchowieckiego	
78	Olkusz	ul. F. Nullo 14	2290/1, 2290/2	kamienica	
79	Olkusz	ul. Ołowiana	1389	cmentarz żydowski „nowy”	
80	Olkusz	ul. Parcze 25	574/2	chałupa drewniano - murowana	
81	Olkusz	ul. Parcze 38	616/3	dom drewniano - murowany	
82	Olkusz	ul. Parkowa 4	2923/5, 2962/1	dom drewniany	
83	Olkusz	ul. Parkowa 7	2915/1, 2915/2	willa drewniana	
84	Olkusz	ul. Piłsudskiego 4	2417	willa	
85	Olkusz	ul. Podgrabie	167/3	kamienna figura Chrystusa	
86	Olkusz	ul. Pomorska 4	485/1	dom drewniany	
87	Olkusz	ul. Rabsztyńska	1784	stacja trafo	
88	Olkusz	ul. Rynek 1	1469	budynek Urzędu Miasta i Gminy	
89	Olkusz	ul. Rynek 1	1470/1	budynek Urzędu Miasta i Gminy	
90	Olkusz	ul. Rynek 1	1470/2	budynek Urzędu Miasta i Gminy	
91	Olkusz	ul. Rynek 4	1584/1, 1584/2, 2227/3	dawne starostwo	A-1299/83 [A-944]
92	Olkusz	ul. Rynek 5	1730/1	kamienica mieszczańska	
93	Olkusz	ul. Rynek 6	1734/2	kamienica	

94	Olkuś	ul. Rynek 7	1735/1	kamienica	
95	Olkuś	ul. Rynek 8	1736	kamienica	
96	Olkuś	ul. Rynek 9	1737/1	kamienica	
97	Olkuś	ul. Rynek 10	2220/2	kamienica	
98	Olkuś	ul. Rynek 11	2220/3	kamienica	
99	Olkuś	ul. Rynek 12	1728/3	kamienica mieszczańska	
100	Olkuś	ul. Rynek 16	1726/6	kamienica mieszczańska	
101	Olkuś	ul. Rynek 17	1725/1	kamienica mieszczańska	
102	Olkuś	ul. Rynek 18	1724/1	kamienica mieszczańska	
103	Olkuś	ul. Rynek 19	1723	kamienica mieszczańska	
104	Olkuś	ul. Rynek 20	1722	kamienica mieszczańska	
105	Olkuś	ul. Rynek 21	1719/1	kamienica mieszczańska	
106	Olkuś	ul. Rynek 22	1715	kamienica mieszczańska	
107	Olkuś	ul. Rynek 23	1714	kamienica mieszczańska	
108	Olkuś	ul. Rynek 24	1713	kamienica mieszczańska	
109	Olkuś	ul. Rynek 25	1712/1	kamienica mieszczańska	A/1598/95 [A-946/M]
110	Olkuś	ul. Rynek 26	1707/2	kamienica mieszczańska	A/1599/95 [A-947/M]
111	Olkuś	ul. Rynek 27	1706	kamienica mieszczańska	
112	Olkuś	ul. Rynek 28	1705	kamienica mieszczańska	
113	Olkuś	ul. Rynek 29	1704	kamienica mieszczańska	A/1600/95 [A-948/m]
114	Olkuś	ul. Rynek 30	1703/2	kamienica mieszczańska	A/1573/94 [A-949/m]
115	Olkuś	ul. Sikorka	449/2	kapliczka	
116	Olkuś	ul. Składowa 7	2115/25	dom drewniany	
117	Olkuś	ul. Składowa 8	2115/25	dworzec kolejowy - budynek główny	
118	Olkuś	ul. Składowa 8	2115/25	budynek dworcowy	
119	Olkuś	ul. Skwer 1	2946/1	willa	
120	Olkuś	ul. Skwer 3	2943	willa	

12 1	Olkusz	ul. Sławkowska 6	1463	kamienica	
12 2	Olkusz	ul. Sławkowska	1491	stacja trafo	
12 3	Olkusz	ul. Sławkowska	771	kopiec Kościuszki	
12 4	Olkusz	ul. Szpitalna 1	2135	plebania	
12 5	Olkusz	ul. Szpitalna 1	1581	kościół parafialny pw. św. Andrzeja Apostoła	A/1601/95 [A-950/M]
12 6	Olkusz	ul. Szpitalna 1	1581	dzwonnica	A/1601/95 [A-950/M]
12 7	Olkusz	ul. Szpitalna 1	1581	kaplica pw. św. Jana	A/1601/95 [A-950/M]
12 8	Olkusz	ul. Szpitalna 18	2161	kamienica	
12 9	Olkusz	ul. Szpitalna 32	2237/2	budynek centrum kultury -dawny szpital	
13 0	Olkusz	ul. Szpitalna 34	2237/1	dworek, Machnickich - galeria BWA	
13 1	Olkusz	ul. Szpitalna	2227/1	miejskie mury obronne i baszta	
13 2	Olkusz	ul. Szpitalna	1581	miejskie mury obronne	
13 3	Olkusz	ul. Szpitalna 44	2339	budynek handlowo - usługowy - dawna pocztą	
13 4	Olkusz	ul. Wiejska 51	2027	dom drewniany	
13 5	Olkusz	ul. Wiejska 55	2022	dom drewniany	
13 6	Olkusz	ul. Witeradowska 4	3105	willa podmiejska	
13 7	Olkusz	ul. Witeradowska 15	3120	willa podmiejska	
13 8	Olkusz	ul. Żuradzka 1	4952	budynek usługowy - dawnej mieszkalny	
13 9	Olkusz	ul. Żuradzka 2	1731/1	kamienica	
14 0	Olkusz		766/4, 767/1, 767/2, 768/4, 768/6	relikty grodziska Stary Olkusz i kościółka św. Jana	[A/1255/81]
14 1	Olkusz	ul. Bóźnicza ul. Górnicza	1701	relikty zabudowy: miejski mur obronny z basztą i zabudową z XIV i XVI w.	[A-1283/M]
14 2	Olkusz	Rynek	1468	relikty budynku ratusza w obrębie płyty rynku	[A-1284/M]

14 3	Olkusz	część miasta pomiędzy ul. Szpitalną, Basztową i Rynkiem	2227/1, 1584	relikty średniowiecznej zabudowy miejskiej	A/1507/92 [A- 1286/M]
14 4	Olkusz	obszar ograniczony ulicami Mickiewicza, Górnica Kościuszki i Szpitalną		średniowieczne założenie urbanistyczne miasta	A/1284/M [A-951/M]
14 5	Osiek	nr 81	315	dom drewniany	
14 6	Osiek	nr 112	413/1	dom drewniano- murowany	
14 7	Osiek	nr 121	435/1	chałupa	
14 8	Osiek	przy kościele 176 A	294/1	kapliczka słupowa	KR 95/69
14 9	Pazurek	nr 35	19/4	dom drewniany	
15 0	Podlesie	nr 20	78	dom drewniany	
15 1	Podlesie	nr 21	79/1	dom drewniany	
15 2	Podlesie	nr 54	30/1	dom drewniany	
15 3	Podlesie	nr 65	177	dom drewniany	
15 4	Rabsztyn		154/15	ruiny zamku	A-1292/82 [A-993/M]
15 5	Rabsztyn		156/6	zajazd turystyczny w budowie z relikami dawnego dworu	
15 6	Rabsztyn	25	156/5	zagroda - bud. gosp. dawnego dworu	
15 7	Rabsztyn		156/5	murowane ogrodzenie dawnego dworu	
15 8	Rabsztyn		151/17	chałupa - rekonstrukcja domu Antoniego Kocjana	
15 9	Rabsztyn		202	leśniczówka z budynkami gospodarczymi	
16 0	Sieniczno		88/2	młyn mechaniczny	
16 1	Sieniczno		86/1	dawna gospoda „u Chwasta”	
16 2	Sieniczno	Olkuska 2	136/2	dom drewniany	

16 3	Sieniczno	11	135/1	dom drewniany	
16 4	Sieniczno	Olkuska 26	129/16	dom drewniany	
16 5	Witeradów	nr 38	146	dom drewniano - murowany	
16 6	Witeradów	nr 191	331/3	dom murowany	
16 7	Witeradów	nr 202	231	dom drewniany	
16 8	Witeradów	nr 204	233	dom drewniano - murowany	
16 9	Witeradów	nr 216	240	dom drewniano - murowany	
17 0	Witeradów	nr 260	274/2	kuźnia murowana	
17 1	Witeradów	nr 268	282/2	dom drewniany	
17 2	Witeradów		324	młyn wodny z mieszkaniem i budynkami gospodarczymi	
17 3	Zawada	nr 32	222/2	dom drewniany	
17 4	Zawada	nr 40	228	dom drewniany	
17 5	Zimnodół	nr 154	24/1	chałupa drewniana	
17 6	Żurada	w lesie, od ul. Mazaniec	599	kapliczka św. Stanisława	
17 7	Żurada	przy drodze do Chrzanowa	75/1	kapliczka	
17 8	Żurada	nr 8	106	chałupa drewniana	
17 9	Żurada	nr 8	106	stodoła drewniana	
18 0	Żurada	nr 36	359	dom drewniany	

* Obiekty oznaczone na kolor niebieski są wpisane do rejestru zabytków.

5.5. Zabytki archeologiczne

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic miasta i gminy Olkusz. Środowisko kulturowe miasta i gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od prahistorii do epoki nowożytnej. Stanowiska zewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski: 97-52, 97-53, 97-54, 98-52, 98-53, 98-54, 99-52, 99-53. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Stanowiska archeologiczne to materialne ślady działalności ludzi. W obrębie stanowiska archeologicznego grupują się zazwyczaj pozostałości licznych powstających i zamierających kolejno osad czy cmentarzysk. Stanowią one podstawowe, a często wręcz jedyne źródło wiedzy o najdawniejszej

przeszłości naszych ziem. Nawet dla późniejszych czasów, poczynając od średniowiecza, wyniki badań archeologicznych stanowią cenne uzupełnienie przekazów pisanych.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawastrzeń kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków.

Na terenie miasta i gminy Olkusz znajduje się 163 zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków archeologicznych. Wykaz stanowisk przedstawia tabela poniżej (Tabela nr 5).

Tabela nr 5. Stanowiska archeologiczne na terenie miasta i gminy Olkusz

L P.	MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR AZP	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI/ NA OBSZARZE	FUNKCJA	CHRONOLOGIA
1	Braciejówk a	97-54	2/1	śląd osadnictwa	prahistoryczny okres wpływów rzymskich
2	Braciejówk a	97-54	3/2	śląd osadnictwa	epoka kamienia
3	Braciejówk a	97-54	4/3	śląd osadnictwa	epoka kamienia
4	Braciejówk a	97-54	5/4	śląd osadnictwa	epoka kamienia
5	Braciejówk a	97-54	6/5	śląd osadnictwa	epoka kamienia
6	Braciejówk a	97-54	7/6	śląd osadnictwa	epoka kamienia
7	Braciejówk a	97-54	8/7	śląd osadnictwa	epoka kamienia
8	Braciejówk a	97-44	9/8	śląd osadnictwa	prahistoryczny okres
				śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
9	Braciejówk a	97-53	1/16	pracownia kamieniarska	neolit ?
10	Gorenice	99-53	1/22	schronisko	epoka kamienia
				schronisko	okres rzymski
				schronisko	?
11	Gorenice	99-53	2/23	osada	okres późnorzymski
12	Gorenice	99-53	3/24	śląd osadnictwa	epoka kamienia
13	Gorenice	99-53	4/25	śląd osadnictwa	późne średniowiecze
14	Gorenice	99-53	5/26	śląd osadnictwa	neolit lub kultura łużycka
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
15	Gorenice	99-53	6/27	śląd osadnictwa	epoka kamienia
				osada	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
16	Gorenice	99-53	7/28	śląd osadnictwa	epoka kamienia
17	Gorenice	99-53	8/29	śląd osadnictwa	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny

18	Gorenice	99-53	9/30	osada	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
19	Gorenice	99-53	10/31	śląd osadnictwa	epoka kamienia
				śląd osadnictwa	okres rzymski
20	Gorenice	99-53	11/32	osada	późne średniowiecze
				osada	okres nowożytny
21	Gorenice	99-53	12/33	śląd osadnictwa	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
22	Gorenice	99-53	13/34	śląd osadnictwa	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
23	Gorenice	99-53	14/35	śląd osadnictwa	epoka kamienia
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze
24	Gorenice	99-53	15/36	śląd osadnictwa	okres nowożytny
				śląd osadnictwa	neolit
25	Kosmolów	98-53	1/30	śląd osadnictwa	mezolit ?
				śląd osadnictwa	kultura łużycka lub przeworska
26	Kosmolów	98-53	2/31	osada	późne średniowiecze
				osada	okres nowożytny
27	Kosmolów	98-53	3/32	osada ?	?
28	Kosmolów	98-53	4/33	osada ?	?
29	Kosmolów	98-53	5/34	śląd osadnictwa	epoka kamienia
30	Kosmolów	98-54	6/1	śląd osadnictwa	epoka kamienia
				śląd osadnictwa	czasy prehistoryczne okres wpł. rzymskich
31	Kosmolów	98-54	7/2	śląd osadnictwa	epoka kamienia
32	Kosmolów	98-54	8/3	śląd osadnictwa	epoka kamienia
33	Kosmolów	98-54	9/4	śląd osadnictwa	neolit
				śląd osadnictwa	kultura łużycka ?
34	Kosmolów	98-54	10/5	śląd osadnictwa	czasy prehistoryczne
				śląd osadnictwa	neolit
35	Niesułowice	99-53	1/1	osada	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
36	Niesułowice	99-53	2/2	osada	późne średniowiecze
37	Niesułowice	99-53	3/3	osada	późne średniowiecze
38	Niesułowice	99-53	4/4	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze
				osada	późne średniowiecze
39	Olewin	98-53	1/35	śląd osadnictwa	okres nowożytny
				śląd osadnictwa	wczesny brąz ?
40	Olewin	98-53	2/36	śląd osadnictwa	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
41	Olkusz	97-52	1/13	osada	późne średniowiecze
				osada	okres nowożytny
41	Olkusz	97-52	1/13	grodzisko	XII - XIV w.
				cmentarzysko	XII - XVII w.
				obiekt sakralny	XIV - XVIII w.

42	Olkusz	97-52	23/14	kopalnia	XIV w.? - XIX w.
43	Olkusz	97-52	24/15	kopalnia	XIII w.? - XVIII w.
44	Olkusz	97-52	25/16	śląd osadnictwa	XI - XIII w.
				śląd osadnictwa	XIII - XV w.
45	Olkusz	97-52	26/17	śląd osadnictwa	XIII - XIV w.
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
46	Olkusz	97-52	27/18	śląd osadnictwa	XI - XIII w.
				śląd osadnictwa	XIII - XIV w.
				śląd osadnictwa	kultura nowożytna
47	Olkusz	97-52	28/19	śląd osadnictwa	epoka kamienia
48	Olkusz	97-52	29/20	śląd osadnictwa	epoka kamienia
				śląd osadnictwa	neolit lub epoka brązu
				osada	XI - XIV w.
				śląd osadnictwa	XVII - XIX w.
49	Olkusz	97-52	30/21	osada	XII - XIV w.
				śląd osadnictwa	XV - XVII w.
50	Olkusz	97-52	31/22	osada	XI - XIV w.
				osada	XV - XVIII w.
				osada	?
				produkcyjna	?
51	Olkusz	97-52	32/23	śląd osadnictwa	okres późnorzymski
				osada	XI - XV w.
				osada	XVI - XVIII w.
				osada produkcyjna	?
52	Olkusz	97-52	33/24	śląd osadnictwa	XI - XIII w.
				śląd osadnictwa	XIII - XV w.
				osada ?	XVI - XVIII w.
				osada produkcyjna	?
53	Olkusz	97-52	34/25	osada	XI - XIV w.
				osada produkcyjna	?
54	Olkusz	97-53	5/23	śląd osadnictwa	neolit
55	Olkusz	97-53	8/24	śląd osadnictwa	neolit
				śląd osadnictwa	XIV - XVI w.
56	Olkusz	97-53	9/25	?	?
57	Olkusz	97-53	10/26	osada	XIII - XV w.
				osada	XVI - XVII w.
58	Olkusz	97-53	11/27	śląd osadnictwa	XI - XIII w.
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
59	Olkusz	97-53	12/28	śląd osadnictwa	epoka kamienia
				śląd osadnictwa	XI - XIII w.
60	Olkusz	97-53	13/29	śląd osadnictwa	neolit ?
61	Olkusz	97-53	14/30	śląd osadnictwa	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
62	Olkusz	97-53	15/31	śląd osadnictwa	XI - XIV w.
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze

63	Olkusz	97-53	16/32	osada	XI - XIII w.
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze
				osada	okres nowożytny
64	Olkusz	97-53	17/33	osada	IX - XIII w.
				osada	XVI - XIX w.
65	Olkusz	97-53	18/34	śląd osadnictwa	XI - XIII w.
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
66	Olkusz	97-53	19/35	osada	XIII - XV w.
67	Olkusz	97-53	20/36	cmentarz	okres nowożytny
68	Olkusz	98-52	6/6	śląd osadnictwa	epoka kamienia
69	Olkusz	98-52	21/7	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze ?
70	Olkusz	98-52	22/8	śląd osadnictwa	XI - XIV w.
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
71	Olkusz	98-53	2/38	osada miejska	XIII - XX w.
				osada produkcyjna	?
72	Olkusz	98-53	3/39	skarb	XVII w.
73	Olkusz	98-53	4/40	osada ?	XIII - XIV w.
74	Olkusz	98-53	7/41	śląd osadnictwa ?	okres nowożytny ?
75	Olkusz	98-53	-/42	?	neolit
76	Olkusz	98-53	-/43	śląd osadnictwa	I w. n. e.
77	Olkusz	98-53	-/44	skarb	okres wpływów rzymskich ?
78	Olkusz	98-53	-/45	śląd osadnictwa	XIII - XIV w.
79	Olkusz	98-53	-/46	?	późne średniowiecze oraz okres nowożytny
80	Olkusz	98-53	-/47	znalezisko luźne ?	XV - XIX w.
				skarb	XVII w.
81	Olkusz	98-53	-/48	śląd osadnictwa	XVII w.
82	Osiek	99-53	1/5	osada	późne średniowiecze
83	Osiek	99-53	2/6	śląd osadnictwa	okres rzymski
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
84	Osiek	99-53	3/7	śląd osadnictwa	epoka kamienia
85	Osiek	98-53	4/18	śląd osadnictwa	epoka kamienia
				osada	wczesne średniowiecze
				osada	późne średniowiecze
86	Osiek	98-53	5/19	śląd osadnictwa	okres nowożytny
				śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze
87	Osiek	98-53	6/20	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze
				osada	późne średniowiecze
				osada	okres nowożytny

88	Osiek	98-53	7/21	osada ?	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
89	Osiek	98-53	8/22	śląd osadnictwa	neolit ?
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze
90	Osiek	98-53	9/23	śląd osadnictwa	epoka kamienia
91	Osiek	98-53	10/24	śląd osadnictwa	epoka kamienia
92	Osiek	98-53	11/25	śląd osadnictwa	okres rzymski
93	Osiek	98-53	12/26	osada	późne średniowiecze
				osada	okres nowożytny
94	Podlesie	97-53	1/10	osada	neolit ?
95	Podlesie	97-53	2/11	śląd osadnictwa	epoka kamienia
96	Podlesie	97-53	3/12	śląd osadnictwa	epoka kamienia
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze
				osada	okres nowożytny
97	Podlesie	97-53	4/13	śląd osadnictwa	epoka kamienia
98	Podlesie	97-53	5/14	śląd osadnictwa	neolit
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
99	Podlesie	97-53	6/15	śląd osadnictwa	neolit ?
				osada	późne średniowiecze
				osada	okres nowożytny
100	Rabsztyn	97-53	1/5	zamek murowany	późne średniowiecze i okres nowożytny
				ruiny zamku	okres nowożytny
101	Rabsztyn	97-53	2/6	?	późne średniowiecze i okres nowożytny
102	Rabsztyn	97-53	3/7	osada	późne średniowiecze
				osada	okres nowożytny
103	Rabsztyn	97-53	4/8	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze
				osada	późne średniowiecze
				osada	okres nowożytny
104	Rabsztyn	97-53	5/9	osada	późne średniowiecze
				osada	okres nowożytny
105	Sieniczno	98-53	1/37	śląd osadnictwa	epoka kamienia
106	Troks	97-53	1/17	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze
107	Troks	97-53	2/18	śląd osadnictwa	późne średniowiecze
108	Troks	97-53	3/19	osada	późne średniowiecze
109	Troks	97-53	4/20	śląd osadnictwa	późne średniowiecze lub okres nowożytny
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
110	Troks	97-53	5/21	śląd osadnictwa	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
111	Troks	97-53	6/22	śląd osadnictwa	wczesne lub późne średniowiecze
112	Witeradów	98-53	1/5	osada	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny

11 3	Witeradów	98-53	2/6	śląd osadnictwa	epoka kamienia
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
11 4	Witeradów	98-53	3/7	osada	wczesne średniowiecze
				osada	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
11 5	Witeradów	98-53	4/8	śląd osadnictwa	epoka kamienia
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze
11 6	Witeradów	98-53	5/9	osada	wczesne średniowiecze
				osada	późne średniowiecze
				osada	okres nowożytny
11 7	Witeradów	98-53	6/10	śląd osadnictwa	neolit ?
11 8	Witeradów	98-53	7/11	osada lub cmentarzysko	okres rzymski
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze lub okres nowożytny
11 9	Witeradów	98-53	8/12	osada	wczesne średniowiecze
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
12 0	Witeradów	98-53	9/13	śląd osadnictwa	epoka kamienia
				osada	wczesne średniowiecze
				osada	późne średniowiecze
				osada	okres nowożytny
12 1	Witeradów	98-53	10/14	osada	wczesne średniowiecze
				osada	późne średniowiecze
				osada	okres nowożytny
12 2	Witeradów	98-53	11/15	śląd osadnictwa	okres rzymski
				osada	wczesne średniowiecze
				osada	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
12 3	Witeradów	98-53	12/16	śląd osadnictwa	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
12 4	Witeradów	98-53	13/17	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
12 4	Zawada	99-53	1/8	śląd osadnictwa	epoka kamienia
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze
12 6	Zawada	99-53	2/9	śląd osadnictwa	epoka kamienia
				osada	późne średniowiecze
12 7	Zawada	99-53	3/10	śląd osadnictwa	epoka kamienia
				śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
12 8	Zawada	99-53	4/11	śląd osadnictwa	epoka kamienia
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze
12 9	Zawada	99-53	5/12	śląd osadnictwa	epoka kamienia
13 0	Zawada	99-53	6/13	śląd osadnictwa	epoka kamienia

13 1	Zawada	99-53	7/14	śląd osadnictwa	epoka kamienia
13 2	Zawada	99-53	8/15	osada	późne średniowiecze
13 3	Zawada	99-53	9/16	śląd osadnictwa	neolit ?
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze
13 4	Zawada	99-53	10/17	osada	neolit
				osada	okres późnorzymski
13 5	Zawada	99-53	11/18	śląd osadnictwa	epoka kamienia
13 6	Zawada	99-53	12/19	śląd osadnictwa	epoka kamienia
13 7	Zawada	99-53	13/20	śląd osadnictwa	epoka kamienia
				śląd osadnictwa	okres prahistoryczny lub wczesne średniowiecze
13 8	Zawada	99-53	14/21	śląd osadnictwa	epoka kamienia
13 9	Zawada	99-54	94	śląd osadnictwa	epoka kamienia
				śląd osadnictwa	okres wpł. rzymskich
14 0	Zawada	99-54	95	śląd osadnictwa	średniowiecze
14 1	Zederman	98-53	1/29	śląd osadnictwa	neolit ?
14 2	Zederman	98-54	3/114	śląd osadnictwa	epoka kamienia
14 3	Zederman	99-54	96	śląd osadnictwa	epoka kamienia
14 4	Zimnodół	98-53	1/27	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
14 5	Zimnodół	98-53	2/28	osada	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
14 6	Żurada	98-52	5/9	osada ?	okres wpływów rzymskich
				osada	wczesne średniowiecze
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze
14 7	Żurada	98-52	6/10	śląd osadnictwa	epoka kamienia
				śląd osadnictwa	neolit ?
				śląd osadnictwa	okres rzymski
14 8	Żurada	98-52	7/11	śląd osadnictwa	okres rzymski
				osada ?	późne średniowiecze
				osada ?	okres nowożytny
14 9	Żurada	98-52	8/12	śląd osadnictwa	późne średniowiecze
15 0	Żurada	98-52	9/13	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze
				śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze lub okres nowożytny
15 1	Żurada	98-52	10/14	osada	późne średniowiecze
				osada ?	okres nowożytny
15 2	Żurada	98-52	11/15	osada	późne średniowiecze
				osada	okres nowożytny

15 3	Żurada	98-52	12/16	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze
15 4	Żurada	98-52	13/17	śląd osadnictwa	późne średniowiecze
15 5	Żurada	98-52	14/18	osada	wczesne średniowiecze
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
15 6	Żurada	98-52	15/19	osada	późne średniowiecze
				śląd osadnictwa	okres nowożytny
15 7	Żurada	98-52	16/20	śląd osadnictwa	epoka kamienia
				osada	okres rzymski
				osada	wczesne średniowiecze
				osada	późne średniowiecze
15 8	Żurada	98-52	17/21	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze
15 9	Żurada	98-52	18/22	śląd osadnictwa	epoka kamienia
16 0	Żurada	98-53	1/1	skarb monet	późne średniowiecze
16 1	Żurada	98-53	2/2	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze
16 2	Żurada	98-53	3/3	śląd osadnictwa	epoka kamienia
				osada	okres rzymski
				osada	wczesne średniowiecze
16 3	Żurada	98-53	4/4	śląd osadnictwa	epoka kamienia
				śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta i gminy. Analiza szans i zagrożeń

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnych aspektach. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników, mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego - silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

S - STRENGTHS, czyli silne strony,

W - WEAKNESSES, czyli słabe strony,

O - OPPORTUNITIES, czyli okazje,

T - THREATS, czyli zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można - ze względu na ich pochodzenie - na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne - umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

Poniżej przedstawione zostały wyniki analizy SWOT (Tabela nr 6), skoncentrowanej wokół problematyki zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego w mieście i gminie Olkusz. Oznacza to, że obok zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami, uwzględniono także inne czynniki, które wynikają z wielości i różnorodności elementów składających się na dziedzictwo kulturowe. W tabeli znalazły się silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego

i niematerialnego dla rozwoju miasta i gminy. Analiza nawiązuje w ten sposób do fundamentalnego założenia względem niniejszego Programu - konieczności przemodelowania systemu ochrony zabytków w efektywny system ochrony dziedzictwa. Dziedzictwo miasta i gminy tworzy bowiem jego kilkusetletnia historia, manifestująca się zarówno w bogactwie zasobu zabytkowego, jak również w tradycji i kulturze, tworząc niepowtarzalny klimat.

Tabela nr 6. Analiza SWOT

SILNE STRONY MIASTA I GMINY OLKUSZ	SŁABE STRONY MIASTA I GMINY OLKUSZ
- dogodne położenie komunikacyjne - pomiędzy Krakowem a Katowicami; - otwartość i przychylność władz samorządowych; - akcentowanie rozwoju turystyki z wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych miasta i gminy; - wyznaczone strefy ochrony konserwatorskiej; opracowane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego; - zaktualizowana gminna ewidencja zabytków; - silne poczucie tożsamości lokalnej mieszkańców; - ciekawa historia miasta zwanego Srebrnym miastem; - zachowane obiekty sakralne o wysokiej wartości kulturowej oraz unikatowe relikty średniowiecznej zabudowy w obrębie rynku; - występowanie złóż surowców mineralnych; - walory przyrodnicze miasta i gminy - obszary objęte ochroną: obszary NATURA 2000: Jaroszewiec, Krajobrazowy „Gniazd”, „Pazurek”, Krajobrazowy „Krakowskie” oraz 35 pomników przyrody; - oznakowane szlaki turystyczne piesze, rowerowe, kajakowe; - działanie na terenie miasta i gminy organizacji i stowarzyszeń: Muzeum Regionalne PTTK, Muzeum Afrykanistyczne, Muzeum Pożarnictwa Ziemi Olkuskiej, Galeria Sztuki Współczesnej Biuro Wystaw Artystycznych, Punkt Informacji Turystycznej, Miejski Ośrodek Kultury; - organizowane na terenie miasta i gminy: Turniej rycerski na zamku Rabsztyn oraz Olkuski Festiwal Organowy.	- niewystarczający stan zabezpieczenia obiektów zabytkowych i postępujący proces ich niszczenia; - brak zabezpieczeń antywłamaniowych i przeciwpożarowych w wielu obiektach zabytkowych; - samowole budowlane oraz niewłaściwie prowadzone remonty obiektów zabytkowych, powodujące utratę walorów zabytkowych; - mieszana struktura własnościowa, utrudniająca porozumienie w sprawie remontów; - , stosunkowo niewielka dbałość o wpisane do gminnej ewidencji zabytków; - niewystarczające środki finansowe w budżecie miasta i gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego; - słaba kondycja i sytuacja ekonomiczna gospodarstw rolnych, spadek dochodów ludności wiejskiej; - stan środowiska naturalnego - wysoki stopień jego przeobrażeń i degradacji.
SZANSE MIASTA I GMINY OLKUSZ	ZAGROŻENIA MIASTA I GMINY OLKUSZ
- rozwój współpracy między władzami miasta i gminy Olkusz z władzami powiatu olkuskiego; - pojawienie się funduszy pomocowych wspomagających inwestycje gminne i miejskie; - możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej;	- brak jasnych i przejrzystych przepisów regulujących działania przy obiektach zabytkowych niewpisanych do rejestru zabytków; - samowola budowlana - wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy - np. nieprzemyślanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką, agresywnych nośników reklamowych, architektury niezgodnej z lokalnymi tradycjami;

- wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie; - podniesienie poziomu życia ludzi; - wykorzystanie walorów zasobów kulturowych dla rozwoju turystyki; - wzrost świadomości w widzeniu obiektu zabytkowego jako miejsca do życia i jako lokowanie kapitału; - rosnący popyt na usługi turystyczne w Polsce i na świecie, w tym w zakresie turystyki zdrowotnej; - kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; - tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby; - oznakowanie tras turystycznych pod kątem zabytków i atrakcji turystycznych; - poprawa dostępności do zabytków przez wprowadzanie nowoczesnych, bazujących na technologiach internetowych systemów informacji turystycznej; - rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; - wysoka atrakcyjność turystyczna regionu; - programy edukacyjne, promocyjne, restrukturyzacyjne, prewencyjne i modernizacyjne realizowane na terenie miasta i gminy przez powiat, organy administracji wojewódzkiej i państwowej; - systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie miasta i gminy; - komplementarność z Programem opieki nad zabytkami dla województwa małopolskiego; - uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w planowaniu przestrzennym; - archeologiczne badania na terenach realizowanych lub przewidzianych do inwestycji; - wprowadzenie nowoczesnych metod badawczych; - komplementarność z Programem opieki nad zabytkami województwa Małopolskiego.	- niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska; - zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów; - jednowymiarowe postrzeganie zasobów dziedzictwa kulturowego: wyłapoprzez pryzmat ich gospodarczego wykorzystania lub przeciwnie - jedynie jako zasobu historycznego; - brak dostatecznego nadzoru nad remontami i przebudowami obiektów zabytkowych; - pogarszający się stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie miasta i gminy; - brak środków finansowych na infrastrukturę; - skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne; - niska świadomość mieszkańców miasta i gminy w temacie skarbów kultury, dziedzictwa i tradycji charakteryzujących gminę i miasto; - zagrożenia związane z działalnością inwestycyjną; - zagrożenia powodujące zmiany w układzie kompozycyjnym miasta i gminy; - bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; - zagrożenia związane z działalnością inwestycyjną; - zagrożenie dla dziedzictwa archeologicznego przez eksploatację surowców mineralnych oraz działalność rolniczą na terenie miasta i gminy.
---	---

7. Założenia programowe

Gminny program opieki nad zabytkami miasta i gminy Olkusz służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju miasta i gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych

obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Na podstawie przeprowadzonej oceny stanu dziedzictwa kulturowego miasta i gminy, oceny opracowań strategicznych dotyczących rozwoju społeczno - gospodarczego oraz ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy zostały opracowane dwa priorytety, do których realizacji wyznaczono kierunkidziałania wraz z zadaniami (Tabela nr 7 i 8). Czynności te osiągnięte zostaną w perspektywie długofalowej, wieloletniej, których ostatecznym rezultatem będzie przywrócenie zabytkom miasta i gminy właściwych im walorów historycznych i estetycznych.

Tabela nr 7. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr I.

PRIORYTET I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju gospodarczo - społecznego miasta i gminy Olkusz.	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA
1.Podjęcie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego miasta i gminy na potrzeby edukacyjne, społeczne i turystyczne.	- promowanie istniejących wartości krajobrazowych miasta i gminy oraz atrakcyjnych przestrzeni widokowych, w tym ochrona historycznego tła krajobrazowego; - prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych cmentarzach; - poprawa dostępności do poszczególnych obiektów zabytkowych poprzez udostępnienie obiektów dla zwiedzających w ścisłej współpracy z właścicielami obiektów (parafiami); - współpraca z organizacjami turystycznymi w zakresie ustalenia potrzeb rozwoju bazy turystycznej i propagowania walorów miasta i gminy oraz rozwinięcia informacji turystycznej w miejscach najliczniej uczęszczanych przez turystów; - przestrzeganie zasad dotyczących umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych, oraz zasad dotyczących funkcjonowania, lokalizacji i wystroju sezonowych ogródków gastronomicznych w porozumieniu z Miejskim i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków; - wspieranie działań instytucji i organizacji zajmujących się - promowaniem kultury i dziedzictwa materialnego na terenie miasta i gminy; - podjęcie działań w celu utworzenia Muzeum Podziemnego.
2.Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.	- poprawa zapisów oraz rozszerzenie ich w miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w obszarze zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, -szczególnie w obszarze stref ochrony konserwatorskiej w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków; - ochrona dziedzictwa archeologicznego w ścisłym połączeniu z ochroną środowiska kulturowego i przyrodniczego.
3.Rozszerzenie zasobów prawnych form ochrony zabytków miasta i gminy Olkusz.	- bieżąca aktualizacja i weryfikacja obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków; - uzupełnienie gminnej ewidencji zabytków o karty stanowisk archeologicznych; -inwentaryzacja obiektów małej architektury, jako świadectwa kulturalnej przeszłości regionu (krzyże, kapliczki przydrożne, miejsca pamięci) oraz wpisanie najcenniejszych z nich do gminnej ewidencji zabytków w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;

	uwzględnianie ochrony zabytków przy planowaniu zadań inwestycyjnych miasta i gminy; - uregulowanie praw własnościowych działek w celu umożliwienia realizacji planu zagospodarowania terenów zabytkowych; - uwzględnienie postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego i walorów przyrodniczych w treści dokumentów planistycznych, między innymi przy zmianie istniejących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego; - bieżące zbieranie informacji od właścicieli obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków i objętych strefą konserwatorską, dotyczących przeprowadzonych remontów.
4. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.	- utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo - konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, stanowiących własność miasta i gminy; - realizację inwestycji będących własnością osób prywatnych, przy bezwzględnym przestrzeganiu ustawowego wymogu uzyskiwania konserwatorskiego pozwolenia na prowadzenie prac w budynkach objętych ochroną, na podstawie wpisu do rejestru zabytków, indywidualnego lub zespołowego; - zapoznanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych z możliwościami korzystania z programowych funduszy Wspólnoty Europejskiej. Dysponowanie aktualnymi informacjami o możliwościach starania się o środki pozabudżetowe na dofinansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych; - prowadzenie okresowych kontroli stanu zachowania obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków stanowiących własność miasta i gminy, w celu wytypowania najbardziej zagrożonych, wymagających niezbędnych remontów, na tej podstawie opracowanie planu remontów; - rewaloryzacja obszarów i obiektów zabytkowych powydobywczych z możliwością ich adaptacji do nowych funkcji; - zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą; - stały monitoring oraz aplikowanie o środki z programów wspierających rewitalizację obiektów zabytkowych oraz ochronę dziedzictwa kulturowego.
5. Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.	- podnoszenie poziomu wykształcenia pracowników Urzędu Miasta i Gminy zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, poprzez przeprowadzanie odpowiednich szkoleń; - doradztwo w przygotowywaniu wniosków o dofinansowanie; współpraca z urzędem pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną; - opracowywanie ofert prac sezonowych dla bezrobotnych mieszkańców miasta i gminy Olkusz przy bieżących pracach pielęgnacyjnych i porządkowych prowadzonych na terenie strefy ochrony zabytkowych układów zieleni oraz zachęcić parafie z zabytkowymi kościołami, żeby występowały do programów

Urzędu Pracy i zatrudniały osoby, które będą udostępniały/ oprowadzały po kościołach.
--

Tabela nr 8. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr II.

PRIORYTET II:Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców miasta i gminy Olkusz.	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA
1. Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym miasta i gminy.	- opracowanie interaktywnej mapy miasta i gminy z naniesioną lokalizacją obiektów zabytkowych, ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego; -opracowanie zintegrowanego systemu informacji wizualnej obejmującego zasoby i walory dziedzictwa kulturowego miasta i gminy Olkusz, np. informacje o znanych postaciach zamieszkujących kiedyś tereny miasta i gminy, spis zabytków i stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenie miasta i gminy (zawierający krótki opis każdego z nich); -udostępnienie na stronie internetowej Urzędu Miasta i Gminy listy obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków wraz z podaniem ich aktualnego stanu prawnego; -opracowanie nowych szlaków turystycznych, wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego.
2.Edukacja i popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym miasta i gminy.	-kontynuowanie współpracy ze studentami z Krakowa w ramach praktyk, staży; -organizowanie szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego; -wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego miasta i gminy; -prowadzenie działalności edukacyjnej skierowanej do młodzieży szkolnej poprzez organizowanie dla niej konkursów szkolnych i odpowiednich zajęć popularyzujących historię miasta i gminy oraz jej zabytki oraz wspieranie ich realizacji; -wspieranie działań i ścisła współpraca z organizacjami pozarządowymi działającymi w sferze ochrony zabytków; -opracowanie programu spotkań wraz z materiałem podglądowym skierowanym do mieszkańców miasta i gminy mających na celu promowanie standardów w zakresie rewaloryzacji i remontowania obiektów zabytkowych oraz możliwości pozyskiwania funduszy na ten cel, a także sprawnego zarządzania nimi; -nagłaśnianie, promowanie i informowanie lokalnej społeczności, o ważnych odkryciach konserwatorskich i archeologicznych, w celu budowania tożsamości historycznej oraz kreowania właściwych zachowań wobec dziedzictwa kulturowego; -aktywna współpraca z mediami w celu promocji zabytków oraz upowszechniania działań związanych z opieką na zabytkami; - ścisła współpraca z naukowcami, ośrodkami badawczymi i popularyzatorami pozwalająca na uwzględnienie najnowszych ustaleń badawczych w przyszłych planach i strategiach miasta i gminy, a także w celu wypracowania nowych metod i sposobów popularyzacji wiedzy o zabytkach i historii miasta i gminy.

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Gminny program opieki nad zabytkami realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych w nim priorytetów. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno - prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym programie będą za pomocą następujących instrumentów:

instrumenty prawne, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością miasta i gminy;
- wykonywanie decyzji administracyjnych z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446);
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2015 poz. 199);
- ustawa Prawo budowlane z dnia 7 lipca 1994 r. (t. j. Dz. U. 2013 poz. 1409);
- ustawa Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r. (t. j. Dz. U. 2013 poz. 1232, ze zm.);
- ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (t. j. Dz. U. 2013 poz. 627, ze zm.);
- ustawa o gospodarce nieruchomościami z dnia 21 sierpnia 1997 r. (t. j. Dz. U. 2014 poz. 518);
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej z dnia 25 października 1991 r. (t. j. Dz. U. 2012 poz. 406, ze zm.).

instrumenty finansowe:

- finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością miasta i gminy;
- udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i budowlane przy zabytkach;
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje.
- ustawa o podatku rolnym z dnia 15 listopada 1984 r. (Dz. U. 2013, poz. 1381);
- ustawa o podatkach i opłatach lokalnych z dnia 12 stycznia 1991 r. (Dz. U. 2014, poz. 849);
- ustawa o podatku od spadku i darowizn z dnia 28 lipca 1983 r. (Dz. U. 2015, poz. 86);
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi, a sektorem prywatnych w ramach „Partnerstwa publicznego - prywatnego” (PPP).

instrumenty społeczne:

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego miasta i gminy Olkusz;
- edukacja kulturowa;
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego;
- informacja na temat znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju miasta i gminy;
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

instrumenty koordynacji:

- realizacja projektów i programów miasta i gminy, dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego miasta i gminy (np. strategia rozwoju miasta i gminy, plany rozwoju lokalnego, programy rozwoju infrastruktury miasta i gminy, programy ochrony środowiska przyrodniczego, programy prac konserwatorskich, studia i analizy, koncepcje, plany rewitalizacji);
- prowadzenie instytucji, w tym tworzenie podmiotów prawnych;
- współpraca z Miejskim i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;

- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

instrumenty kontrolne:

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków;
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym miasta i gminy;
- sporządzanie dwa lata sprawozdania z realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami oraz aktualizacja programu związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania;
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego;
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji programu.

9. Zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta i gminy Olkusz

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. 2014 poz. 1446) zobowiązany jest do sporządzania, co dwa lata, sprawozdań z realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawiania go Radzie Miejskiej. takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji programu, która powinna uwzględniać:

- wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania Gminnego programu opieki nad zabytkami;
- efektywność ich wykonania.

W ramach priorytetu I - dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju gospodarczo - społecznego miasta i Olkusza, przyjmuje się następujące wskaźniki oceniające poziom realizacji programu opieki nad zabytkami:

- procentowy poziom wydatków budżetu miasta i gminy poniesionych na realizację Gminnego programu ochrony i opieki nad zabytkami;
- wartość pozyskanych środków finansowych ze źródeł pozabudżetowych przez miasto i gminę;
- liczba obiektów poddanych pracom zabezpieczającym przed zniszczeniem lub kradzieżą;
- ilość oznaczonych obiektów zabytkowych, dróg, tras turystycznych;
- ilość złożonych wniosków na dofinansowanie prac remontowych przez właścicieli zabytkowych obiektów;
- ilość zebranych informacji od właścicieli obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków i objętych strefą konserwatorską, dotyczących przeprowadzonych remontów;
- ilość przeprowadzonych szkoleń dla pracowników Urzędu Miasta i Gminy zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- wartość przyznanych dotacji na prace konserwatorskie i remonty dla obiektów zabytkowych;
- ilość zadań związanych z utworzeniem Muzeum Podziemnego.

W ramach priorytetu II - Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców miasta i gminy, przyjmuje się następujące wskaźniki oceniające poziom realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami:

- ilość odwiedzin strony internetowej miasta i gminy z interaktywną mapą gminy z naniesioną lokalizacją obiektów zabytkowych;
- ilość opracowanych szlaków turystycznych, wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego;
- liczba opracowanych i wydanych publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego miasta i gminy;
- ilość wydanych artykułów w lokalnej prasie dotyczących zagadnień związanych z zabytkami;
- ilość przeprowadzonych spotkań z mieszkańcami, mających na celu promowanie standardów w zakresie rewaloryzacji i remontowania obiektów zabytkowych;

- ilość zrealizowanych konkursów szkolnych popularyzujących historię miasta i gminy oraz jej zabytki i wystaw.

10. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, tj. osób fizycznych, jednostek organizacyjnych, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze miasta i gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów Gminnego programu opieki nad zabytkami. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury;
- dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- dotacje wojewódzkie i powiatowe;
- dotacje gminne;
-
- dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji - fundusz kościelny;
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów;
- Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa;
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych;
- źródła z programu Polska Cyfrowa PO PC 2014 - 2020;
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

10.1. Dotacje

Sprawy, związane z dofinansowaniem prac przy obiektach zabytkowych, reguluje rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. „W sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków”, (t. j., Dz. U. z 2014 r. poz. 399).

Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie. Udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac. W przypadku refundacji kosztów prac wniosek powinien być złożony w roku następującym po roku,

w trakcie którego zakończono wszystkie prace konserwatorskie i roboty budowlane podlegające dofinansowaniu.

Art.77. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, określa szczegółowo wykaz działań które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Udzielane są w celu poprawy stanu zachowania zabytków poprzez ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwację i rewaloryzację zabytków, udostępnianie zabytków na cele publiczne. Kwalifikują się prace prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, realizowane bez udziału środków europejskich. Planowane w roku udzielenia dotacji lub prowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (refundacja). Uprawnionymi wnioskodawcami są jednostki posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.

Zasady udzielania dotacji:

- dofinansowanie może obejmować jedynie nakłady konieczne na prace określone w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
- dofinansowanie może być udzielone do wysokości 50 % nakładów koniecznych. W wyjątkowych wypadkach (wyjątkowa wartość historyczna, artystyczna lub naukowa obiektu, wymagane przeprowadzenie złożonych technologicznie robót, stan zachowania zabytku wymaga natychmiastowej interwencji) dofinansowanie może stanowić 100 % wartości robót.

Środki Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków - Środki finansowe z budżetu państwa, z części, której dysponentem jest wojewoda, poprzez Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przeznaczane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane zabytków położonych na terenie województwa małopolskiego, posiadających istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub naukowe oraz będących w złym stanie technicznym. Zgodnie z Regulaminem finansowania prac przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków ze środków Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Krakowie, wnioskodawca może ubiegać się o udzielenie dotacji na następujące prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7□15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dotacje wojewódzkie i powiatowe

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa (Powiatu) w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane.

Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego - Zgodnie z uchwałą nr LVI/917/14 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 27 października 2014 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa małopolskiego, wnioski o dotację można składać do dnia 15 grudnia każdego roku kalendarzowego dla prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach z całorocznym harmonogramem prac planowanych do wykonania w kolejnym roku.

Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. 2013 poz. 594) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Gminy.

Dotacje miasta i gminy Olkusz - Udzielane są na podstawie przyjętej uchwały XXXIII/369/2009 przez Radę Miejską w Olkuszu dnia 07 maja 2009 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. W projektach budżetu na następne lata po wcześniejszym rozeznaniu planowano środki na ten cel.

Komisja Europejska w dniu 12 lutego 2015 r. przyjęła programy operacyjne na lata 2014 - 2020 dla dziewięciu polskich województw, w tym dla województwa Małopolskiego.

Program składa się z 10 Osi Priorytetowych, na realizację których przeznaczone zostanie 1,6 mld euro. Zdecydowana większość środków ok. 72% całkowitej alokacji przeznaczonej na Program pochodzić będzie z EFRR. 1,15 mld. zostanie przeznaczone na rozwój potencjału społeczno - gospodarczego poprzez wspieranie projektów zakładających wzrost zatrudnienia, rozwój przedsiębiorczości, rozbudowę infrastruktury wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarczej, poprawę ochrony środowiska. Pozostałe 28% czyli ok. 450 mln euro budżetu Programu pochodzące z EFS. ukierunkowanych zostanie na wyrównywanie szans na rynku pracy, wzrost zatrudnienia, inwestycje w kapitał ludzki.

Konkurs pn. „Mecenat Małopolski”

Samorząd Województwa Małopolskiego udziela finansowego wsparcia na realizację zadań o charakterze przedsięwzięć kulturalnych i artystycznych realizowanych przez podmioty nienależące do sektora finansów publicznych i nie działające w celu osiągnięcia zysku. Celem konkursu jest ochrona wartości małopolskiego dziedzictwa kulturowego oraz wzbogacenie oferty kulturalnej w regionie poprzez pomoc w realizacji projektów o dużych walorach artystycznych, promocyjnych, edukacyjnych i integracyjnych regionu, wyrażających jego różnorodność kulturową, aktywizujących mieszkańców i gości, jak również poprzez wsparcie dla kreowania i realizowania markowych regionalnych projektów kulturalnych o randze ponadlokalnej oraz wyraźnych walorach prorozwojowych i promujących województwo, wskazując na jego potencjał artystyczny i zasoby dziedzictwa kulturowego. Poza tym, województwo małopolskie udziela wsparcia finansowego obejmującego wydatki na:

- działalność bieżącą i inwestycyjną regionalnych instytucji kultury, w szczególności muzeów, w tym przeznaczane na konserwację muzealiów;
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane kapliczek przydrożnych lokowanych w pasach przydrogowych dróg wojewódzkich;

- promocję walorów i zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez system Nagród Województwa Małopolskiego, oraz promocję turystyczną, m.in. poprzez Małopolski System Informacji Turystycznej.

Konkurs „Ochrona zabytków Małopolski”

Konkurs „Ochrona zabytków Małopolski” został przyjęty uchwałą nr LVI/917/14 sejmiku województwa małopolskiego z dnia 27 października 2014 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa małopolskiego. Z budżetu Województwa Małopolskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na terenie województwa małopolskiego, posiadających istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub naukowe oraz będących w złym stanie technicznym. Do konkursu mogą być składane wnioski na realizację zadań, które rozpoczynać się będą nie wcześniej niż 1 stycznia, a kończyć się będą nie później niż 10 grudnia w roku, w którym zadanie będzie realizowane. Dotacja z budżetu Województwa Małopolskiego na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy jednym i tym samym zabytku w danym roku może być udzielona w wysokości do 60 % ogółu nakładów na te prace lub roboty. Jeżeli zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, dotacja może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót. W przypadku, jeżeli stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być również udzielona do wysokości 100 %

nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji - fundusz kościelny

Środki Funduszu Kościelnego można przeznaczyć na remonty i konserwację obiektów sakralnych o wartości zabytkowej (art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 i § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego, Dz. U. nr 61 poz. 354). Dotacja mogą być objęte podstawowe prace zabezpieczając obiekt: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie, odgrzybianie, izolacja, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej.

Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię ciepłą.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły - wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa

Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa została powołana przez Sejm RP ustawą z 2 lipca 1947 r. Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa jest jedynym w Polsce organem państwowym inicjującym i koordynującym działalność związaną z upamiętnianiem historycznych wydarzeń i miejsc oraz postaci w dziejach walk i męczeństwa narodu polskiego w kraju i zagranicą, a także walk i męczeństwa innych narodów na terytorium Polski.

Na stronie internetowej znajdują się wnioski między innymi na oraz

Rządowy program ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem Bezpieczniej,”

Rządowy Program Ograniczania Przestępczości i Aspołecznych Zachowań program pn. „Razem bezpieczniej” został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 18 listopada 2006 r. Program łączy działania Policji, administracji rządowej i samorządowej oraz partnerów społecznych, zainteresowanych poprawą bezpieczeństwa i porządku publicznego. Jednym z podstawowych założeń programu jest przekonanie obywateli do nawiązania trwałego, stałego, naturalnego partnerstwa z Policją oraz innymi instytucjami ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego. Finansowanie rządowego programu ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem bezpieczniej” zostało rozłożone na okres 9 lat. Szereg przedsięwzięć realizowanych w ramach programu wpisuje się w zadania poszczególnych jednostek i może być realizowana w ramach bieżącej działalności.

Na podstawie aktualnej wiedzy o stanie i poczuciu bezpieczeństwa określono obszary działania programu i kierunki aktywności zaangażowanych podmiotów:

- Bezpieczeństwo w miejscach publicznych i w miejscu zamieszkania
- Przemoc w rodzinie;
- Bezpieczeństwo w szkole;
- Bezpieczeństwo w środkach komunikacji publicznej;
- Bezpieczeństwo w ruchu drogowym;
- Bezpieczeństwo w działalności gospodarczej;
- Ochrona dziedzictwa narodowego.

10.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

Program „Dziedzictwo Kulturowe”

Program ten stanowi kontynuację finansowania w ubiegłych latach. Celem programu jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

- Ochrona zabytków;
- Wspieranie działań muzealnych,
- Kultura ludowa i tradycyjna,
- Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą,
- Ochrona zabytków archeologicznych,
- Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego,
- Miejsca Pamięci Narodowej.

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego 2015

Miejsca Pamięci Narodowej - to nowy priorytet w ramach Programów ogłoszonych przez Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego prof. Małgorzatę Omilanowską. Jego celem jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości. Nabór wniosków trwał do 30 listopada 2014 r., z wyjątkiem priorytetu Ochrona zabytków, gdzie termin minął 31 października 2014 r. Dokumenty należy składać poprzez portal systemu EBOI.

Programy na 2015 r. w ramach dziedzictwa kulturowego:

- Ochrona zabytków,

- Wspieranie działań muzealnych,
- Kultura ludowa i tradycyjna,
- Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą,
- Ochrona zabytków archeologicznych,
- Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego,
- Miejsca Pamięci Narodowej.

Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

Program wieloletni KULTURA +

Realizowany w latach 2011 - 2015. Jego celem jest poprawa dostępu do kultury oraz uczestnictwa w życiu kulturalnym na terenach wiejskich i wiejsko - miejskich, poprzez modernizację i budowę infrastruktury bibliotecznej i digitalizację zasobów muzeów, bibliotek i archiwów.

10.3. Środki europejskie

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Obecnie trwa przygotowanie trzech typów programów: transgranicznych, transnarodowych i międzyregionalnego na lata 2014 - 2020. Zasadniczą różnicą między trzema typami współpracy jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia:

- obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja służy wzmocnieniu współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej, czy wzajemnych kontaktów młodzieży;
- duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw w ramach programów współpracy transnarodowej;
- wszystkie regiony UE w zakresie współpracy międzyregionalnej. Projekty, oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi mogą dotyczyć między innymi kultury, sztuki, turystyki i promocji regionu.

Kreatywna Europa

Kreatywna Europa to nowy program Unii Europejskiej oferujący wsparcie finansowe dla sektorów audiowizualnych, kultury i kreatywnych. Program ten będzie realizowany w latach 2014 - 2020 i będzie zawierał trzy komponenty: MEDIA, KULTURA i część międzysektorową z nowym instrumentem finansowym od 2016 r. Nowe priorytety, które pojawiają się w Kreatywnej Europie wynikają z analizy obecnej sytuacji sektorów kultury w Europie i problemów, jakie napotykają europejscy artyści. Są to przede wszystkim: budowanie kompetencji sektorów kultury i kreatywnych do skutecznego działania na poziomie ponadnarodowym oraz strategiczne budowanie i rozwój publiczności dla odbioru europejskich dzieł i zwiększanie dostępu do kultury.

Komponent Kultura jest częścią programu Kreatywna Europa skierowaną do instytucji, organizacji i innych podmiotów działających w sektorach kultury i kreatywnych. Jego celem jest promocja europejskiej kultury i sztuki, zwiększanie mobilności artystów i dzieł europejskich, budowanie współpracy kulturalnej na poziomie ponadnarodowym, rozwijanie europejskiej publiczności oraz dostosowywanie sektorów kultury i kreatywnych do technologii cyfrowych i wdrażania innowacji.

Program Europa dla Obywateli 2014 - 2020

Kolejnym programem wspólnotowym skierowanym na realizację „miękkich” działań projektowych między innymi w tematyce dziedzictwa kulturowego jest zwiększenie świadomości obywateli o historii i integracji europejskiej oraz pomoc w lepszym zrozumieniu polityki UE jej wpływu na życie codzienne obywateli jej państw członko.

Celami ogólnymi programu są:

- rozwijanie obywatelstwa europejskiego przez umożliwienie współpracy i uczestnictwa w budowaniu demokratycznej, różnorodnej kulturowo, otwartej na świat Europy;
- rozwijanie poczucia tożsamości europejskiej opartej na wspólnych ścieżkach, historii i kulturze, umacnianie poczucia odpowiedzialności zawśród obywateli;
- pogłębianie tolerancji i wzajemnego zrozumienia między obywatelami Europy.

Cele ogólne realizowane są na poziomie ponadnarodowym za pomocą celów szczegółowych, do których należy:

- gromadzenie członków społeczności lokalnych z całej Europy w celu wymiany doświadczeń, opinii i wartości;
- wdrażanie, debat i refleksji na tobywatelstwa europejskiego demokracji przy współpracy z europejskimi organizacjami społeczeństwa;
- przybliżanie Europy obywatelom przez propagowanie europejskich wartości i osiągnięć z zachowaniem pamięci o jej historii;
- zachęcanie obywateli i organizacji obywatelskich we wszystkich krajach do wzajemnych kontaktów, umacniających dialog międzykulturowy (jedność w różnorodności), budowanie więzi między „starymi” a nowymi członkami .

Program składa się z dwóch obszarów tematycznych: Pamięć i Obywatelstwo europejskie oraz Demokratyczne zaangażowanie i uczestnictwo obywatelskie, które są uzupełnione przez działanie horyzontalne nazwane „waloryzacją”, sprowadzające się do analizy, rozpowszechniania i wykorzystania wyników projektów dofinansowanych z Programu „Europa dla Obywateli”. Minimalna kwota dofinansowania projektu 60 000 euro, maksymalna 600 000 euro. Wsparcie finansowe Unii nie może przekroczyć 70% całkowitego budżetu. Wnioski mogą składać organizacje badające europejską politykę publiczną (ośrodki analityczne) lub organizacje społeczeństwa obywatelskiego, które przez swoje stałe i regularnie prowadzone działania wnoszą konkretny wkład w realizację celów programu Europa dla Obywateli, a ponadto spełniają wszystkie następujące wymagania:

- posiadają osobowość prawną co najmniej od czterech lat,
- działają na poziomie europejskim,
- nie są nastawione na zysk,
- mają siedzibę w jednym z krajów członkowskich UE, krajach EFTA i innych, jeśli podpisały one w 2014 r. protokół ustaleń z Komisją Europejską.

Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)

Jest to kolejny program finansowy, dotowany przez Unię Europejską, w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), z którego możliwe było i będzie finansowanie przedsięwzięć związanych z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa , jest Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 . W jego projekcie zapisano między innymi, że w jego ramach przewidziane jest działanie 7.8. „Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich”, a w nim poddziałanie 7.8.2.1. „Ochraabytków i budownictwa tradycyjnego”. W ramach tego poddziałania mogą być wspierane następujące typy operacji:

- odnawianie lub poprawa stanu zabytkowych obiektów budowlanych, służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego;
- zakup obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie z przeznaczeniem na cele publiczne.

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- koszty zakupu, przebudowy lub modernizacji obiektów budowlanych;
- koszty prac konserwatorskich lub restauratorskich;
- koszty zakupu sprzętu, materiałów i usług, służących realizacji operacji;
- koszty ogólne, bezpośrednio związane z przygotowaniem i realizacją .

Działania LEADER

Dodatkowo w środkach UE kierowanych do Polski przez EFRROW dofinansowania na inicjatywy związane z ochroną dziedzictwa i podtrzymaniem tradycji kulturowych można szukać w ramach działania 7.15 LEADER (PROW), definiowanego jako podejście oddolne, mające na celu rozwój lokalny kierowany przez lokalną społeczność. LEADER może być realizowany na obszarach wiejskich, przez które rozumieć należy tereny całego kraju, z wyłączeniem obszaru miast o liczbie mieszkańców większej niż 20 000. Dla danego obszaru na terenach , zamieszkanych przez minimum 30 000 lub maksimum 150 000 mieszkańców, powstać powinna tzw. Lokalna Strategia Rozwoju (LSR) zawierająca wszelkie aspekty charakterystyczne dla danego terenu i zamieszkującej go ludności, które mogą przyczynić się do rozwoju gospodarczego, turystycznego, społecznego i kulturowego tego obszaru. LSR będzie realizowana na obszarze obejmującym przynajmniej dwie gminy, których tereny stanowią (bądź zawierają) obszary wiejskie, dla których utworzona zostanie tzw. Lokalna Grupa Działania (LGD). Podejście LEADER wskazuje konieczność osiągnięcia przez Lokalną Grupę.

Działania określonych celów szczegółowych, do których należą między innymi:

- wzmocnienie kapitału społecznego, w tym z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych i wspieranie partycypacji społeczności lokalnej w realizacji Strategii Rozwoju;
- rozwój przedsiębiorczości, z wyłączeniem świadczenia usług rolniczych;
- rozwój produktów lokalnych;
- zachowanie dziedzictwa lokalnego;
- rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury: turystycznej, lub kulturalnej.

Operacje realizowane w ramach LSR powinny jednak wskazywać na wykorzystanie lokalnych zasobów, takich jak: surowce naturalne, miejscową infrastrukturę, lokalizację (położenia geograficzne), dziedzictwo kulturowe i krajobrazowe, potencjał mieszkańców itp.

Program operacyjny infrastruktura i środowisko 2014 - 2020

Program Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020 to największy program finansowany z Funduszy Europejskich nie tylko w Polsce, ale i Unii Europejskiej. Główne obszary na które zostaną przekazane środki to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne oraz ochrona zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Budżet programu wynosi ponad 27,4 mld euro z Funduszy Europejskich (FE), czyli ok. 115 mld zł.

Priorytet nr 8. i rozwój dziedzictwa kulturowego - alokacja z FE 467,3 mln euro: w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

Polska Cyfrowa PO PC 2014 - 2020

Projekt programu operacyjnego Polska Cyfrowa przygotowały Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji oraz Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju. został przyjęty przez rząd 8 stycznia 2014 r., 5 grudnia 2014 r. przez Komisję Europejską. Orientacyjna kwota przewidziana na nabory w 2015 r. to blisko 2,6 mld zł. tego programu jest wykorzystanie potencjału cyfrowego do poprawy jakości życia. Ministerstwo Administracji i wychodzi z założenia, że pełne wykorzystanie potencjału nowoczesnych technologii wymaga nie tylko budowy infrastruktury i usług, ale także wspierania kompetencji cyfrowych Polaków.

W ramach programu planuje się realizację czterech osi priorytetowych:

Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG)

W latach 2009 - działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego otrzymały wsparcie w wysokości około 60 000 000 euro w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego dzięki Mechanizmowi Norweskiemu oraz Europejskiemu Obszarowi Gospodarczemu przez priorytet dotyczący promowania różnorodności kulturowej i artystycznej. Z udostępnionych przez Punkt Informacyjny Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju nt. funduszy norweskich EOG wynika, że kolejne środki w ramach tego funduszu będą dostępne na podobnych istniejących zasadach priorytetach wsparcia.

11. Realizacja i finansowanie przez miasto i gminę Olkusz zadań z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zdaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest miasto i gmina Olkusz;
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze miasta i gminy Olkusz.

Miasto i gmina Olkusz jest właścicielem (posiada tytuł prawny) 5 obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz 12 obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Szczegółowy wykaz został przedstawiony w tabeli poniżej (Tabela nr 9). Miasto i gmina jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad tymi obiektami, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych miasto i gmina Olkusz powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

Tabela nr 9. Obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których miasto i gmina Olkusz jest właścicielem

L P.	OBIEKT	ADRES
OBIEKTY WPISANE DO REJESTRU ZABYTEKÓW		
1	Olkusz - założenie urbanistyczne	Olkusz
2	XIV i XV - wieczne relikty budynku ratusza, usytuowane w obrębie płyty rynku	Olkusz, ul. Rynek, dz. nr 1468
3	Relikty średniowiecznej zabudowy miejskiej, w tym relikty autentycznego fundamenty muru obronnego i baszty (pierwotnie	Olkusz, dz. nr 2227/1, 1584

	półbaszty) z XIV w. wraz z fosą z tegoż stulecia pod basztą przy ul. Szpitalnej	
4	Budynek starostwa	Olkusz, ul. Rynek 4
5	Ruiny zamku, wzgórze	Rabsztyn, dz. nr 154/15
OBIEKTY UJĘTE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW		
6	Kapliczka drewniana	ul. Cegielniana
7	Szkoła podstawowa	ul. Jana Kantego 5
8	Cmentarz żydowski „stary”	ul. Kolorowa
9	Cmentarz katolicki i prawosławny „stary”	ul. Króla Kazimierza Wielkiego
10	Cmentarz żydowski „nowy”	ul. Ołowiana
11	Urząd miejski	Rynek nr 1
12	Urząd miejski	Rynek nr 2
13	Urząd miejski	Rynek nr 3
14	Kopiec Kościuszki	ul. Sławkowska
15	Budynek centrum kultury	ul. Szpitalna 32
16	Dworek, Galeria BWA	ul. Szpitalna 34
17	Baszta	ul. Szpitalna

Miasto i Olkuszco roku z budżetu udziela dotacji na podstawie przyjętej uchwały nr XXXIII/369/2009 Rady Miejskiej w Olkuszu z dnia 07 maja 2009 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. miasta i gminy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami przedstawia Tabela nr 10. Dodatkowo miasto i gmina udzieliła dotacji oraz uzyskała dotacje ze źródeł zewnętrznych, co zostało przedstawione w Tabeli nr 11.

Tabela nr 10. Dotacje gminy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami

ROK	ZAPLANOWANE ŚRODKI	KWOTA DOTACJI	CEL PRZEZNACZENIA DOTACJI
2011	50 000,00 zł	50 000,00 zł	Remont budynku PTTK w Olkuszu: Roboty związane z wykonaniem izolacji pionowej i poziomej ścian piwnic (Kamienica mieszczańska przy Rynek 20)
2012	50 000,00 zł	Beneficjent zrezygnował z przyznanej dotacji.	Remont budynku PTTK w Olkuszu: Roboty związane z wykonaniem nowych wypraw wapienno - cementowych po wcześniejszym skuciu tynków, wykonanie sgraffito w postaci fryzu na elewacji pñ. i zach. i renowacji stolarki okiennej parteru i I piętra (Kamienica mieszczańska przy Rynek 20)
2013	50 000,00 zł	50 000,00 zł	Odsłonięcie istniejących murów fundamentowych i oczyszczenie powierzchni ścian, zaizolowanie ścian przeciwwilgociowo, wykonanie niezbędnych reperacji podwaliny, murów i spoin oraz rekonstrukcję części muru kamieniem „parczewskim” (relikty zabudowy z XIV i XVI w. usytuowanych na działce nr ew. gr. 1701 przy ul. Górniczej i Bóźniczej w Olkuszu, składających się z fragmentów: miejskiego muru obronnego z baszta oraz przyległej zabudowy XVI - XVII w. (piwnic i części kondygnacji parteru)).
2014	30 000,00 zł	18 233, 53 zł	Rekonstrukcja części muru kamieniem „parczewskim” - etap II, konserwacja techniczna części muru oraz roboty budowlane niezbędne do wykonania ww. zakresu prac

		(relikty zabudowy z XIV i XVI w. Usytuowanych na działce nr ew. gr. 1701 przy ul. Górniczej i Bóźniczej w Olkuszu, składających się z fragmentów: miejskiego muru obronnego z baszta oraz przyległej zabudowy XVI - XVII w. (piwnic i części kondygnacji parteru)).
2015	Nie zaplanowano środków w budżecie.	

Tabela nr 11. Poniesione wydatki miasta i gminy ogółem w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami

ROK	PONIESIONE WYDATKI NA ZABYTKI OGÓŁEM	NAJWAŻNIEJSZE ZADANIA	PONIESIONE WYDATKI	DOTACJE Z ŚRODKÓW ZEWNĘTRZNYCH
2010	401 939,11 zł	Rabsztyn, ruiny zamku - zabezpieczenie konstrukcyjne południowego muru zewnętrznego	326 748,00 zł	150 000,00 zł dotacja z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
2011	830 228,30 zł	Olkuski ratusz	128 000,00 zł	
		Rabsztyn, ruiny zamku - zabezpieczenie konstrukcyjne wschodniego muru zewnętrznego	508 845,01 zł	250 000,00 zł dotacja z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
2012	823 651,13 zł	Olkusz, relikty ratusza - zabezpieczenie konstrukcyjne	355 849,60 zł	
		Rabsztyn, ruiny zamku - zabezpieczenie konstrukcyjne zamku górnego - etap I	274 653,48 zł	150 000,00 zł dotacja z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
2013	1 170 894,57 zł	Olkusz, relikty ratusza - konserwacja i zabezpieczenie zachowanych piwnic ratusza	346 813,22 zł	w tym 250 000,00 dotacja z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
		Rabsztyn, ruiny zamku - zabezpieczenie konstrukcyjne zamku górnego - etap II	492 320,65 zł	200 000,00 zł dotacja z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
2014	877 870,25 zł	Rabsztyn, ruiny zamku - zabezpieczenie konstrukcyjne zamku średniego - etap I	651 703,49 zł	300 000,00 zł dotacja z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
2015		Prace konserwatorskie i zabezpieczające w obrębie zamku średniego - etap II	ok. 500 000,00 zł	250 000,00 zł dotacja z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Miasto i gmina dodatkowo planuje wspierać finansowo prace konserwatorskie i remonty zabytków również w latach obowiązywania Gminnego opieki nad zabytkami. Zaleca się, aby finansowe wsparcie gminy w latach 2015 - 2018 przy zadaniach z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego, w miarę możliwości, z każdym kolejnym rokiem systematycznie wzrastało do pewnego, stałego poziomu finansowania (np. procentowego udziału w corocznie uchwalanym budżecie). Jednak ze względu na nieuregulowany stan prawny obiektów, wsparcie to będzie bezpośrednio uzależnione od potrzeb - złożonych wniosków. Pozwoli to potencjalnym beneficjentom na zaplanowanie inwestycji w perspektywie kilkuletniej (np. gdy w ciągu jednego roku nie jest możliwe zakończenie prac). r. prace na zamku w Rabsztynie to konstrukcyjne murów i sklepień zamku średniego - etap II, ńczenie prac archeologicznych w obrębie zamku

średniego, konserwatorskie dot. detali kamieniarskich odnalezionych w trakcie badań arche-przewidywany koszt 600 000 zł, w tym 250 000 zł dotacja Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Kolejnym rozwiązaniem polepszającym stan zachowania lokalnych zabytków jest występowanie miasta i gminy w roli partnera przy projektach unijnych lub ministerialnych, w których beneficjenci (właściciele zabytków) często nie są w stanie zapewnić wymaganego wkładu własnego. Takie działania z pewnością podniosłyby poziom życia mieszkańców oraz atrakcyjność turystyczną miasta i gminy Olkusz.

Zadania Gminnego programu opieki nad zabytkami mogą też być realizowane przez instytucje kultury podległe miście i gminie lub funkcjonujące na jej terenie (np. regionalne izby tradycji, domy kultury, biblioteki) w ramach działalności bieżącej. Ponadto (w zakresie o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) miasta i gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia, parafie).

12. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446);
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.- Dz. U. nr 78 poz. 483, ze zm.);
3. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j. Dz. U. 2012 poz. 642, ze zm.);
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. 2012 poz. 647, ze zm.);
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r.- Prawo budowlane (t. j. Dz. U. 2013, poz. 1409);
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r.- Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2013 poz. 1232);
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j. Dz. U. 2013 r. poz. 627);
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 518);
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j. Dz. U. 2012 poz. 406);
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1118);
11. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t. j. Dz. U. 2012 poz. 987);
12. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t. j. Dz. U. 2011 nr 123 poz. 698, ze zm.);
13. Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz. U. 2014 poz. 782);
14. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 nr 113, poz. 661);
15. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t. j. Dz. U. z 2014 r. poz. 399);
16. Materiały udostępnione przez Urząd Miasta i Gminy w Olkuszu;
17. O. Dziechciarz, Przewodnik po ziemi olkuskiej, Gmina Olkusz, Olkusz 2002;
18. Włodzimierz Leśniak, Mieczysław Karwiński, Olkusz, Urząd Miejski w Olkuszu, 1992 r.;
19. Włodzimierz Leśniak, Olkuska Bazylika św. Andrzeja na tle dziejów miasta i parafii, 2006 r.;
20. www.malopolskie.pl;
21. www.sp.olkusz.pl;
22. www.bwa.olkusz.pl;
23. www.mok.olkusz.pl;
24. www.eog.gov.pl/Strony/start.aspx;

25. www.funduszeuropejskie.gov.pl;
26. www.rpo.wzp.pl;
27. www.nid.pl;
28. www.nimoz.pl;
29. www.stat.gov.pl/gus;
30. www.isap.sejm.gov.pl;
31. www.wikipedia.pl.

13. **Spis tabel, zdjęć**

Tabela nr 1. Zbiorczy raport monitoringowy za 2014 r. w Lokalnym program rewitalizacji Olkusza - obszar centrum na lata 2008 - 2016;

Tabela nr 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w mieście i gminie Olkusz;

Tabela nr 3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków ruchomych w mieście i gminie Olkusz;

Tabela nr 4. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków w mieście i gminie Olkusz;

Tabela nr 5 . Stanowiska archeologiczne na terenie miasta i gminy Olkusz;

Tabela nr 6. Analiza SWOT;

Tabela nr 7. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr I;

Tabela nr 8. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr II;

Tabela nr 9. Obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których miasto i gmina Olkusz jest właścicielem;

Tabela nr 10. Dotacje miasta i gminy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;

Tabela nr 11. Poniesione wydatki miasta i gminy ogółem w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;

Zdjęcie nr 1, 2. Kościół parafialny pw. św. Mikołaja w Gorenicach;

Zdjęcie nr 3, 4, 5. Bazylika mniejsza św. Andrzeja Apostoła, ul. Szpitalna 1 w Olkuszu;

Zdjęcie nr 6. Rynek 4 w Olkuszu;

Zdjęcie nr 7. Rynek 1 w Olkuszu;

Zdjęcie nr 8. Rynek 20 w Olkuszu;

Zdjęcie nr 9. Ciąg kamienic Rynek w Olkuszu;

Zdjęcie nr 10, 11. Baszta i mury miejskie w Olkuszu;

Zdjęcie nr 12. Ruiny zamku w Rabsztynie.